

Николай Грибачев

Дала камалаги

Шеърлар
Балладалар
Достонлар

Тошкент

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва
санъат нашриёт
1980

ББК 84Р
Г 84

Тузувчи Рамз БОБОЖОН

Г $\frac{70402-208}{352(04)-80}$ 132—80 4702010200

© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1980 й.
(Тарж.)

ДУСТГА ТАБРИК

Шоирни деҳқонга қиёс этгим келади! Зотан, шоир ижодига деҳқон ердан олган ҳосил мисолида баҳо берадилар. Николай Грибачев — умумиттифоқ адабиётимизда катта хирмон кўтарган шоирлардан бири.

Шоир билан мулоқотда бўлган киши унинг шеъриятидаги беқиёс таниш таассурот ва туйғуларнинг янги қирраларини тиниқроқ кўради.

Улкан сўз санъаткорининг шахси эса унинг шеърӣи олами ҳақидаги тасаввурни янада кенгайтиради.

Николай Грибачев шеъриятидаги юксак инсоний эҳтирос, коммунистик эътиқод, эзгулик ва ҳар қандай адолатсизликка нисбатан шафқатсиз курашчанлик тасаввуримда унинг ўзи билан бевосита бўлган суҳбат ва учрашувлардан сўнг янада аниқроқ ифодасини топди.

Николай Грибачев билан ўттиз йил аввал танишиш, дўстлашиш шарафига муяссар бўлдим. Тўғрироғи, уни учрашувимиздан анча аввал яхши билардим. Унинг курашчан, ёрқин шахси акс этган публицистик ва лирик шеърлари, ҳикоялари ҳақида яхши тасаввурга эга эдим.

Шоир шахси унинг шеъриятидаги руҳда, фикрда ўз ифодасини топади, ёки аксинча, шеъриятидаги руҳият, фикр — шоир шахсида...

Николай Грибачев шахси билан унинг шеърияти ҳақида ҳам худди шундай дейиш мумкин, у билан бўлган суҳбатлар унинг шеърияти ҳақидаги тасаввуримни чуқурлаштирди, бойитди. Зеро, Николай Грибачев билан шеърияти ниҳоят муштарак, унинг шахси гражданлик руҳи ва самимият билан суғорилган серқирра ижодида ўз аксини топган. Чин маънодаги партиявий, дунёқараши бениҳоя уфқли, публицист ва таржимон, ўзига хос рус совет шоири Н. Грибачевнинг ҳар бир китобини ҳаяжон билан кутиб оламан.

Унинг ўзига хос услуги, оҳанги бор. Буни марказий матбуотда эълон қилинган ҳозиржавоб мақолаларида ҳам, очеркларида ҳам, памфлетларида ҳам, шеър ва дostonларида ҳам кўриш, ҳис қилиш мумкин.

Мен кўп асрлик тарихга эга бўлган миллий ўзбек шеърияти анъаналари руҳида тарбияланганман. Бу менинг ижодий универси-

тетимдир. Иккинчи университетим — Пушкин, Лермонтов шеърларини таржима қилиш процессида қалбимга тўлқин солган ва ўзига ром этган рус поэзиясидир. Учинчи университетим — ҳозирги рус совет шеърляти. Бу беқиёс улкан шеърлятнинг талай атоқли намояндаларини ўзимга устоз деб биламан, шу жумладан Николай Грибачевни ҳам!..

Шоир ижодий лабораториясига кириб боришда менга унинг «Деразадан боққан юлдуз» поэмаси ва бир қанча шеърлари жуда маъқул келди. Бу асарлар мисолда ажойиб ва нозиктаъб қалам соҳибининг янги-янги қирралари очилди.

У ўзи кашф этган йўлдан собит қадам билан бораётган, ҳар гал фақат ўз сўзини айтишга қодир санъаткордир. У шеърларида ҳам, мақолаларида ҳам ақл ўргатишга уринмайди. Аксинча, юракни қитиқловчи, бадний ташбиҳларга бой, жозибадор лавҳалар яратади, ҳақғўйлик билан инсон гўзаллигини баралла куйлайди.

Биз «Правда», «Известия» газеталарида, «Огонёк» журналида Николай Грибачевнинг таржималари, тақризлари, памфлетлари, очерклари, мақолалари, янги-янги шеърларини тез-тез ўқишга кўникиб қолганмиз.

Николай Грибачев чапдаст таржимон ҳамдир. Бу соҳада ҳам у совет воқелигининг эҳтиросли пропагандисти, меҳнаткашларни интернационал руҳда тарбиялашда, қардош адабиётларнинг ўзаро ҳамкорлигига таржимонлик фаолияти билан катта ҳисса қўшаётган заҳматкаш, десам янглишмайман. Бир вақтлар Ёзувчилар союзи минбарига туриб тўртликлар, рубойлар ўқиганим эсимда. Тингловчилар орасида Николай Грибачев ҳам бор эди. У ўзбек шеърининг оҳангига диққат билан қулоқ солиб, танаффус вақтида рубойларни сўзма-сўз таржима қилиб беришни илтимос қилди. Кейинчалик у шу рубойларни ҳам, бошқа кўп шеърларни ҳам ва «Оби ҳаёт» дostonини ҳам таржима этди. Менинг наздимда, таржималар автор фикрини, шеър шаклини, услубини чуқур англаган ҳолда амалга оширилган.

У ўзига ҳам, бошқаларга ҳам қаттиққўл, идеологик душманларимиз билан мусоҳабада эса ниҳоятда шафқатсиз, ҳаётда ҳам, ижодда ҳам мунофиқликни кўролмайдиган, шу билан бирга танги, меҳрибон дўст, қалби соф инсон, коммунист ёзувчи. Агар нимадир унга ёқмаса, юз-хотир қилиб ўтирмайди, ҳақиқий граждан ва адиб сифатида иш тутади. Ҳар бир нарсани ўз номи билан аташни севади: эзгуликни эзгулик, ваҳшийликни ваҳшийлик, талантсизликни талантсизлик деб атайди.

Биз Николай Грибачевни энг яхши фазилатлари учун ҳам, истеъдодли ижодчи сифатида ҳам севадим. У ўз қалами ва маҳорати билан қардош халқлар адабиёти биродарлигини мустаҳкамлашга ҳормай-толмай хизмат қилаётган камарбаста жамоат арбоби, оташнафас шоирдир.

Мен қадрдон қаламкаш дўстимиз ва азиз оғамиз Николай Грибачевнинг ўзбек китобхоналарига мўлжалланган ушбу шеърӣ мажмуаси Тошкентда нашр этилиши муносабати билан уни дил-дилдан табриқлайман ва унга янги ижодий парвозлар тилайман.

Рамз БОБОЖОН,

СССР Давлат мукофоти лауреати
март, 1980

УРУШ

ТУНДАГИ ОВОЗЛАР

(Парча)

Ўрмонда шамолмикан
ё йўлдаги чаловлар
Шовуллаб, шовқин солиб
тинч қўймагай уззутун...
Ё Берлиндан Волгага қадар азоб чекканлар
Ва ё қатл бўлганлар зулматдан сўрарми хун?!
Қўкракларда қўрғошин, кифтда бир қулоч арқон,
Бошларида чарақлар бир мангулик шуъладор.
Инсонлар, ҳей инсонлар,— бу нидо янграр ҳар он,—
Унутманг бизни асло, бўлсак ҳамки хок-ғубор.

Бизни ўлдирди душман ўқ, арқон, оғу билан,
Муз тагига чўқдирди, тириклайин кўмди ё.
Бизга насиб қилмади одатий гўру кафан,
Қариндошлар турмади бош узра мотамсаро.

Таъзия очишмади тириклар ҳали бизга,
Қузатдилар таҳқирлаб, бегона калом билан.
Биз ётибмиз ботқоқлик, қир, ўрмон, дала-тузда,
Ётибмиз ёнғин аро бир совуқ кукун мисол.

Вужудни яра янглиғ қақшатади бир нафрат,
Бевақт ўлим алами тилу дилни этар лол.
Зулумотдан чиқурмиз гоҳ тунлари бетоқат,
Барг бўлиб шивирлармиз, йиғлармиз бўлиб шамол.

Юракларда қолармиз бўлиб эзгу хотирот,
Киприкларга инармиз ногаҳоний ёш бўлиб...
Ярим тунда тинса гар баъзи овоз, шу заҳот
Бошқалари янграйди,
қалбу қулоқлар тўлиб...

Чўриликка борадир ёт йўлда қизларимиз,
Кузги намхуш ҳавода толиб, ҳайиқиб яна
Ҳар қадамда пойлаган фалокатлардан, шаксиз,
Йўл ошиб борадилар тутқунлик сари, мана.

Ёшликлари безанмай шодликдан алвон-алвон,
Қуллик жулдурын тухфа этибди қисмат, эсиз.
Ёт ўлкада юрибди не лобар қизу жувон,
Жондош қайин, эмандан олисда ва кимсасиз.

Россия қолар ортда, мовийлик аро сингиб.
Ушшайган кун ёмғир-ла ювади изларини.
Бор бўлсанг гар дунёда, аскар қудрати, сакраб
Тургил-у, фалокатдан қутқар юрт қизларини.

Кеча, туман. Маррани эгаллайди танклар ҳам,
Тонггача, жангга қадар ҳали тўрт соатча бор.
Бу совуқ ертўлада мени ухлатмай бир дам
Юрагимни ўйнатади овозлар такрор-такрор.

БИЗ КЕЛАМИЗ

Уйимга ўт қўйдилар,
 ўғлим қайда, билмайман,
Врач бўлиб фронтга
 жўнаб кетган хотиним.
Дўстларнинг қопқасини фурсат топиб қоқолмас,—
Бу сержадал паллада почтачи ҳам бетиним.

Йўл устида уларга дуч келаман гоҳида,
Ҳорғин, кўзлар қизарган, уст-бошлари чанг-тўзон.
Фурсат бўлмас ёр-дўстлар, қариндошлар ҳақида
Бирор гап билишга-ю, сўрашмакка бу замон.

Қўча ёқалаб эса тутаб, ёниб ётадир
Қадрдон Смоленскнинг
 малина рангли кузи.
Ўт ялаган япроқлар ҳавода чарх уради,
Ярасин боғлатгали келгандек гўё ўзи —

Ялангликка чиқади яраланган мажнунтол.
Пешвоз юрар биз томон
 колхозчи қизу аёл —
Лабларини тишлашиб,
 ғуссаю ҳасрат билан
Жигарларин сўрарлар бизга дуч келар экан,
Чўзиб нозик, ингичка қўлчаларин болалар,
Шодланиб қичқиришар:
 — Отажоним!—Оҳ, бироқ —
Отаси йўқ қаторда... балки, балки ўлгандир.

Балки биздек йўл ошиб, хатар ошиб юргандир.

Смоленск ерларида куз тўлишиб келадир,
Гоҳ болутзор оралаб ҳуштак чалиб еладир.
Гоҳи қудуқ бўйида ҳовозани тебратгай,
Гоҳ ҳовузга тўш уриб чурракларни ҳуркитгай.

Гоҳ йўқотгай тинчини бу мовийлик ўлкаси,—
Қўнар самолётларнинг қора, мудҳиш кўлкаси.
Тунда эса чўзилгай партизанлик йўллари
Днепр, Сож, Березин каби жанггоҳлар сари.
Уйқусиз кўзларимиз қадарканмиз биз ҳамон
Ўт ичида қолган у харобазор, ғарб томон,
Шивирлаймиз шаҳд билан қишлоқ, дала, йўлларга,
Биз келамиз, албатта, ўтда қолган ерларга!
Биз келамиз!— такрорлар Днепрнинг шамоли,
Биз келамиз!— шивирлар дарё, соҳилнинг толи...
Гулхан чарсиллаши-ю, темир зарбида, шаксиз,
Қасамдек такрорланар ўша гап:— Биз келамиз!

ОКОП ДАФТАРИДАН

1

Олов аста тепаликни ялайди,
Ўрмон ўқдан ари ини мисоли.
Шишиб кетган бир балиқни ўйнайди
Шўх тўлқинлар бу кеч тараб кўк ёлин.

Эски хаталарнинг синчу тўсини
Тўс-тўс бўлган ёки қоқилган ерга.
Қочоқлар сингари пусиб, тўсиниб.
Оқтоллар бош олиб кетмакда қирга.

Тушда не кўришар, далами, ўтлоқ?
Ё омбор устида буриқсиган ўт?
Ўзлари яшаган муқаддас тупроқ,
Хотири тушдаям бўлмасми унут?

Мен улар ортидан қарайман пурғам:
Боринг, жигарларим, майли, боринглар.
Шоҳларда саҳарни аллалаб, ҳар дам,
Мудраган кўл узра шовқин солинглар.

Дўстларга айтингки, қайтаман, шаксиз,
Бордию қайтмасам... унда не билай —
Она-Русни ҳатто ўлимим билан
Яна ҳам навқирон ва кўркам қилай.

2

Тонг чоғи ётибман, чийиллар темир,
Ўт асов от янглиғ пишқирар бу дам.

Шудринг бу ўрмоннинг кўз ёши эрур —
Япроқдан тўкилди кафтимга шабнам.

Фақат бир сония, сўнг туман билан
У эриб кетади нурда бегумон,
Бир зумга ярадан сирқирамас тан,
Уйим олислигин унутдим бир он.

Ва бунда жон бериб, ўт-олов кечиб,
Суякка етган бир соғинч, дард ила
Шаҳар шевасини тинглармаң учиб,
Кўзимга кўринар жавдарзор дала.

Ақл бовар қилмас бир қудрат дилда —
Бу сенинг меҳрингдир, эй она диёр.
Денгиздан томчидек шу кичик ерда
Бутун қиёфангни кўргум барқарор.

3

Учиб ўтди тонгнинг шуъласи,
Шабнамга ҳам солиб бир ғулув,
Сариқ тулки шу чоғ чамаси
Бутазорда бир кўринди-ку.

Кўринди-ю, йўқолди, ҳа йўқ,
Ундан кейин ёришди ҳар ён.
Хаёл деган дунёни кезар
Ва интилар Брянск томон.

Бир қишлоқда ғуссага тўлиб,
Қора кунни қарғишлаб яна,
Бут ёнида йиғламоқ бўлиб
Ўтиради бир кекса она.

Шивирлайди энтикиб дуо,
Кўкка учиб кетар сўровлар.
Етимларни ярлақа, худо,
Яксон бўлсин қасд қилган ёвлар.

Мен-ку болалиқдан асли даҳрийман,
Обизамзамдан-ку менга соз ароқ.
Мунис оналарнинг эътиқодидан
Ҳар сафар келади кўзга ёш бироқ.

ТОНГ МАНЗАРАСИ

(Дон этюдлари)

1

Тонгнинг қизғиш, рангпар шуъласи
Сойда сузиб, товланиб ўтди;
Бу поёнсиз, нотинч чўл узра,
Бу кимсасиз даралар аро,
Симоб рангли, совуқ кўл узра
Ўрмон узра, далалар аро —
Кимнинг сўнгги тонги отмоқда —
Бизга ҳали мубҳамдир, мубҳам.

Қор қуюни ичра жанггоҳлар,
Жимжит палла, осойишта дам.

Итальянлар билишмас мутлоқ,
Сукунатни этиб ҳангу манг,
Даҳшат солиб, битириб қулоқ
Ҳали-замон ёришарин тонг...
Билишмайди, ўт чақнаб кўздан,
Ўпкаларни қурум босарин.
Неаполда хотинлар бўзлаб
Қолишини билишмас ҳали.

Қор бағрида ётади писиб
Турфа ажал, пойлаб бировни...
Қўли билан командиримиз
Мўйлабидан тўкиб қировни
Тикилади олисга шу дам,
Қоронғулик боради эриб...
Ёнда мудрар аскарлари ҳам,
Қорга гўё ўралиб, кириб...

Қишнинг асов, қаттол қуюни,
Қуюнларнинг тунги ўйини
Асар қилган, бари чала жон...
Овқат бўлса, ухлашса бир он,
Бирор соат... жиндак бўлса, бас.
Вужуд ахир темирдан эмас...
Қорда ухлаш ёқимсиз бироқ...
Донни кечиб ўтдик-ку, мутлоқ —
Ошхонамиз қолди йироқда...

Ҳамшира қиз гулхан ёнида,
Қўли титрар ҳаяжонидан.
Қўзларида ғам кўлкаси бор,
Сочи тушмиш телпакдан ошиб...
Ёз офтоби гўё ишвакор
Ёғдусидан ўтди ўлашиб...

Эзилган шинелда ва лекин кўркам
Комбатга озгина майил-ҳавасли...
Коски сўз, очликка кўниккан кўпдан
Ва лекин гул каби тоза у асли.

2

Ёлғондир, десалар бу субҳи сабоҳ
Ўтган кун ҳасрати кўнгилга ҳамроҳ,
Булбулнинг ноласи, бир сархуш туғён —
Соғинчи дилга ёр, десалар ёлғон.
Аскарнинг ўйлари қўрқувли бу дам:
Ўлдириш, қиришдир... ўлдириш, қириш!
От, бирор ёв ўқи чинордек кўркам
Қаддингни букмасдан
Отишга кириш —
Душманнинг дудама ханжари ўктам
Кўксингга ботмасдан сен ўлдир илдам.
Ўлдириш... бугунги топшириқ, шундай.
Қирмасанг, кирганинг жангга бир тийин...

Яшай десанг ўлдир. Кейин не бўлгай?—
У ҳақда — кейинроқ, кейинроқ, кейин!
Бундай сонияда яна қандайдир
Кўмакчи қудратни эслагай аскар.
Россия биз сари кўз тикар бир-бир —

Унинг умидлари биздандир, жигар!
У кўриб турибди қуюн даҳшатин.
Пайқайдир бу ёқда бўлса неки иш —
Кўрар тўйдирганин тўплар ваҳшати,
Жонга текканини қор, поход, уруш.
Тепалар, масофа... кечувлар, йўллар...
Олдинги маррада бўлиш осонмас...
Биз сенга содиқмиз, юрт, ўзинг қўллаб,
Янги марраларга йўллаб турсанг, бас.

3

Тамом

Биз — ўтдамиз,

бошлангай ҳозир.

Пичоқ яланғочу ўқланмиш наган.
Ёқадан қор кирар қилгандай ҳазил.
Сесканиб, жунжикар бу вужуд деган.
Бу олағовурда ўй, сичқон мисол
Мушук пойлашидан беҳабар-беғам,
Керакмас бу палла бутун хомхаёл,
Керакмас шоҳпарвоз, қуруқ гаплар ҳам.
Ҳозир дақиқалар ойга баробар,
Паллалар гўёки тенгдек асрга.
Мана, рангсиз ялтиради
ракета кўкда.

Гумбирлаш, чўл ўтда, бошланур қасирға,
Хандақлар қулайди, тутун ичра Дот.
Ёзда хўп мастланган бедана янглиғ
Автомат сайрайди, галинг келди бот,
Пиёда, ёвни қир мисли олмос тиг.

ҲУЖУМКОР БАТАЛЬОН

1942 йил Донни эгаллаш учун қилинган жангда ҳалок бўлган қуроқдошим, 66- алоҳида гвардиячи батальондаги ўринбосарим Юрий Кондратюк хотирасига бағишлайман.

Йўқ, ҳар кимга бўлмаскан насиб
Орзусига етиш деган гап!—
Қани, дарчанг дўст қоқса шошиб,
Келган бўлса у селда йўқлаб,

Не ажабки кириб ўтирса,
Сухбат қурса шеърдан, ғаройиб...
Гоҳ кулсаю гоҳи кулдирса,
Сўнг қор кечиб бўлса у ғойиб.

Елань узра қарға бозори,
Булуларга кўмилгандир Дон,
Чўлда турар бир пастак қўрғон,
Қўрғон ичра унинг мозори.

У кез ўқдан тилкаланди қир,
Қўл жангидан ўтга тушди тан.
У букчайди, йиқилди мағрур
Совиётган нагани билан.

Бу оловли қуюн қўйнида
Кўшнисини жанг-ла қўлларкан,
Не бор эди ахир кўнглида,
Сўнгги дамда не сизди экан?!
Чўл безабон... Ел эсиб ётар,
Чаловзордан келар ажиб ис...
Дондан ошиб, ғарб сари тифиз
Одим отиб батальон кетар.

Аскарый бир одатми бу ҳол,
Ё қўмсашми ғалати тусда —
Ривоят бор жангчилар аро
Донда ўлган эрлар хусусда.

Ҳужум чоғи, дерлар, бу эрлар —
Ўз қисмини топишиб тайин,
Ёв танкини портлатар, урар.
Эгаллармиш сафда ўз жойин.

Яна қуюн, қорда адашар.
Ёвни қувиб довонма-довон.
Янги-янги маррадан ошар
Бу ҳужумкор, жасур батальон.

СҮНГГИ НАФАСДА ҲАМ...

Бир кун, икки кунмас, уч кеча-кундуз,
Ҳамма жазолардан даҳшатли, оғир —
Совуқ идрокни ҳам қотириш-чун муз,
Бизни миқ этмасдан қорга қорадир.

Тўрт ёни ғизғизон, бийдай дала жим,
Суяклар сирқирар, вужуд чалажон,
Шунда ўлганларга келди ҳавасим,
Қабр ҳам туюлди шунда иссиқ жой.

Ана шу муз босган сўнгги дам чоғи,
Қаҳратон кўрсатиб турганда кучин,
Ўлим қутқусимас, нажот маёғи —
Бўлди ҳужум бошлаш билсанг мен учун.

СОКИН ДАМЛАРДАГИ ҶИЛАР

1

Намхуш кўкатларни ўйнайди шамол,
Бош узра снарядлар инграйди тагин.
Уруш гирдобиди кўпдан безавол
Яшайман,
 ўқларга даҳлсиз таним.

Аччиқ айрилиқни кўрдим жуда кўп,
Жуда кўп дўстларни йўқотдим, эсиз...
Нетай, ўз-ўзидан йитиб, тор бўлиб
Бормоқда қурдошлар ҳалқаси бу кез.

Бошқа бир асрда бўлгандек гўё —
Кеча бош устимда даҳшат учган он.
Биринчи бомбадан титраши дунё,
Кўприкни бўяган у биринчи қон.

Смоленск ўт олиб тўкилган-у дам,
Биолар қулаши бир-бирин суриб...
Вокзалда улуснинг жим туриши ҳам,
Водопроводнинг қолиши қуриб...

Синган миноралар, мўрилар ётар,
Устундан ажралиб қулар кўприклар.
Мурдаларни қумга ҳайқариб отар
Безовта Днепр сочиб кўпиклар.

Наздимда бир зум биз ҳайратга тушдик,
Ҳушни йўқотгандек бир зум турдик лол.

Неки яратибмиз, не бойлик қўшдик —
Қўкка учар бари бир тутун мисол.

Кўҳна меҳмонхона, касалхоналар,
Черкову музейни ўқлар қамчилар.
Биоляр йиғларди...

Йўлларга томар —
Ёш бўлиб эриган ойна — томчилар.

Дейдилар — у дунё, дўзах, бу, бор гап.
Гуноҳкор бандага ундамиш жазо...
Бўлса бор... биз ўтган йўлларни ўйлаб,
Дейманки, дўзахдан бадтар мутлақо!

Шундай чек қўйилди шеър, орзу, ишга,
Онла, уйга ҳам бошланди уруш.
Бунда — дот тешигидан қараш-у тишга,
Ҳам ўқ-ла уришга доим шай туриш:

Мўлжалга олиш-у оний зарб билан
Йиқитиб, ҳисобдан ўчириш бир-бир...
Бунга ҳисоб бериб ўтирмагайсан,
Эпчиллигинг учун мақташи ҳақдир.

Ҳадемай бошланди, ҳа, иккинчи ёз,
Будильник мисоли тўплар гумбири
Қаллаи саҳарлаб уйғотади соз,
Жасурдир аскарнинг энди ҳар бири.

Ўқу миналардан беркинган минг бор
Шоир уринади бекордан-бекор —
Урушни қоралаб... қалтирайди тиз.
Булардан хандақда роса куламин.

Бизни қайдан билсин? Қайси куч билан
Кишандек тартибни бузиб чиқиб у
Биз ёққа келарди... биз бўлсак бир тан,
Ҳаётдан ортиқроқ бизга дўстлик-ку...

Ҳокимдир бир қонун бунда ҳар кимга —
«Ўлгин-у чекинма!» фақат олға бор!
Июнда киргандик хандақларга биз
Қишгача чиқмасмиз ундан, эҳтимол.

Қалба марҳумларга тикладик ҳайкал,
Тобландик курашда мисли бир яроғ.
Бизнинг жасоратни ўлмасак агар —
Ўзимиздан тинглаш бўлур яхшироқ.

2

Мен унда, Москва ёнида бўлганман,
Совуқ кун тугашин кузатиб турганман.
Кўзни олар эди олтинранг поҳол,
Ва бирдан портлашлар... мени шу палла
Бир қудрат кўтарди ердан баралла...

Нимани ҳис этдим шунда, бир садо
Оҳиста айланди бир ўқиришга.
Туртди ва чуқурга учдим бенидо,
Йиқилдим, улгурмай яширинишга...
Ковлаб чиқардилар, оғиз-бурним қон.

Қулоғим ғувулар, таним бемажол.
Кўмилиб кетибди бир талай инсон,
Аскарлар қутқариб олдилар дарҳол.
Гўёки шундайди бор ғам, озорлар,
Қўшилиб кетгандек турфа мозорлар.
Танклар келишарди... тўкишарди қон.

Ўтарди ўрлатиб тутун ва тўзон.
Верея ёнарди, Боровск ёнар,
Ғарамлар устида ўйнар аланга.
Дуд бурқсиб, буралиб кўкка йўл олар,
Булутдек туюлиб кетарди манга.

Ёнаётган «юнкерс»лар дала ўтлоққа
Михдек қоқиларди. Бир аёл шу дам
Бородино еридан келтирган ҳок-ла
Таъналар ёғдириб қилди хўп мулзам.

Мўъжиза юз берди, сийрак ўрмонда —
Пайдо бўлди шу кез ўзгача аскар.
Яна Раевский дудли майдонда
Ҳайқирган тўпларни ўқлайди жадал.

Ёмғирда эзилган картузин¹ босиб
Жасорат, қудратдан бўлиб миннатдор —
Кутузов келарди чолларча босиқ,
Сийракланган сафни

кузатиб такрор.

Қоришиб кетгандай иккита эср,
Қўшилиб кетгандек бунда хунга хун.
Сарғайган шохларга илашиб, васл —
Кўрсатар сарғайган уфқ ҳам беун.
Жанг тинди. Мадордан кетгандик бутун,
Кўзлар намиқадир, лаблар қуришар...
Беш кишидан қолдик икки жон шу кун,
Бироқ, Москва яшарди, Москва яшар.

3

Йиллар ўтди... атрофимга қарасам бундоқ,
Кетиб борар тенгдошларим, дўстларим мансим.
Биров ўлган, бошқалари дараксиз мутлоқ.
Ўтган жанглар хотиридек беором таним,
Ҳар бирини дуо каби ёдлайман ҳар чоғ.

Юлдузли, совуқ тунда кўмган эдик бирини,
Ёнган танкда учратдик ўзгасини бир сафар.
Бош эгиб, сукут сақланг учратсангиз қабрини,
Улар бизни, ҳаётни севишарди жон қадар!

Майли, қутлуғ юзлари мрамларга кўчмасин,
Сокин-сокин даҳмалар, майли, насиб этмаса.
Улар шони ўчмагай, қанча юлдуз ўчмасин,
Улар қилган жасорат дostonдир элда роса.

Улар мағрур, душманга бош эгмас, чўкмагай тиз.
Жанглар чоғи кўрсатиб қаҳрамонлик ҳам ўрнак,
Ҳамма авлодлар ила туғилишгай, ҳа, эгиз,
Сафлар ичра юргайлар тириклар билан жўрдек.

Биз ҳам, ҳали сафларда борувчи кекса авлод
Бурчимиздан ҳеч қачон ўгириб турмасмиз юз...

¹ Картуз — бош кийим.

О, менинг ҳур авлодим, сен—матонат отлиқ зот,
Қисматингга ғоят кўп кулфат тушди изма-из.

Беш урушнинг ўт-темир қайнаган беш тўлқини
Сени тортди беш карра очиқ-ойдин қаърига.
Неча марта тиг ушлаб қуролга ичдинг қасам,
Ўлганларни қўяркан она тупроқ бағрига.

Ахир шундан эмасми ғазабинг чексизлиги,
Ахир шундан эмасми ҳаётга очлигинг ҳам?
Юлдузларга отландинг у заиф қанот билан,
Серғалаён денгизлар устида учдинг ўктам.

Оёқ етмас ерлардан ўтиш ҳам бўлди насиб,
Жангда, ҳатто машқларда бўлдинг элга муносиб
Ўргандинг чумолидан тортиб юлдузга қадар...
Ҳандақларда ўлсанг ҳам, душман йўлини тўсиб.
Қолдирдинг асрларга бир нишонки, мўътабар.

Ичин пўпанак босган, хонаси ҳам сим-сиёҳ,
Мажруҳ дил, худбинлардек яшамадик биз сира.
Қам зотга насиб этар ҳаётга бўлдик ҳамроҳ —
Ақлимиз ҳам бир тиниқ, туйғулар ҳам бокира...

Майдонлардан ўтардик мисли буюк намойиш,
Мангу музликлар узра ўрлади гулханимиз.
Эскиликка беаёв нафрат қилдик намойиш,
Эркалаш-у ўпишни ўрнига қўярдик биз!!

Ҳаттоки мадор тугаб, қутқу енгган онларда,
Эсдан чиққан кезларда ҳар дамга шукур қилиш —
Қабримиздан бир илож қилиб кўтарардик бош,
Ният — яна бир нафас яшаш-у, ёвни қириш.

Отилган бўлса ҳамки насибамга теккан ўқ,
Бошим узра ажалим турса ҳам қоқиб қанот,
Мотамсаро ўйларни йўлатма кўнгилга, йўқ,
Мен йиқилсам, майлига, сен олға югургил бот!

Тиним билмаган, тенгдош, бор илгари, шошилгил,
Мен, изингдан, сўнги бор қараб қолай бир нафас:
Биз урушнинг тагига етган аскарлармиз, бил,
Ёруғ, бахтли кунларга йўл очдик биз басма-бас.

Мен ҳаёт шайдосиман, ёруғ дунёга дилга эш,
Аммо куним битсаю, зарур бўлса жон бериш,
Розиман, шу иш бўлса жангларнинг гирдобиди,
Шундай ўлим нуқтадир умримнинг китобига.

4

Намиққан кўкатларни ўйнайди дайди шамол,
Бош узра снарядлар фарёд солади тагин.
Бу уруш қуюнида кўп замонким безавол
Яшагайман... ўқларга даҳлсиз эрур таним.

Яна бошим устида лампадек ярқираб ой
Тунги ўрмон кўркига қўшганда яна чирой —
Бугунга бўлиб ҳамдам, бугунга бўлиб ҳамроз,
Мен билан суҳбат қуриб, ўтмиш айтар гўё роз.

ДНЕПРДА

Ёришаётган бу тепалар аро,
Толзорларнинг қуюқ, зич қучоғида
Эсгандек бўладир бир енгил сабо
Етганда дарёнинг кўк қирғоғига.

Охирги зарб чарчоқ оҳ урди,
Бирдан тинди тўплар ҳам шу он.
Ва кузакнинг ажиб атрин уфурди
Жанглар оғушида сарғайган ўрмон.

Гўёки ҳаммаси бир барг журъати,
Бир баргки, ҳар саҳар ювгай дурга юз.
Мана Запорожьелик сечи қудрати
Гўё ўз борлигин қилолди кўз-кўз.

Биз-ку ўзга замон аскарларимиз,
Шунда иш кўрсатди найзалар бир қур.
Тонгни совут янглиғ кийиб олиб биз
Оқсоч дарё узра турардик мағрур.

Бошга не савдолар солмасин қисмат,
Қаерга борайлик, қайда юрайлик,
Ўзимиз қутқарган қирларда фақат
Мангу яшашимиз кўрайлик.

ТУНГИ ЮРИШ

Зулумотдан қалқди янги ой,
Рота олис йўлга чиққан вақт.
Ботқоқдаги қарқаралардай
Бир оёқда турар дов-дарахт.

Урилади баъзан снаряд
Чакалакнинг қоқ юрагига.
Тоғтераклар ҳуркакдир ғоят,
Шовқин-сурон ҳар бир баргида.

Биз борамиз зич ўрмон аро
Ўрмалаган карахт сўқмоқдан.
Олдда не бор? Ғалабами ё
Гўрми, билмоқ мумкин қаёқдан?

Аммо ҳозир қачондир ўзга
Йигит билан кетган у аёл
Фалокатни олдиндан сезган,
Эсламоқда мени, эҳтимол.

СОҒАЙГАНДАН СЎНГ

Соф ҳаво олмоқлик бўлмоқда насиб,
Медсанбат, ташаккур, хайр, бўл омон!
Бортлари ғажилган юк машинаси
Бизларни элтажак олд қатор томон.

Нафасни ростладик, соғайдик, бу соз,
Йўқотиш кўп эмас, бу марҳаматдир.
Теримиз ямалган, чатилган оз-моз,
Ямалмай қолганлар йўқ эрур ҳозир.

Чекамиз. Бир нафас машина тўхтар,
Йўл йўқ деб силкинар ол байроқчалар.
Йигитлар тик туриб милтиқдан отар,
«Юнкерс»лар осмонда хўп пачоқланар.

«Юнкерс»лар мисоли қовоғаридай
Ғувиллаб йўл очар ичкари томон.
Тик учар. Бари бир шунга қарамай,
Уқ узмоқ керакдир жадал, беомон.

Уқ узмоқ, ўч олмоқ бурчдир беабас,
Шу оддий дард билан бўлиб овора,
Унутиб қўясан, йўлинг уйгамас,
Олдинги қаторга элтар тобора.

Балки, ғаш бўлажак кўнгил бу замон,
Йўқ. Жимлик. Шовқин йўқ. Тревога жим.

Ойланг сингари рота қадрдон,
Янгига ўтсам гар, ғаш бўлар кўнглим.

Бағрига олажак шикаста ўрмон,
Тамаки ҳидига тўлган ертўла.
На базм ва на тўй, лек кечга томон
Старшина оз-оздан қуяр бирийўла.

Аския ва ҳазил. Бир онда қайғу —
Ким тунда ўлгану кимдир ярадор...
Оҳ, аввал жанг эди қўрқинч ва ғулув!
Ҳозирда одатий ҳаётини меъёр...

К Е Ч У В

(Висла — 1944)

Етиб келдик... Олдинда дарё,
Қум, чакалак, пастак бутазор.
Бегона юрт сувида расо
Акс этмоқда булутлар қатор.

Бегона ер, бегона тупроқ,
Бирор белги йўқдир танисак.
Энг муҳими, кўприк йўқ мутлоқ,
Кечув йўқдай, жонимиз ҳалак.

Утирарди разведкачилар
Қирғоқдаги соя-салқинда.
— Қалай, солдат?
— Бир нав, солдат, кутамиз чидаб,
Ютаман, дер душман яқинда.

Кечсанг чиқар бурнингдан пуфак,
Шўнғий десанг эмассан лаққа.
Қайиқлардан йўқ бирор дарак,
Излаб бўлар обрў бир чақа...

Тану жонни ювмоққа бироқ
Бу балки жом, балки тоғора.
Хоҳла куйла, хоҳла ич ароқ,
Хоҳла рақс эт қизиб тобора.
Хоҳла полкнинг номидан собиқ
Худойингга этгин илтижо.
Кошки эди сув билан тўлиқ
Бизга тегинш бўлса шу дарё!

Ҳар ерда ҳам бир хилдадир сув,
Ҳўл ва суюқ, оқиб тургувчи.
Лек бари бир бизникидир у,
Суғорувчи, боқиб тургувчи.
Унда турмуш бўларди осон,
Унда сузиш бўларди осон,
Бош оғриққа ичардик чунон.
Бу тақдирдир абадулабад,
Бу тақдирдир азалдан буён.

Бизникими? Йўқ, бизникимас!
Бироқ қанча уринма, урин,
Бундан кечиб ўтмоқ керак, бас,
Топмоқ керак кечмоққа ўрин.
Сўнгра қишга беролмай чидам,
Немис худди юмронқозиқдай
Яширинган телаларга ҳам
Чиқмоқ керак жонни аямай.
Аммо рота командиримиз
Қизларга ўч бургут бўлса ҳам,
Аввалига сал ҳазиломуз
Деди бизга бўлгандай малҳам:
— Шер йигитлар, қалай бу ариқ?
Нима дейсиз немисга борсак,
Москванинг саломин олиб,
Чойхўрликка келдик, деб қолсак.
Аҳвол аниқ, нечук яширмоқ,
Қузатганман доим турмушда:
Ҳўлланса гар оёқмас, томоқ,
Фойдалироқ бўлар урушда.
Ароқ йўқдир. Бунинг устига
Улжа шнапс ҳам бўлди тамом.
Эндиликда, солдатлар, сизга
Полк суяниб қолди батамом!..

Емғирли тун. Нимқоронғулик,
Биров ғўла белига миниб,
Биров шундоқ сузар, кўргулик,
Бош айланиб борар, кўз тиниб.
Кўринмайди ҳеч бирор нарса,
Сув ажалдай қоп-қора, кўмир.
Нолисангу тиш гижирлатсанг,
Уруш уруш эрур бари бир.

Қозончаю белкурак, курак,
Уқув билан сузиб борамиз.
Кўз илғамас атрофни андак,
Аланг-жалаңг сузиб борамиз.
Қайиқ синди, сол ботди қумга,
Яқинлашар охирги соат.
— Дадил бўл!— дер офицер шунда,—
Дадил бўлинг, дадил бўл, солдат!

Қанча миллат, қанча-қанча ер
Кутар бизнинг мададимизни...
Саёзликка сакраб офицер,
Буйруқ бериб, бошлади бизни.

Орқасидан кечамиз биз ҳам,
Йўл-йўлакай ўқлар узамиз.
Мана, келдик. Етишдик илдам,
Мўлжалланган у соҳилдамиз.

Осон эмас, аммо уруш бу,
Отишмалар эмасдир эрмак.
Бажарилди вақтида кечув,
Тайинланган соатда демак.
Секинлатиб қадамин ҳамон
У томонда, бизнинг қирғоқда
Замбараклар, танклар филсимон
Бирин-сирин ўрмаламоқда.

Бу ерда биз эмасмиз тугал,
Бахт баробар бўлмади насиб:
Ярадорлар чўкди галма-гал,
Шаҳидлар ҳам чўкди муттасил.
Ғалабага етганда тугал,
Ўз еримиз, она тупроқда
Биз уларга қўярмиз ҳайкал,
Хотирлармиз ҳар қувноқ чоқда!

КИЧИК БЕКАТ

Тонгдаги жанг тўхтади-ку тез,
Вайрон бўлди бу кичик бекат.
Ерда ётар чўзилиб ҳўкиз,
Ётар куйиб кетган танк фақат.

Самолётнинг синган қаноти,
Бир томонда аскар шинели.
Бўзтўрғайнинг мунгли баёти,
Кимдир йиғлар эзилиб дили.

Атроф туман,
 бир бобо —
 хаста;
Ушлаб туриб танкнинг томини,
Уқувчидай бўр билан аста
Ёзиб қўяр бекат номини.

Сувга ташлар жонсиз ҳўкизни,
Эгилганча
 ва қилиб сабр
Қуйиб битган дарахт тагида
Кечга қадар қазийди қабр.

Мана шундай сокинлик ичра
Улим аро туғилар ҳаёт.
Уша бобо ёзувларида
Яшаб қолар кичкина бекат!

ГАЛАЦА БОЗОРИ

Пахмоқ қошларини чимириб бугун
Хўжайин сўз қотди менга маънодор:
— Худо Оврупода яратмиш, билгини,
Икки ажойибот: Дунаю бозор.

Барча ёз неъматини бунда муҳайё,
Мевалар юзида йилтирар шабнам.
Тиниқлик ҳар кимни этар маҳлиё,
Бозор тўлган йўл-йўл тарвузларга ҳам.

Узумлар кўрганни қилгудек сармаст,
Бўлиқ помидорлар уюқ чўғ мисол.
Денгизу боғларнинг ҳиди ҳар нафас
Келар у димоқни қитиқлар хиёл.

Бу шовқин-сурондан ўзин йўқотиб
Маърашар бир ёқда сўқим бузоқлар.
Бозорни айланиб ва чангга ботиб
Ғижжак чалишади саёқ машшоқлар.

Тепкилаб, тўзитиб қайноқ қумларни
Ненидир талашиб қолишадилар.
Унутиб одату удумларини
Гоҳ қалпоқ, гоҳ от олишадилар.

Қамчига қамчини алмашиштиб гоҳ—
Меҳмоннинг кўнглини кўтармок учун

Кўрсатиб, қаерда мумкиндир олмоқ
Пулга аёл меҳрин бирор тун...

Қироллик юртида шундайин удум,
Сотилар буюмдан одамга қадар.
Ҳаттоки худони олмоқлик мумкин
Чўнтагинг унча бўш бўлмаса агар...

ХАЯР БЕРИНГ ҚИЗАЛОҚҚА

Чайқовчи хотинлар тўдаланган жой—
Уша чангли чет йўлак узра
Ўн тўрт ёш чамаси, хушчиroy
Қиз ўлтирар сўраб садақа.

Қуёш нурин сочар аёвсиз,
Қилт этмайди япроқлар ҳорғин.
Яланг оёқ ўлтирибди қиз,
Бепарво одамлар ўтар бетиним.

Унга нима бозор шовқини,
Тўкинликдан, айтинг, қандай наф! —
Очлик эзар мурғак жонини,
Тиланади чўзиб очиқ кафт.

Бошпанаси бор эди унинг,
Бор эди-ку бир парча ери.
Ҳибс қилдилар катта оғасин,
Дараги йўқ ўшандан бери.

Онасин қамади гестапо,
Арад томон солди у йўлин.
Қўп излади, топмади аммо,
Уруғларин қучганди ўлим.

Энди кезиб юрибди олам,
Галацдан ҳам, уйдан ҳам жудо.
Садақа берингиз, у эса шу дам
Қўлин очиб, қилгуси дуо!

О В Л О Қ

Хўжайин дер:— Қара, рус дўстим,
Мен унчалик эмасман қашшоқ.
Девор билан ўралган уйим,
Мана бу ер — манимдир мутлоқ.

Уйимда уй бекаси — хотин,
Йигирмада қизимнинг ёши.
Буғдой, вино тўла омборим,
Егани нониму, ичгани ошим...

Недир етмас... билмайман аммо,
Қирқ йилки шу уйни кўраман.
Соқов девор, ғовлаб кетган боғ...
Баъзан оғир ўйлар сураман.

Қирқ йил ишдан чиқмайди бошим,
Олишаман тақдирим билан.
Ахир ўтиб бормоқда ёшим,
Шу ҳовлини тутганча Ватан...

Яна қанча йиллар ўтади,
Сочларимга оралайди оқ.
Ерни ковлаб, девор тузатиб...
Мана, ҳар кун аҳволим шундоқ.

Тушмасин, деб боғимга қўшни,
Ит асрайман эҳтиёт учун.
Яшаш дея биладан ишни
Ва ибодат қиламан ҳар кун.

Сўнг ўламан. Тобутга солиб,
Шивирлашиб уруғу аймақ —
Қабристонга борарлар олиб,
Кўмиб, сўнгра қайтарлар у чоғ.

Бор топганин столга қўйиб,
Ултирарлар қуришиб давра.
Ўз виномдан ичарлар тўйиб,
Бечора руҳ тинч бўлсин, дея.

Қариб қолар сўнгра қизим ҳам,
Зеро бўшаб қолмайди уйим.
Унга кўчиб кирар набирам,
У ҳам меҳнат қилар шу кўйи.

Маним йўлим унгадир мерос,
Тирикликнинг ташвиши билан
Қўйгуси шу ҳовлига ихлос,
Бир парча ер унга ҳам Ватан.

— Дунё чексиз,— десинлар, майли,
Майли, бўлсин сирларга тўлиқ.
Деразадан боққан маҳали —
Шу ер учун қилгуси қуллуқ.

Сўнг боғ сари ташлайди назар
Ва уйқуга ётади барвақт.
Томчи ёшдек юлдуз чайқалар,
Деразадан мўралаб илҳақ.

У ҳам ўлар қазоси етиб,
Билмайсанми, о, рус оғайни,
Бу сеҳрни бўларми ечиб,
Бу сеҳрни, бу доирани...

...Ташқарида шовиллайди куз,
Шафақ ёнар уфқ бағрида.
Оқшом чўкар атрофга, афсус,
Қоронғулик ўрмалар боғда.

Ш И П К А

Утмиш асрдан бир хотирот янглиф
Олис жанглар изин сақлар ҳар тараф.
Бу майдон — жанггоҳлар бўлгани аниқ,
Бунда тўплар наъра тортгандир саф-саф.
Шундоқ туюларки, ҳов тоғ ўнгари,
Зулмат кеча ичра суришиб хаёл,
Солдатлар сўзлашар, гангир-гунгури —
Гўё жанг олдидан эзгу арзи ҳол.

Уларга ҳеч кимса айтолмас аён
Ва ҳеч ким қилолмас бирор каромат:
Эртага ким ўққа учиб ногаҳон,
Қим тўпга ем бўлиб топгайдир ғорат?
Қимга, ёв ўқидан тешилиб тани,
Шиддатли қуюндан чиқиб омон-соғ,
Хотин, бола-чақа ёнига, яъни
Россияга насиб бўлмоғин қайтмоқ.

Хаёлда жонланар кечган кунлари,
Қайтмас дақиқалар яна бўлулур ёд.
Пишган арпазорнинг тарғил тўлқинлари,
Уроқ ўрган пайтлар—эзгу хотирот.
Солдатнинг қисмати эмасдир енгил,
Шу тун бағрида ҳам қанча ваҳма бор.
Турк ҳам бу маҳалда жим ётмагай, бил,
Керакдир жанг қилмоқ яна шиддаткор.
Улар гавдаланар кўзим ўнгида,
Гўё суҳбат аро банддирлар ҳамон.

Болгар заминининг анов дўнгида
Дарахтлар япроғин варақлар шамол.
Сўзлаб чўққиларга дил розин бир-бир,
Баланд қарағайзор ёзмиш кенг қулоч.
Шипкада бул кеча тинч ўтаётир,
Уфқлар ортидан чиқмоқда қуёш.

Солдатлар уставга садоқат сақлаб,
Гранит мақбара ичра олур тин.
Улар хоки покин мангу ардоқлаб,
Бу замин сарбаланд тутгай шуҳратин.
Ул кўҳна эҳромнинг қўнғироқ занги
Булутилар тагида бонг уриб мағрур,
Асрлар билан баҳс этгандай мангу
Ҳар ён тантанавор нидо таратур.

Анов қияликда зина узра тик
Ёш болгар солдатин келтириб ҳурмат,
Абадий ажралмас оға-инидек
Россия солдатин қутлар бу фурсат.
Улар аскарлари янги даврнинг,
Улар жасорати билмагай поён.
Олис юришлардан мардона қайтиб.
Мақбара қошида саф чекмиш равон.
Бугунги ғалаба тимсоли янглиғ —
Жанговар орденлар ва йўл ғубори.
Жасур боболарнинг руҳин этиб шод,
Турарлар бу юртнинг ҳар бир шунқори.
Халқнинг ҳар буйруғин қонундек англаб
Кўзларда, чеҳрада қотмиш қатъий онт.
Шипка қўнғироғи мағрур жаранглаб,
Улмас шон-шуҳратдан ураётир бонг.

Д О В О Н Д А

Беш фарсах баландга чиқибман, қаранг,
Теграм муз қоялар бамисли нуқра.
Битта елкам узра чақмоқдир яланг,
Бургутлар қийқирар бир елкам узра.

Кескир чўққиларнинг йўқдир сўнги ҳам,
Шу қадар тип-тиниқ, зилол бир ҳаво.
Яланг бош турибман... Тепамда бу дам
Байроқдай ёйилмиш бир парча само.

Туманли, сарбаланд манзилдан мағрур
Тоғларнинг орт-ортин кўрурман яққол.
Елканлар ядранда сузишар масрур,
Босфорни крейсер тилар бемалол.

Кўринур, кўксига босқин ўрнатиб,
Кўзида очофат бир ўт уриб барқ,
Яничар ханжарин қўлда ўйнатиб,
Шимолга қай йўсин силжиганин Шарқ.

У ерда осмонга ўрлар бир ғулу,
Анатолия кўкин қоплаб тамоман.
На мулла, на Қуръон сурасидир бу,
Балки Америка сўзлар самодан.

Мана шу қоялар бағрида тинган
Ўтмиш жаҳонгирнинг тумтароқлари.
Сўқмоқ, дараларда недир кўринган?
Ислом лашкарларин бош чаноқлари.

Бу чўққидан боқиб сездим кўп сирни,
Барча ранг маъносин ҳис этдим аён.
Бу юксаклик менга ўтмиш асрни,
Келажак кунларни этди намоён.

Менга бу лавҳалар танишдир нечун,
Фикримдан ўтказиб тарихни бу дам,
Ҳис этдим портловчи чақмоқнинг кучин
Ва чарх урган бургут парвозини ҳам.

«МОМАҚАЛДИРОҚДАН СЎНГ» КИТОБИДАН

* * *

Табиат! Сен шундай устаси фаранг,
Йўрмалаб тикибсан, андозаси йўқ,
Долчинранг шафақнинг бағрида, қаранг,
Бир сарв турибди тикка, қоракўк.

Денгиз нафасини уфургандай шод,
Тўлқинларга миниб ўйнашган шамол,
Новдалар шовуллар, шовуллар озод
Ва ажиб мусиқа туғилар дарҳол.

Кўзларнинг жияги қизариб мафтун,
Бокира тусингга боқмаймиз бекор.
Вақтики, яратиб қўярмиз бир кун
Сен кашф этолмаган кўркни бахтиёр.

САЙРАБ БЕР, БУЛБУЛЖОН!

Куйла, митти қушчам, роҳат йўқ ўзга,
Сайраб бер, булбулжон, келай ёнингга!
Қўримсиз, илинмас бўлсанг-да кўзга,
Ҳаёт сурурлари сиғмас жонингга.

Йўл азоби қурсин, тинка қуриди,
Оғир ва узундир сафарнинг йўли.
Лекин она юрти уни қўриди,
Митти қанотларни кўтарди қўли.

Мусаффо тонготар, заранг барги нам,
Майса гиламларда йилтиллер шудринг.
Севги ҳаққи, янги кун туғилган дам
Қушлар чуғурлашиб қилишар гурунг.

Айниган ҳаводан чўчимасин у,
Қанотларинг ёзсин эркин, беармон!
Куйла, митти қушчам, дилга сол ғулу,
Сайраб бер тонгларда менга, булбулжон!..

К У З

Трубчевскдан Брянскка қадар
Ез ёндирган ранг — мерос,
Трубчевскдан Брянскка қадар
Хазонлар ўйнар холос.

Товланиб олтин мисол
Бош узра чирпирашар.
Гоҳида афтодаҳол —
Гала қушдек тўзишар...

Юракларга бу шовқин
Тўкиб борар хавотир.
Ахир қанча дўстларим
Йўл босар мендек ҳозир.

Кимдир, эҳтимол, шу он
Елғиздир, ғамли кезар.
Балки бу шовқин-сурон
Кимнингдир бағрин эзар.

Ё чарчоқлик туйғуси
Забт этган дўстим танин.
Ё турналар қий-қувси
Дард бўлиб эзар бағрин.

Фарқига бормас фақат
Моторга не қилсанг ҳам.

Юрак қилолмас тоқат
Гарчи жо унга олам.

Қилолмас тоқат, зеро
Бу қуёшли туш чоғи
Тополмай ҳамон даво —
Қийнар жудолик доғи.

Ёдидан чиқмас сира
У айрилиқ алами —
Берлинда ё йўл узра
Улган яқин одами...

Куз япроқлар оламин
Парчалаб ташлаётир.
Тобора оқшом дами
Уйинин бошлаётир.

Юрагимда бир туйғу
Уйғонмоқда бу замон.
Тушмасин бўлиб қайғу
Дўстлар қалбига оқшом.

Нур бўлиб қуйилсин у,
Ё тўкин нозу неъмат.
Ёки очиқ кўнгилу
Ёр билан ширин суҳбат.

Ё боғда кезар чоғи
Шивирлашиб хазонлар
Ёзиб улар чарчоғин —
Ушалсин бор армонлар.

ЯҮЛДА

Кун буйи учқунлар қор,
Ейилар ҳар ён.
Чирпирар, ўйнар бедор,
Тинмайди бир он.

Ниҳоллар узра қўнар,
Қўнар бенидо.
Фоз патин титиб ўйнар
Гўёки само.

Ер учун бу — муддао,
Еғсин дер мудом.
Пар тўшакда у гўё
Олмоқда ором.

Экин-тикин ташвиши
Туғаб ниҳоят.
Бажолаб барча ишни
Қилмоқда роҳат.
Мудрамоқда дублар ҳам
Бу оқликдан маст.
Уҳлар дарё ва олам
Тинч олиб нафас.

Оқ кенгликка боқиб гоҳ
Бўласан ҳайрон,
Ажрата олмас нигоҳ —
Тўнкам, қуён...

Калинами нарида ё
Оловдан учқун.
Мажнунтолми қор бағрида
Ва ёки тутун.

Қор ғарчиллар, бу шовқин
Қишнинг қаҳридан.
«Зис» борар, ўтар қуюн
Кенглик бағрида.

Яширар чана изин
Сокин бутазор.
«Победа»нинг фарасин
Ўрамоқда қор.
Ҳайдовчи рулга кўксин
Қўйгани кўйин.
Куйлар севги қўшиғин
Бутун йўл бўйин.

ОЛМА ДАРАХТИ

Келинликнинг кийиб либосин,
Еки тақиб шабнамдан маржон,
У Урта Рус ерларин ошиб
Келмагандир асло бу томон.

Йиғиб қорлар остида қолган
Ва увушган شوху бутоғин,
Жангчи каби эмаклаб келган,
Ер бағрига босиб ёноғин.

Фанор тутиб кун бўйи бедор
Асрамоққа уринди инсон.
Тутун пуркар тонгларда ночор...
Ўз ишидан гоҳ бўлиб пушмон.

Мана энди тепалик узра
Қулочини кенг ёзиб бардам,
Яшашга ҳам кўникди, сира
Қўрқмай ўрмон шовқинидан ҳам.

Қузда эса тўлиб ҳаяжон,
Ҳамда ширин орзудек гулу —
Ғалабадан гўёки нишон —
Бир жуфт олма ҳадя этди у.
Гоҳида қор шувиллаган чоғ,
Одамларга шундай туюлар:
Шивирлашар дунё билан боғ,
Туйғуларин ерга қуйилар...

ЮРАГИМГА

Юрак деди менга: чарчадим ортиқ,
Айбситмагин ҳамда қилма кўп таъна.
Эсла: қанча-қанча азият тортиб
Не-не масофалар ўтдик мардона.

Олағовур майдон жалб этмасин кўп,
Ўтказмагин ортиқ тунларни бедор:
Биласан-ку, энди асаб бўшашиб
Қон совиб, бадандан кетмоқда мадор.

Навқиронлар сафи чорлайди ҳамон,
Улар қаторига кирмоғинг қайда?
Бўлиб қолдинг энди сен оғиркарвон,
Мункилладинг бир оз, қадаминг майда...

Юрак, валақладинг бекор, беҳуда,
Ўт йўқ жойдан тутун чиқмайди гарчи.
Бир лаҳза сўзламай, туриб сукутда
Менинг арзимга ҳам сен қулоқ сол-чи:

Нодон авлиёю нонкўр эмасман,
Қандайин заҳматда ўтмасин, умрим
Меникидир. Йўқ, ҳеч дариф тутмасман,
Шу сабаб биламан мен унинг қадринг.

Қанчалик дод солма, қанчалик гуноҳ
Ортмагин сен менинг елкамга, юрак.

Ҳандақлардан асло изламам паноҳ,
Мен катта йўллардан юрмоғим керак.

Жангдан юз ўгириб туролмайман ҳеч,
Янгиликдан қолмам мен бўлиб қарздор.
Уша нафрат, меҳрим ҳамон пешма-пеш,
Дод сол, дод солмагин — хулқим барқарор.

Чарчоқ баҳонаси билан бир лаҳза,
Мана шу жанговар қатордан қолиб,
Дўстларимни мулзам этмасман асло,
Душманним қаҳқаҳа отолмас қолиб.

Кучинг етганича талпингил, юрак,
Сезиб қолгундайин бўлсанг хавф-хатар,
Мени тўхтатма ҳеч, сўрама кўмак,
Ёрилсанг ҳам, майли, йўлда дафъатан!

БАҲОРГА

Кела қол, баҳоржон, кела қол тезроқ,
Сени зор кутаман кексайган сайин.
Совуқ қиш чарчатса, яна кучлироқ
Ҳаётбахш кунларинг қўмсашим тайин.

Сершовқин сувларинг, жилғаларинг соз,
Бугланган кўчалар, нам сўқмоқларинг.
Кутмоқдан титрайди юрагим бир оз
Гўё қорбўронда қолган сингари.

Эртароқ кексаяр баъзи тенгдошинг,
Эрта қиров қўнса сочга, нетишар.
Қайга ҳам уришар оқарган бошни,
Кимга қарз бериб ё ҳады этишар?

Уларнинг ўзига етар дардлари,
Ёшлар-ку, тушуниб етишмас тўлиқ,
Эҳ, қандай курашдик, билишмас барин,
Қандай қўриқ очиб, сочганмиз уруғ.

Уйқу ва оромдан тежаб қанчалар,
Чанг ютиб, янгротиб моторлар созин,
Кўзларда ўт чақнаб, қуёшга қадар
Элтдик йигирманчи аср овозин.

Йўқ эди олису кенгликлар чеки,
Ўзин кўрсатаркан кексалик ёши.

Тоғ қанча тик бўлса, ўйчандир лекин,
Қанча юксак бўлса қорлидир боши.

Кел, баҳор, интизор далалар бағри,
Музни сур, эрисин қор манглай тердек.
Аёз кишанини қалб отсин нари
Экишга ҳозирлаб қўйилган ердек.

Бу ҳақда қайғуриш сал кулгилидир,
Аммо юрак урар ширин хаёлда:
Ўрмонда биз учун куйласин кимдир,
Оқшом бизни кутсин кимдир айвонда.

ЯҚИНЛАШАР ҚАЛДИРОҚ

Яқинлашар ёзги қалдироқ,
Чақмоқ чақар, увиллар бўрон.
Тўлқин каби чайқалар ўтлоқ
Ва ларзага тушади ўрмон.

Чўчиб кетган қушлар беркинар,
Жарликларни чанг-тўзон тутар.
Дим ҳавода бўғилган олис
Хира тортар, тинглар ва кутар.

Жонсарақман севгинг олдида:
Ўт-ўландай тўзғиб бўронда,
Титроқ босиб куйлайман дилдан
Қалдироқда қолган ўрмондай!

ОЛИСЛАРДАН ҚАЯТАРҚАН

Кўрдим мамлакатларни:
қадрланар нодонлик,
Улчанади пул билан
инсон шони, виждони.
Жасур судда, қувғинда,
оғуланар донишлар,
Сотқин матбуот куйлаб
хоинларни олқишлар.
Чорлар биродарликка
ғамгин боқиб руҳоний,
Тун, беркилар дарча ҳам,
кучи ожиз дуонинг!
Тингладим куй-қўшиқлар,
бари мунгли, оҳ-воҳли,
Гуллар кўрдим, қабрга
севишаркан элтмоқни.
Айбсиэ айбдордир
қирмизи атиргуллар,
Қўҳна қабристонларда
сўлиб ётишар улар.
Уйим сари учаман
қалбим севинчга тўла,
Бундан ортиқ олий бахт,
толе қанақа бўлар?!
Шодман, чунки жаҳонда
яхши билади ҳар ким
Ҳақиқат деб рўйирост,
ҳалол курашар халқим.

У қидирмас ер, бойлик,
кўзламас ўз фойдасин,
Ҳурматлар қўшничилик,
биродарлик қондасин.
У чўчимас бўрондан,
ажал устидан кулар.
Серзаҳмату кунлари,
янгратиб қўшиқ куйлар.
Халқим барча синовдан
ўтиб келар қадди ғоз,
Қаҳрамонлар пойига
гулин этар пояндоз.
Шодман, рус тупроғида
туғилиб, олдим нафас,
Оғир йиллар халқим-ла
бирга бўлдим ҳамнафас.
Озод юртда эркинман,
ҳаёт йўлим зиёда,
Бундан аъло, ишончли
йўл ва бахт йўқ дунёда!

УРАЛНИНГ ҚАЛПОҒИ

Эшитган эдим мен проводник қиздан:
Бу Урал дегани бир куни, эмиш,
Келаётиб Байкал құналғасидан
Булутда қалпоғин йўқотиб қўймиш.

Нима ичган, қанча—худо билмаса...
Уйга йўл олганда усти бут бўлган
Ўз жойига келиб бундоқ қараса,
Ҳаммаси жойида, қалпоқ йўқолган.

Мабодо тўсатдан увласа шамол,
Ёмғир шовулласа ё тошса дарё,
Билгилки: қария қалпоғин излар,
Ағдар-тўнтар қилиб булутлар аро.

Ёнидан ўтгандим айни туш чоғи,
Хув асрий қоялар устига қўнган
Қайсидир заводнинг байҳайбат дуди
Мўйна қалпоқ бўлиб туюлди менга.

Чойдан ҳузур қилиб ҳўпларкан, бунга
Ҳазил жавоб қилди икки ураллик,
— Қария йўқотган қалпоқ ўрнига
Биз унга ана шу қалпоқни бердик.

Ўзимизнинг ажиб махсус маркали
Қадимий қоялар ғазнасин очсин,

Днепр, Волгага жўнатсин совға,
Топган-тутганини Байкалга сочсин!

Ичсин қариндошлик, дўстлик қадаҳин,
Аmmo шон-шуҳратдан талтайиб мубҳам
Биз берган қалпоқни ҳар жойда тағин
Йўқотиб юрмасин нима бўлса ҳам!

С И Б И Р Ь

Адирларга туз сепди совуқ,
Гиёҳларга—кумушнинг рангин.
Бутун Сибирь эшитар аниқ
Тайганинг замҳарир жарангин.

Тутун эса оқ қуёнчадек
Ҳар мўридан бўйнини чўзиб
Шамол билан ўйнар беҳадик,
Гоҳ мункитар ўзини ўзи.

Суюқ мисга ювилгандай кун,
Тешулгудек ғоз сасидан кўк.
Қалайидек кесиб сув бетин
Дарёда сол сирғалар серюк.

Поезд шундоқ қишлоқ устига
Қуруқ овозини сепеди.
«Ил» баҳайбат қаноти билан
Булутларни кесиб ўтади.

Овози — гўёки пўлат ип,
Масофани тикади улаб.
Қайси сўзни кўрай сенга эп,
Сибирь! Ҳусну жамолинг куйлаб.

Йўқ, бари бир бу гўзалликлар
Юрагимни энтиктирганмас,

Энтиктирди — мени орзулар
Ва рўёбга интизор ҳавас.

Ҳа, орзулар топмоқда рўёб,
Деҳқон қалби, ишчи ақлида:
Бугдойзорлар, конлар файзиёб,
Ҳам қорамоё ҳиди шаклида.

Кундуз сўнди. Вагон чайқалар.
Тешар сонсиз чироқлар тунни.
Сибирь эса ҳикоя қилар
Бизнинг кунлар ҳақиқатини.

ДЕСНАДА

Яйлов узра ва Десна узра,
Мовий тутун ҳамда жазира,
Қовоқари, асаларилар,
Ўт-ўланда, чивиқда ўйнар.

Қайдадир, ҳув тоғ орқасида,
Кўндуз жимжит уйқуда ётар,
Чўпонларнинг қўбизчасида
Жўнгина бир куйни уйғотар.

Кема борар дарё белида,
Қуёш аксин кесиб йўлида,
Тўлқинларни ҳарён тарайди,
Паромчи йиғитча кўзига.

Қафтин пана қилиб қарайди
Кетаётган кема изидан.
Тикилади — нигоҳлари оч...
Эсингдами, гўзал қайрағоч.

Бир неча йил бундан муқаддам,
Қузатгандим термилиб мен ҳам:
Кўпикли сув қуйруқ кетида
Бўлиниб қолишин иккига...

Ухлайман, деб уринмай қанча,
Ухлаёлмай ётганман анча:
Қулоғимда дарё вағиллар,

Кўз олдимда ҳовур бағридан
Сузиб чиқар ғалат шаҳарлар.

Ўрмонзорнинг мовий қаъридан,
Сузиб кетар, қалқиб оловлар,
Узоқ-узоқ — зўрға илғайсан...
Билмайсан, қаёққа чорларлар.
Не ваъда қиларлар, билмайсан.

Сўнг кетдим қишлоқдан ковушда,
Чўнтак қуруқ, бўм-бўш ҳовуч ҳам.
Хазон фасли шунда изимдан
Учирди мис ариларини...
Йигирмадамидим ўзим ҳам,
Ёки икки асрча илгари?

Жами бешта тўғон қурдим мен
Ва қатнашдим юзтача жангда,
Чикдим қорли чўққиларга мен,
Оби ҳаёт ичдим Эльбадан.
Қилдим тўққиз ўлкани тавоф
Ўқигандек тўққизта китоб.

Орзу қил, йигитча, бардам бўл,
Вақти келиб, талпиниб кўнги
Орзулар ортидан ўкинмай
Кетарсан қадрдон йўллардан,
Аммо сен у ерда бутунлай
Дуч келарсан ўзга ҳаётга:
Машиналар елар ўзгача
Ва самолёт ўзгача учар,
Сенга гуллар кулар ўзгача,
Кенгликлар ҳам ўзгача қучар!..
Ййлов узра ва Десна узра,
Мовий тутун ҳамда жазира.
Кема борар дарё белида,
Қуёш аксин кесар йўлида.
Ари олар гуллардан бўса,
Теваракда гуллар югурар.
Аммо она тупроқдан эса
Олов ва сут иси уфурар.

Э М А Н

Қаҳратон совуқдан дилдирар ўрмон,
Бўрон байрам қилар, гулдирар, кулар,
Музлаган баргларин чайқатар эман —
Темир япроқлардек шилдирар улар.

Эман ғичирлайди, қарилик юкин
Елкадан ағдариб ташлашга ожиз,
Изғирин чўяндек метин пўстлогин
Учта жилға бўлиб емирар бежиз.

Шу эман ёнидан бошланиб тижка
Шаффоф қиров аро ловуллаганча
Далалар қўйнига кириб кетади
Тасмадек ўрмонзор ял-ял ёнганча.

Тепаликлар бўйлаб уфққа қадар
Кириб кетаверар, кўринмас учи.
Бораётган каби сонсиз авлодлар
Бемисл мақсадлар, жасорат учун.

Балки дарахтларнинг энг четдагиси
Тақдири ёрлақаб кўрар барини:
Туяр димоғида шўр деңгиз исин
Ва севар Каспийнинг тўлқинларини.

Ҳатто ҳеч гинёҳсиз саҳроларда
Албатта кўрасан бориб бир куни
Бизнинг далаларда ўсган шу жангчи
Ҳамда унинг саркаш табиатини.

Н У Л Д А

Куни бўйи учади қор,
Чарх уриб хушқол,
Уйнар, тўзғир, юзга қўнар
Оппоқ пат мисол.

Ҳар томонга тўшалади
Оппоқ пойандоз.
Гўё кўкда қанот қоқиб
Шошиб келар ғоз.

Ер! Дарвоқе, чексиз бу ер—
Паҳмоқ бир чойшаб.
Утиб кетгач шамол, ёмғир,
Дам олар тўшаб.

Экин-тикин, ўроқдан сўнг
Беш ойга қадар,
Меҳнатлари эвазига
Уйқуга ётар.

Ялангликда ухлаб эман,
Қиров—панжада,
Ухлар дарё, ухлар ўрмон,
Муз исканжада.

Ҳув марзада, билиб бўлмас,
Тўнками, қуён,

Ним туманда кўз илғамас —
Келмоқда буён.

Орқасида бир бодрезак,
Ё парча ўтми?
Уфқдаги оппоқ безак
Оқ толми, дудми?

Кўк йўталар босиқ, кучсиз,
Қиш ўрталари,
Елкасидан ағдарар «ЗИС»
Қор тепаларин.

Сўнгра елиб, аравани
Бутага тақар,
Олддан чиққан «Победа»га
Иўлни бўшатар.

Рулга ташлаб бор гавдани
Ҳайдовчи завқда,
Куйлаб ўтар бор масофани
Муҳаббат ҳақда!

БАҲОР ОЛДИДАН

Ниш урмоқда бўлган оқ толдан
То яккаҳол тепага қадар
Қор тагида тойганча ҳолдан
Дала бўйлаб қиш мудраб ётар.

Қиш сезади на хавф, на хатар —
Қўрқмас баҳор тафтида ҳам у.
Дарё каби айқирган жарлар
Солмас зарра кўнгилга қўрқув.

Ўтлоқларга ва ўрмонларга
Табиатин қилур намоён,
Гоҳо сепар қировни қалин,
Гоҳо пуркар самога бўрон.

Қишнинг аста мадори кетар,
Қақшаса-да, кунлар шамолдан.
Йўл бўйида ялтираб ётар
Аммо ҳануз муз қотган маъдан.

Аммо ўзга новдада секин
Эшитилар баҳорнинг «аси!» —
Эритибди ҳар қалай музни
Бўртаётган куртак нафаси.

Ҳадемай ҳавода анқийди
Балки пешин ё кун сўнггида,

Бўртган куртак, юмшаган пўстлоқ
Ва эриган қорларнинг ҳиди...

Шу баҳорга ўхшайди қалбинг:
Ғолиблиги ҳали ноаниқ,
Баҳорга хос нишонлари
Унча бўртиб тургани ҳам йўқ.

Юрагингда қандай ҳислар бор —
Ҳатто билмас энг яқин дўст ҳам.
Бахш этувчи қалбларга баҳор,
Қудрат ёрми қалбингга, эркам?

Эрисайди қалбингдаги муз
Қўкрагингга бош қўйиб ёлғиз
Тинглар эдим шилдирашини
Ва қалдироқ қалдирашини!

ТИНЧ ОКЕАНГА

Етти кеча, етти кундуз
Вагонимиз елади.
Ортада Тайга қоялари
Девордек бекилади.

Яна олдида қоялар бор,
Тайга, дарё, далалар.
Гоҳ тўсатдан ёғади қор,
Гоҳо ёмгир аллалар.

Тушунмайсан, ақлинг етмас
Куз қайдаю қиш қайда,
Иқлим иқлимга ўхшамас
Бу жой эса у жойга.

Юриш ҳам — вақт, тўхташ ҳам — вақт,
Вақт — ўрмон шовқини ҳам.
Поезд учар тарақ-тарақ,
Шарққа қараб тез, шаҳдам.

Тоғ ўркачи — қотган кўпик,
Қирлар — зангор тусида.
Қалдирайди осма кўприк,
Кўпирган сув устида.

Симоб янглиғ порлар шабнам,
Анғизларда — оқ қиров...

Чегараси йўқ чиндан ҳам,
Ҳа, бу ўлка — беқамров.

Қулоқ тутсанг, аммо унда
Эшитилар ҳаммаси:
Майса саси, денгиз саси,
Тоғдан кўчган тош саси.

Бизнинг буюк ишларимиз
Бу ўлкани боғ этди.
Донғи ошиб сарҳадлардан
Кўнгилларни тоғ этди.

Омск эса кириб борар
Намчил туман сари тез.
Анқарада япроқларга
Мум каби томчилар куз.

Байкал чақнар — тоғлар аро
Тушган осмон бўлаги.
Зоя қувар тўлқинларни,
Қумликларда йўлаги.

Кемалар ўз гудогини
Етказар йироқларга.
Амур эса тўлиб оқар
Юлдузлар, чироқларга.

Тонг отади, тагин, мана,
Кўликдай кетар туман.
Харсангларга сапчир яна
Шердек, ёлдор океан.

Бир-бирини қувиб тўлқин
Пишқиради беомон.
Бирдан ҳужум қилиб қолар
Соқолдор қоя томон.

Сув шишадек шаффоф, тиниқ,
Серзавқ денгиз ёқаси.
Кўринади ҳатто аниқ
Денгиз қисқичбақаси.

Тунждек ялт-ялт қилиб балиқ
Сувни кесар кўндаланг.
Пайдо бўлар ҳилол янглиғ
Сўнг шўнғир иланг-биланг.

Ҳамма ёқда ажойибот,
Атрофга солсанг назар,
Ана, қара, гулдиран порт,
Ана, боқ, қалқар шаҳар.

Шаҳар турар, оёғини
Кўм-кўк сувга тикқанча.
Кўкка қадаб байроғини,
Қаддини тик тутганча.

Тикилганча беш қитъага,
Беш денгизга кўз ташлаб,
Соҳил узра турар тикка,
Лангарлар аро яшнаб.

Мамлакатга соқчи у,
Ҳимояда тўрт томон.
Қурил — қўлидир қилич,
Сахалин — пўлат қалқон!

Салом сенга, мовий денгиз
Бўйидаги қурч, азим
Посбон шаҳар, соқчи шаҳар,
Ҳурмат сенга ва таъзим!

Ермак билан юришларда
Бўлганлар авлодиман.
Зафар қучиб урушларда
Кимки ўлган — ёдимда.

Боболарнинг серғалаён
Қалби туққан қўшиқлар
Янгар Амур, Иртишда ҳам,
Обда ҳам эшитилар.

Ушалардир, бу тўлқинлар
Бўйига илк бор келиб,
Илк қайиқни ясаганлар,
Илк бора ёғоч тилиб.

Бас, уларни излаб юрма
Бу тошлардан ёнимда,
Қиёфаси — қиёфангда,
Қони яшар қонимда.

Тақдиримиз, мардлигимиз
Боглиқ бир васият бор.
Шунга содиқ эканмиз, бас,
Ният бор, жамият бор.

Эъозли қутлуғ хокни!
Сийрак тортганда туман
Қўрдим Владивостокни,
Қўринди Тинч океан.

ДЕНГИЗ ҚАЪРИДА

Иш дегани қалашган,
Ўрим, янчиш авжида.
Қолхоз эса жойлашган
Айни денгиз қаърида.

Қўп бўлди, мен жўраман
Ҳар уйқуда битта туш:
Сазан шўнғир деразадан
Бамисоли катта қуш;

Ўхшаб худди самолётга,
Сувни кесиб парраги
Зангори бир кема ўтар,
Манзилига, маррага.

Шундоқ бизнинг тор кўчага,
Мўлжали — зирк бутада,
Марслик каби битта ғоввос
Тушиб келар тепадан...

Ҳозирча бу барчаси туш,
Ҳамма нарса афтода.
Кезар кўкда булут сархуш,
Ўрликларда тинч пода.

Тўзғин, қақроқ саҳро узра,
Самолёт ёзар қулоч.

Мусичамас, бўғотларда
Туш кўради қалдирғоч.

Кеча-кундуз гувлаб елар,
Тиним билмас тўлқин ҳеч,
Беш қаватли уйча келар,
Чўлда юрган ерқазгич.

Ерсўргич ҳам гувлар бети
Ювилган қумни сўрар.
Дарё қирғоқларида у
Дамбани юксалтирар.

Муддат тугар, ҳамма ёқни
Тўлдириб сув оқади.
Сув ёқади чироқларни,
Юракларни ёқади.

Кетар ўттиз-қирқ чақирим
Дарахтлар жануб сари.
Кетар колхоз уйлари ҳам
Зангор тепадан нари.

Қайда ўсдинг, дея мендан.
Сўрасалар агар сўз.
Дейман: денгиз қаърида!
Чўкиб ётарди колхоз.

Хўш, сўзимга ишонмас ким?
Ким айтар: бу бари лоф?
Ахир маълум: бизнинг юртда
Мўъжизалар беҳисоб!

* * *

Қўлчиган дарёда кўчаётган муз,
Ирмоқлар бўйида зирк кирди гулга:
Баян чорламоқда қайдадир бу кеч
Баян чорламоқда, чиққин деб йўлга.

Бир қушни чорлаган бошқа қуш каби —
Қуйиб-ёниб сайрар, сайрар бесабр.
Чунки ёлғиз ўзи уя қуролмас,
Ёлғиз ўзи бола очолмас ахир.

Ун етти ёшлик қиз хўрсинар пинҳон,
Рўмолин тузатиб қўяр дам-бадам.
Ҳали йўқ на севги ва на-да ҳижрон,
Аммо баҳор унга «кут, деди, эркам!»

Ҳамда юрагига ташлаб қўйди ўт,
Кўзларини эса айлади хумор.
Тезроқ кел, агар сен яқинда бўлсанг,
Бу жонли гулхани қучоғингга ол.

Энг ширин сўз билан эркалат уни,
Энг жўшқин сўз билан қилгин умидвор.
Бундай тоза ишқни топмассан балки,
Бундай хумор кўзлар учрамас такрор.

Бир бор раво кўрар тақдир бу дамни,
Бошқасидан омад кутмай қўя қол.
Кела қол, эй йигит, қиз қалби чорлар,
Кела қолгин, тезроқ кела қол.

ПОЕЗДНИ КУЗАТГАЧ

Босиқ куз ёмғири остида, тунда
Бизлар қучоқлашиб, хўшлашдик, ўғлим.
Юрагинг сирқираб кетгандир шунда,
Қадрдон бекатдан йироқлашиб жим.

Сенга таъзим билан бош эгиб маъюс,
Таниш оқ қайинлар қолдилар ортда.
Атроф-теварагинг бешарпа, бесўз,
Нотаниш кенгликлар қуршар бу пайтда.

Сени нима кутар олдинда ҳали,
Қайси бир манзилда кулар толеинг.
Қаттиқ синовларда қолган маҳали
Билинар ҳар қандай йигит аҳволи.

Ким бўлиб қайтурсан, нотаниш йиллар —
Ортида нималар кутмоқда сени.
Балки бош устингдан изғирин елар,
Юзларингга сочар муз нафасини.

Ҳали кўз ёшининг шўр эканлигин
Сенинг билишингга ҳожат йўқ асло.
Хайрлашув дардин тош, тиканлигин
Оталар юракда яширар аммо.

Қалбимдай, поезднинг гилдираклари
Безовта ғирчиллар бурлишларда.
Сенинг қалбинг эса жасур, жангари,
Бўлсин юришларда, югуришларда.

Эр етиб тўлгансан кучга, шуурга,
Ақлинг бут, қалбингда ҳаяжонинг бут.
Бироқ алданма сен ёлғон ғурурга,
Ҳаётда улуғвор зафарларни кут.

Баландпарвоз гаплар, юксак минбарлар,
Ҳасад, кин ҳеч кимнинг тиклолмас қаддин.
Сидқ-садоқатда бўлгил музаффар,
Англа ҳақиқатнинг чин тариқатин.

Туғилдинг сен уруш арафасида,
Қонли, шонли йиллар сенга хўп таниш.
Она-Ватанингнинг ҳар жабҳасида
Сенга тан муттасил ёниш ва ёниш.

Бор гап шу... Кечир, сал чўзиб юбордим,
Зеро, осонликча тобланмас пўлат.
Олис йўл олдидан ҳар маҳал ҳам жим,
Ичилиб, йиғланиб қўйилмас фақат.

Ва бизлар — оталар ўғилларимиз
Отлар эканлар манзиллар томон,
Ҳаприқиб кетади кўнгилларимиз,
Ушалгудай бўлиб дилдаги армон.

МЕҲМОН БЎЛИБ..

Такси водийларга отилар шитоб,
Борлиғимни қамрар кенглик, ҳаяжон.
Меҳмон бўлиб борурман шу тоб
Кўз очганим — она-қишлоғим томон.

Унда мен юракни билганман илк бор,
Кўксимда туйганман ажиб «гурс-гурс»ин.
Майсага кўмилиб тунлари бедор,
Юлдуз санаганман кўзимни қисиб.

Унда ётар бўлсам, то тонгга қадар
Бошимда булбуллар сайраб чиқарди.
Гоҳ ўзим ўзимга кўриниб баттар,
Гоҳо ўз-ўзимни алқаб чиқардим.

Хотирот арқоғин тўлдирди кун, йил,
Кўнгил ёрти қолди, тўлмади ҳануз.
Сен билан бўламан дегандим буткул,
Қасам қайда қолди, қайда ўша сўз.

Бари ўтди-кетди, кўп бўлди бунга,
Йитди қасам ичганим кун ҳам.
Аммо кўзимиздан ўчмас мангуга
Бирга кечган йиллар ёди, мустаҳкам.

Нечоғ азиз — йиллар, йўллар, манзиллар...
Бизни учраштириб туради гоҳ-гоҳ,
Баъзан кўнглимизга сиғар ҳазиллар,
Баҳслашиб ҳам қоламиз ногоҳ.

Бизни ажратолмас денгизлар, тоғлар...
Барча ҳодисотнинг индаллосидай,
Уша унутилмас йироқ-йироқлар
Ҳар тун эсга тушар шундай пайдар-пай.

Йиллар ўтар, қайтмас орқага асло,
Хаёлга келади барчаси шундоқ.
Ҳар нарса жой-жойида гўё,
Қуйлар ўша-ўша: ёқимли, янгроқ.

Бир ширин орзиқиш кечар юракдан,
Қимнидир кутасан зор ва энтиқиб.
Юр ортимдан, дейди шунда бурчакдан
Уша азиз болалик отилиб чиқиб.

Уҳ тортасан кексалар сингари оғир,
Вақтни жиловлаб бўлмайдимутлақ.
Омоч, ўроқ, фикру пўлатлар ахир
Қилар ўз ишларин ҳамиша барҳақ.

Ҳаммаси табиий, кўнгилга яқин:
Қудуқ устидаги соябон таниш.
Шамоллар пускуриб туради тагин,
Йироқ-йироқ уфқлар жимжит ўртанур.

Томлар узра ўткир антенналар ҳам
Соя-салқинларни чуваб оҳиста,
Манзара тўқишар ажиб ва кўркем,
Атрофга бир чирой қўшмоқни истаб.

Ерга ёнбошлаган терак сингари
Подалар чўзилиб қайтар олисдан.
Мен билмаган йигит шўх ва сарсари,
Баянин янгратар уфқ остида.

Қўшиғида соғинч, ҳижрон ва сабот,
Тобора авжланиб боради қўшиқ.
Гул-гул қизлар унга эргашади мот,
Барининг кўнглида гулузордир ишқ,
Барининг кўнглида мунаввар ҳаёт.

Мен ёлғиз, жимгина кузатиб барини,
Қандайдир довдираб ҳаяжонда, о,
Ногаҳон қоврилиб кетади бағрим,
Ўксиган етимдек тураман, ёраб!

Фақат хаёл қўллар мени бу замон,
Чегараси йўқдир романтикамнинг.
Юлдузлар қўйнида ой балқиб бу он,
Заҳрин олар бу қийин дамнинг.

Бўлди, гинахонликка чек қўяйлик, бас,
Аввалги шодликдан етар бўзламоқ.
Янги манзилларга қўяйлик ҳавас,
Янги ёмғирларда чўмилиб қувноқ.

Зеро елган билан умр оти йўртиб,
Ҳаёт қандай гўзал, қандай шуурли!
Қаён кўз солмайин, о, ота-юртим,
Қамолнингни кўрдим чиройли, нурли!

Сенга бўлган меҳрим жон, танда пишиб,
Ширу шарбат йиғиб яшнади бу он.
Меҳмонга боришнинг ажиб ташвиши
Ошкор этиб қўйди ишқим ногаҳон.

М Е Н С И З

Болалик чоғимда дердилар бот-бот:
«Беҳишт боғларида роҳат, фароғат,
На иш бор, на ташвиш, тараллабедод,
Ғўзал фаришталар сайр этар фақат.

Олтин дарахтларда мевалар тар-тар,
Кумуш сувлар оқар ариқлар тўлиб».
Руҳонийлар кезар эди ҳар ён солиб жар,
Ўзини тангрининг элчиси биллиб.

«Тавба қил, сажда эт, келтириб имон,
Қуръон сураларин ёд айла, қани!
Йўлингизга ажиб ҳаёт нигорон,
Дардсиз, ҳаяжонсиз! Қандай бамаъни!»

Йўқ! О, йўқ! Бу ёруғ оламда кезиб,
Ўзимни урдим гоҳ ўтга, чўққа гоҳ.
Жаннат менга эмас, энди хўп сездим,
Бундай курорт менга керакмас мутлоқ.

Улуғ айём кунлари юзтубан тушиб,
Диндорлар пойида букмадим тизни.
Яшадим баҳслашиб ҳамда тортишиб,
Гоҳ адаб бериб, гоҳ адаб еб ўзим.

Санротада ўпдим қўҳлик бир қизни,
Қанчалаб ғанимни чўктирдим Донга.

Иссиқ, совуқ демай жангоҳлар кездим,
Газаксив оқ урдим ҳам жиғилдонга.

Хўш, менга нима бор унда — жаннатда,
Танбал, ялқовларнинг салтанати у.
Дўсту рақибсиз, тунд, долғасиз, баттар
Мақонда яшамоқ менга кўп қайғу.

Не бор санамларнинг муз ёғдусида,
Елпиғич қанотлар шабадасида.
Унда базм бўлмаса, висол, нашида,
Дард, ҳажр бўлмаса, нима бор унда?!

Демакки, шу жойда қолганим маъқул,
Емғирлар остида мириқиб, ухлаб,
Илдиз, поя, баргга айланиб буткул,
Яшариб тургим бор мангу шовуллаб.

ШУНДА ҲАМ...

Ҳамма ҳам ўлади. Мен ҳам, албатта,
Ўралашиб юрмоқ ҳаётда нечун?
Ешлар ва янгилар қолар ҳаётда,
Дунё торлик қилар у дам биз учун.

Фойдаси йўқ оёқ тирашнинг у дам,
«Қоламан», деб қасам ичмоқ ҳам бекор.
Нафақат инсоннинг, майсаларнинг ҳам
Ўлчоқлик ўз умр насибаси бор.

Ва лекин нариги дунё ичра мен
Тинчиб ётолмасман қўлларим боғлиқ.
Ўзлигимдан кеча билмам сира мен,
Бу дунё дардидан кўкрагим доғлиқ.

Шунинг-чун барига қасдма-қасд, тунлар
Ўткир чақмоқларнинг тифида ёниб,
Тирик рақибларим қошида гувлаб,
Жонига солурман турфа ғавғони.

Кўздан, сўздан, ҳисдан яширин,
Оромин бузурман уларнинг буткул.
Ҳали ёзилмаган қудратли шеърим
Ила хаёлларин айлайман тутқун.

Токи ҳар шарпадан чўчисин улар,
Ваҳмга тушсинлар эшитиб номим.
Такбирлаб турсинлар ҳадиклар ила:
«Жисми унда бунинг, бундадир жони!»

ҲАРАКАТ

Ҳали яшамасдан, туғилганим он,
Оддийгина бир кун сўнаркан базўр,
Ўзимдан кўп аввал бошланган замон
Ҳаракатига мен бўлдим меросхўр.

Асрлар давоми, кўзлардан ниҳон
Мавжуд бўлган саъи ҳаракат, балки
Буғ ва рутубатга ўралган жаҳон
Тугёнида пайдо этмиш Ер шаклин.

Бу ҳаракат қалқиб ботқоқлар аро,
Лойқа тўлқинларни ёриб ҳайқирмиш,
То бўлгунча ундан мен — инсон пайдо,
Яъни, у ҳаракат жисмимга кирмиш.

Мумдан ҳам майинроқ эрдим мен ул чоғ
Ва лекин ҳаракат ўз изин топди,
Овоз пайдо қилди ёқди нур — чироғ,
Зарра-зарра ҳаёт мняга оқди.

Қўл-оёқларимга тўлди ул оташ,
Пайларимга тўлди ўшал ҳаракат,
Токи, мендаги куч беролсин бардош
Кўтармоққа асрим юкини албат.

Ярқираб алмашар экан ёзу қиш,
Кунлар ўтар экан, соатлар елиб.

У ҳаракат мени дахлдор этмиш,
Даврга ҳамиша рўбарў келиб.

Ўткинчи бир сабаб туфайли эмас,
Даврга дахлдор бўлганим учун
Танбалликка тоқат этмам бир нафас,
Ўлимтик мешчанлик ёвим бус-бутун.

Балким, шу сабабдан ҳаёт шовқини,
Кўк осмон, ҳаракат, кураш менга ёр;
Ҳаёт алангаси, фикр ёлқини,
Юксак парвозларни этдим ихтиёр.

ГУЛХАН

Гир-гир эсган шабадада
Чирсиллаб ёнар гулхан.
Олов тили оқ ҳавога
Ўзилиб чиқар бирдан.

Сўнг кул босиб қолар қалин
Ҳозиргина иссиқ ўт,
Фақат тутун шол рўмолин
Тўқир чуватиб барқут.

Сенинг севгинг ҳам сўнгандир,
Тафти йўқ, тамом тутун.
Висолингга биринчи бор
Пешвоз чиқмайман бугун.

Насиб этса гар бировга
Сен-ла қовушиш бахти,
Ухшамасин ишқ оловга,
Юлдуздай бўлсин ёқти.

Қайта-қайта чиқсин ҳар шом,
Йилларча яшнаб турсин.
Сев ва севгинг ўзингдан ҳам
Узоқроқ умр кўрсин!

ЭСКИ ОШНАМ

Миқ этмас, ғарқ бўлган сингари сувда,
Эски ошнам доғи қовураб мени.
Нимани йўқотсак, уни осуда
Дамлар ҳам қайтариб беролмас энди.

Ўзга дўст топилар, гурунг қилармиз,
Айрилиққа чидаб бўлурми бироқ,
Менинг бир қисмимни ўзи-ла ҳаргиз
Маҳв этиб, жим олиб кетгандек фироқ.

На бир нишони бор ва на бир уни,
Бир йилгамас, олиб кетгандек абад.
Кўкда пориллаган юлдуз бир куни
Сўнаркан, бошқатдан яшнамас фақат.

ТОРТИШУВ

Зигирдак айб тополмас биров,
Йигит шундоқ бўлса қанийди,
Заб меҳнаткаш, киройи куёв,
Қизи фақат,

— Тегмайман!— дейди.

Асраб қўйган радиоси бор,
Велосипед учар худди ўқ,
Яшашарди боллар бахтиёр,
Қизи бўлса:

— Йўқ дедим-ку, йўқ!

Урушда ва тинчликда донгдор,
Қўкрагида медаллар ял-ял,
Хат-саводли, яхши дурадгор,
Қизи дейди:

— Ўзинг тега қол!

Онаси кун ўтар-ўтмасдан,
Минғиллаб жун пайпоқ тўқийди:
Қамчи муяла қилар бир пасда,
Ўқи десаинг, хўпам ўқийди.
Тўғри қилдинг, ҳукумат, энди
Хар кимнинг ўз эрки ўзида.
Лекин қизлар талтайиб кетди,
Қулоқ қоқмас она сўзига...
Минғиллару она боёқиш,
Булутларда йнгирманчи қиш
Оқарганин эслолмас асло,
Имо қилиб йнгитга таниш,
Ўзи совчи қўйганин ҳатто!

ДОЛҒАДАН СУНГ

Уч кун урди ўзин соҳил тошига,
Қалдироғи яқин-йироқни босди.
Тўртинчи кун келиб денгиз ҳушига,
Долға юввошланди, жим қулоқ осди.

Ва осмонда тикка сўқмоқ йўл каби
Нур чўзилиб кетди, қўл чўзсанг етар...
Э воҳ, кўнгилгаям денгиз матлаби —
Бир кун сокинлигин бахш этсанг нетар!

МАЖНУНТОЛ

Дейдилар, тун-кун, бир аср
Йиғлармишсан мажнунтол.
Бу эртакни тўқигандир
Қайси бир афтодаҳол.

Уз дардига излаб малҳам,
Езғирмай тек ўзим деб,
Ўйлаб топган буни одам,
Кўпчиликнинг ғамин еб.

ИЗЛАРМАН

Мўйқалам-ла сурат ишларман. Чиқмас:
Сувнинг ўз мароми, булутнинг ранги.
Нашъа қилар: худди ғўр бир овчиман,
Ўлжам қаршисида тураман гангиб.

Муродни излар кўз, янглиштирар қўл,
Мақсаднинг қошида ранглар қарздор.
Дерлар: «Дов-дастгоҳни йиғганинг маъқул».
Балки... аммо менда йўқдир ихтиёр —

Рўёб деб, ич-ичда недир тўлғанар.
Сўнгги чизги... барин бурдалайман жим.
Айни дам қайтадан бошлайман яна —
Беихтиёр мени тортади оқим.

На шарафу бундан менга, на дунё.
Тийиқсиз ҳавасга маст бўйин эга.
Лекин аҳён-аҳён жазава аро,
Етиб ҳам қоласан маъни тубига!

УЧРАШУВ

Гоҳо куз ёмғири севалаб ўтар,
Дарёни ёндираар гоҳ офтоб нури.
Тўқайдан ҳам қалин толзорчи тутар
Ногоҳ чуғурчиқнинг сўнгги чуғури.

Боғларнинг девори остидан гоҳи,
Хазонрезгиларни совураар шамол,
Оти сўлиқ тишлаб хазон сипоҳи
Дарё сари ҳайдар уларни алҳол.

Салгина солланиб бир ўт гулбадан
Келаётир мисли афсуну фириб.
Қиргоқ бўйидаги зилол чашмадан
Сувмас, пақирига осмон тўлдириб.

Унда жам софлигу тархи тоза куч,
Қўй кўзлари тўла шижоат, ғурур.
Янги, ёш агроном бир келдию дуч,
Издан кўп узмай ҳушсиздек турур.

Юраги ҳаприқар дам ўтган сари,
Тўлқин эмас, босгай ҳоврини унинг
Олислаб боргувчи ўша сарсари
Қуюннинг, қуюннинг оппоқ тўлқини.

ЕЗ ДАЛАСИДА

Ғалла, ғалла — боқсанг қай тараф,
Туси дарē қумига ўхшаш,
Улар бари нур билан кўзаб,
Қавилгандек нур билан яккаш.

Ҳув юксакда биров борми ē
Чеварликка ўзин чоғлаган.
Ипин чуваб ерга қадар то,
Улар поясига боғлаган.

Тегиб кетсанг уларга туйқус
Янграб турар бир садо узоқ.
Барча йўллар бўйлаб оқар у,
Ҳамма бундан бўлади огоҳ.

Чеҳраларга югурар знē,
Нур тўлдиран қалбу уйни ҳам —
Замин келмиш офтобни, гўē,
Ҳамма билан кўргали баҳам.

ОҚ ДАЛА

Бу қор янги, кўкимтир, тоза;
Чана ўтса, ғижирлар ҳар дам.
Оқ қанд, пахта — унга андоза —
Чизмачилик қоғозлари ҳам.

У ястанган: бепоён, тирбанд,
• Тенглаштирган жарлик, дўнгликни.
Қишнинг мавҳум ўйига у банд,
Фол, жодуга бахшида зеҳни.

Девор бўлиб турган кўккача
Сирғалади назар басма-бас.
Шу овозсиз оппоқ кенгликка
Гоҳ кўникар, гоҳо чидамас...

Амин эдим: ботгани йўқ кун,
Тирикдир нур, ҳарорат ҳали.
Кимдир қорга из солар бугун,
Кимдир ўтар шу из орқали.

Ўз йўлида собитдир ҳаёт,
Ўз амрига садоқати чин.
Пўлат ва ўт билан битиб бот,
Авлодларга қолдирар хатин!

ОКЕАНДА

Ҳаётда енгиллик излаб юрмадим,
Қурашмоқ мен учун азалий тақдир.
Қани, ҳей, қайнагин, денгизи азим,
Қирғоқлар қаърида қайнагин ахир.

Кемалар саҳнида югур ўйноқлаб,
Қўпик бўлиб ёрилгин, майли,
Елкаларга ҳарир, шол рўмолинг ёп.
Ҳалокат — ул нимадир асли?
Бир лаҳзалик тубсиз зулумот —
Қайда ўларман, деб ғам чексам, наҳот?

Қақраган қуруқ ер бағридан зотан,
Янги бир соҳилни излаймиз ҳар чоқ.
Инсоний ҳадик ва изтироб билан
Еқмоқ бўлиб унда янги бир маёқ.

«ҚАРИ» ШАЙТОН

Бўлса ҳамки сочлари оппоқ,
Қариб, чириб қолган бўлса ҳам
Қон-қонида, иблис қонидай,
Амонсизлик, макр мужассам.

Пайти келса, қайтмас ароқдан,
Оғир ишга дадил урар қўл.
Лекин оқшом фикридан қайтар
«Қариман», деб дод-вой солар ул.

Ошна, бизни алдаёлмайсан,
Қинғир ишнинг қийиғи бордир.
Уришқоқсан буқадай ҳамон
Сенга монанд—қуруқ ўқ дори.

Қадаганча совуқ нигоҳинг,
Пок қалбларга хуруж қиласан.
Аччиғингни чиқарса ёшлар,
Мушт дўлайиб юриш қиласан.

Жувонларга ачинмайман кўп,
Улар сени қадимдан билар.
Ачинаман рақибларингга,
Ниқобингни кўришмас улар.

Г У Ж У М

Тепаликда бир гужум
Усар азиз заминда.
Бир пайтлар кўзимга
Кўринарди етимдай.

Иссиқ-совуқда ёлғиз,
Ёлғиз кутарди тунни.
Ёнида бир жонажон,
Қадрдони йўқ унинг.

Қудратли бир гужумга
Айланди у бир замон.
Ойдин тунда барглари —
Оқарган чакка мисол.

Шохидан шудринг томар —
Умри тугаб қолган лол,
Беванинг юзларини
Юваётган ёш мисол.

«ПҮЛАТ ВА ҚУЯ» КИТОБИДАН

ЯНГИ ОДАМ

Оҳ-воҳ эшитмоққа асло йўқ ҳушим,
Кунлар варағига томмасин ёшим.
Атом замонида кўпдир йўл-йўриқ,
Аммоки дўстлигим қовушганча йўқ!

Эгилган бошлардан чиққан валдираш
Ноаниқ,

беғона менга эрта-кеч
Ботқоқда лойхўрак ҳуштагидай гап,
Чексиз далаларга таралмайди ҳеч.

Ребус шаклидаги шеърларни менда
Тушуниб етишга етмайди тоқат.
Завқи йўқ буғ билан иситишни ҳам,
Утган йил қишдаги пўстин не ҳожат?

Келажак уфқда яллигланади.
Утмиш сўна бошлар кул босиб аста
Ва лекин у бизнинг кўзда ёнади,
Янги юлдуз нурин сочар ҳавасда.

Дунё сирларига сирдонимиз энди,
Бизга бисотини аямас олам.

Қайдадир чумоли ичингга кириб,
Берган азоби ҳам йўқолган бу дам.
Бу ҳаёт улғайди,

улғайди тилак.

Ўзгача асримиз,

Ўзгача ҳаёт.

Тиниб-тинчимайди энди ўт юрак,
Койнот қадар кенг энди одамзод!

И Ў Л Д А

Фол очиб мен асло кашф этмайман,
Асрим хаёлимда ўсди бахтиёр.
Аниқ кўраяпман ўз кўзим билан:
Қайинзор оралаб юлдузли йўл бор.

Бу фақат мен учун очилган йўлмас,
Аланга йўлларга чорлайди пича.
Йўл юрсам,
 йўл юрсам, шунинг ўзи бас,
Йўл юрсам чарчамай охиригача.

Бу йўлдан ўтаман,
 насибам қўлда,
Кўп оғир йўллардан олиб келганман.
Қолдириб кетмасман мен асло йўлда,
Дўстларга улашсам хурсанд бўлгайман.

Ҳавасга арзийди —
 бу кунлар порлоқ,
Нур билан шуълага тўла бу кўзим.
Буларнинг барини жасур ва қувноқ
Азиз одамлардан олганман ўзим!

МОМАҚАЛДИРОҚ ГУМБУРЛАГАНДА...

Ташвишли мавжланар теварак-атроф,
Безовта қарс урар яшил япроқлар.
Рўй берар қандайдир кутилмаган гап,
Маъюс тебранади юмшоқ ўтлоқлар.

Гумбурлаш бошланиб,
чексиз дала-туз, —
Ҳамда даричангда чақмоқ чақар ўт.
Оҳиста сузади кўчган каби муз
Кўкни қоплаганча қоп-қора булут.

Беҳад йироқларга ташлайди қадам
Шамол ўйинқароқ отлиқдай бу он.
Тўсу тўполони тутганча олам,
Жанг бошлаб қолади Ер билан Осмон.

Тинч осмон тагида ўсган эмасман,
Мовий кўкка қараб ётмадим ҳеч вақт.
Қучоғим кенг очиб,
ором олдим ман,
Кўксимни оташга тутиш — катта бахт!

Мен қўрқоқ эмасман,
ҳеч гапмас чақмоқ,
Чириган шохмасман,
қулатса бўрон.

Лекин гумбурласа момақалдиरोқ,
Ўзгача бир ҳислар уради туғён.

Нигоҳим қадалган йироқ-йироққа,
Олий бир мақсадни кўзлайди кўзим.
Юрагим ёзилиб кетар бу чоғлар,
Ҳамда бошқачароқ сезаман ўзим.

Курашлар қўйнида яшар асримиз,
Курашдир севгимиз,

журъат — кучимиз.

Ва лекин билсинки, азиз наслимиз:
Дунёни урушдан сақлаш бурчимиз!

Бизлар қўриқчимиз,

ҳаёт бўлар бут,

Хизмат жойимиздан жилмаймиз бир қур.

Қайдадир кўк юзин қоплаган булут —

Тарқалиб,

осмонга ёйилгуси нур !

МАВЖ УР

Селнинг даҳшатидан, чақмоқдан гоҳо,
Гоҳо қор бўрондан қочиб қоламан.
Иссиқ уйга ўзни урдим доимо,
Улардан ўзимни четга оламан.

Осмонда чақилган гулдиракларга,
Дилга қўрқув солса,
Йўқ асло ҳушим.
Ҳар қачон интилса дил тилакларга,
Заминдай тинмаса ҳаракат, ишим.

Бу — қариш эмасдир, тинглагил асрим,
Баланд чўққиларни тарк этиш эмас.
Ҳатто тош, пўлатда чарчаш бўлади,
Мен эсам инсонман,
Инсонман, холос!

Юракка қуйилар шу оҳанг майин,
Куй билан сўйлайди шайдойи кўнгил.
Бутун ер юзини кезмоқ ҳам қийин,
Барига бир ҳаёт етмагай буткул.

Етар бекатларда ухламоқ энди,
Энди асабларга бермайлик озор.
Аччиқ чой босади безовта руҳни,
Ҳали ўқилмаган китоб — қўриқ бор!

Суҳбат тўхтаб, давра қолади сўзсиз,
Кимнидир юзида алам ва нифоқ.
Дарчаю япроқда йўқолар беиз
Ва тун қучоғида сингийди шафақ.

Ким менга эътироз билдирар энди,
Ким сабаб излайди тик босиб қадам?
Умрнинг ярми ҳам яшаб бўлинди,
Ярми ёниб кулга айланди бу дам.

Ҳар ҳолда,
 ҳар ҳолда,
 ҳар ҳолда шундай,
Ҳаёт чигаллари шундай доимо.
Гўё мен асирман,
 тутқун одамдай

Қафасда гўё!
Ва лекин энг сўнгги бекатга етмай
Охирги тамбани йиқитмоқ учун
Тайёрман курашга
 ва йироқ кетмай
Кўксим бўронларга тутаман бутун.

Фовурда яшамоқ кўнгил матлаби,
Дарё оқишида,
 кун ўтишда ҳам —
Менинг асабимга антенна каби
Аср ўз меҳрини ўтказса дейман!

Ҳозирча кетяпман энг сўнгги йўлдан,
Кетяпман,
 олдинда энг сўнгги довон.
Сен чорла ва уйғот, сўрайман дилдан,
Бошлаб бор дўстларнинг давраси томон!..

ИМА СУМАК ҚУШИҒИ

О, бу Има Сумак айтган ҳар қўшиқ,
Унда асримиз ҳам антиқа, бежон.
Ғира-шира бўлиб кўринар борлиқ,
Кўзимиз ўнгида қабр-қабристон.

Ердаги ҳар ишга бегона бўлиб,
Бу — ўтган боболар шарпаси эди.
Дарё ва булоқлар мавжланар кулиб
Ва лекин ташналик қийнамас энди...

Наҳотки қачондир бизлар ҳам аста
Мавҳум чексизликка сингиб кетамиз.
Ўрмонми, булутми бўлиб бирпасда,
Келажак кунлардан ташвиш кутамиз.

Иссиғу совуқнинг фарқига бормай,
Қовжираб майсанинг тагида қабр.
Наҳотки бизлар ҳам оддий соядай
Бепарво ўтамиз қилганча сабр...
Асло ишонмайман!

Бундай аҳволга

Асло бардош бермас бизнинг юраклар.
Курашга чорловчи бонгларни ҳар дам —
Ўша ерларда ҳам тинглаш тилаклар!

Ўша олис, йироқ уфқларда ҳам
Яна осмон билан учрашамиз соз.
Майсалар тагида, босса-да шабнам,
Доим тириклардай берамиз овоз!

КУЗЛАР

Эслатади баҳорни ҳар дам
Менга чақноқ кўзларинг нури.
Унда кенглик ва сабуҳий нам,
Унда булбул куйин сурури.

Гар чайқалса тонг чоғи дарё,
Яллиғланса уфқлар маъсум —
Акс этади кўзингда зиё,
Буни фақат англайман ўзим.

Аммо баъзан тортаман ҳушёр,
Кўриб унда ўтли маломат.
Оқшом ранги
Акс этар ошкор...
Ёки чақмоқ
Урар бешафқат.

И У Л

Салом сенга, қадрдоним йўл,
Мени кутар яна қай манзил...
Шоҳдор ўрмон ўраган ўнг-сўл,
Уфқ сари борурман дадил.

Ойнинг кумуш нурлари ҳамроҳ,
Дарёларнинг чайқалиши ҳам
Умид бўлиб очмоқда қучоқ —
Дилни истак қамраган бу дам.

Йўқ, туйғулар тугёни эмас,
Ҳаё эмас орзу яратган.
Тўлганида юракка ҳавас
Ер шарини дилга жо этган.

Унда яна висол ва ҳижрон,
Янги ташвиш, янги изтироб.
Баҳор ва қиш турар ёнма-ён,
Бари сендан кутади жавоб.

Гоҳо ҳаёт боқади кулиб,
Сенга қиёс этар ўзлигин.
Қайга элтар шиддатга тўлиб,
Қайдан топар умидлар тўзим...

Ортда қолар умид довони,
Сўнг не тилар, айтинг-чи, кўнгил.

Орзуларнинг борми поёни,
Е чорларми янги бир манзил?

Уртар дилни баъзан хавотир
Утарми деб беҳуда сафар...
Зеро,
Шундай бўлар-ку, ахир,
Эски йўлдан
Уйга қайтарлар...

ИУҚ, БОЛАЛАР!

Сафарга йўл олар Россия бўйлаб
Ҳаттоки худони илмай назарга...
Содда бу болалар шуҳратни ўйлаб,
Нақадар чанқоқдир шонга, зафарга!

Қаърига тортмаган музлаган дарё,
Уларга «мессерлар» солмаган даҳшат.
Жангларда эмаклаб кўрмаган ҳатто,
Тақдир улар учун айлабди шафқат.
Уларнинг олдида йўқдир доимо
Эртага не кечар деган муаммо.

Ҳеч кўзим ўнгидан кетмас у замон,
Вагонлар гирдида йиғлар гўдаклар:
«Амаки, нон беринг, амакижон, нон!»
Аёллар ер ҳайдар,
жангда эркаклар...

Темир исканжага олинганда ҳам
Узин йўқотмади, этмади фиғон.
Метин ҳақиқатга ишониб бардам
Россия уфққа из тутди шу он.
Улкан қурилишлар қаддин кўтарди,
Бошини булутлар буркади гоҳи.
Ярадор қўлида кўтариб юрди —
Уша болаларни оч-наҳор чоғи.
Мана,
энди улар кучга ҳам тўлди,

Идрок ҳам жойида, иқтидор бутун.
Бир нарсага ақлим етмас,
не бўлди...
Россия бошқача назарда бугун!

Зотан, кураш борар кенгликлар аро,
Батамом тинмаган момақалдироқ.
Не-не матоларда бўёқлар қора,
Шеърлар — ақл етмас, сўзлар — тумтароқ.

Балки ёшликдандир, қилмай тасаввур
Бу ишда сийқалик борлигин ёшлар,
Ҳавола этишар айлашиб ҳузур,
Ғалат нашрларни.. ғувиллар бошлар!

Кўнглимиз бир дунё бундайлар учун,
Ҳаётда учратдик не-не йўлларни.
О, ёшлар, кимларга гаровга бугун
Қўйдингиз қалбингиз, айтинг, шуларни?!

Дейдилар, тилнинг йўқ суяги мудом,
Даҳшатли дақиқа кутар оқибат.
Янглиш қадам боссанг — умринг ҳам бадном,
Ҳатто қизил байроқ бегона у пайт.

Бегонадир ҳатто қадрдон уйинг,
Ётдир урф-одат ҳам, шафқатсиз қонун.
Сен ёлғиз қолурсан шу турган кўйинг,
Тенгқурлар мазахи — кўзинг тўла хун.

Кўплар ўтди шундай, номсиз, бедарак,
Изларин қор босди, қалб қўри сўнди,
Тақдири бамисли нотавон юрак,
Ҳатто кўз ёшлари йўқликка тўнди.

Ким эслар уларни? Мозори қайда?
Улар фарёдига ким солар қулоқ.
Нотаниш шамоллар эсар у жойда,
Ҳаттоки тонглари бегона мутлоқ.
Йўқ, болалар, асло бу ният билан
Сизларни вояга етказмадик биз,

Авайлаб ўстирдик,
Тикиб жону тан,
Дедик кам бўлмасин ризқу рўзингиз.
Замбарак ўқига бағримиз тутдик,
Бинолар қурдик биз сизларни ўйлаб.
Бир оз кечиксангиз безовта кутдик,
Сиз, мана, юрибсиз беташвиш, ўйнаб.

Дадил олға юрдик — покиза имон,
Ҳаттоки жонимиз айладик фидо.
Ўлкалар, кенгликлар билади ҳамон,
Сизлар деб курашга кирдик бехато.

Олиб кетмасин деб бегона оқим,
Софдил севгингизга бўлсин деб иқрор;
Она-Россияга этурмиз таъзим,
Она юрт муқаддас, меҳри барқарор!

ДАЛАДАГИ КАМАЛАК

Ёмғир ёғар, қирларни,
Майсаларни ювганча.
Ёмғир ёғар, кўкдаги
Ғуборларни қувганча.

Ювар олхўри, нокни,
Бодринг пушталарини.
Ювар момоқаймоқни,
Отқулоқни — барини.

Ёғар, шитирлаб ёғар,
Пешвоз чиқиб кимгадир,
Очар камалак қопқа,
Яшнаб кетар қир-адир.

Аммо у арк ортида
Йўқ жаннат ҳаловати.
Нам уватлар бағрида,
Ўсар майса, қиёқлар.

У ерда йўқ ташвишлар,
У ерда йўқ рўзигор.
У ерда йўқ ҳаттоки,
Иблису парвардигор.

Ундаги озодликни,
Эркинликни ёқлайман.
Ва дала камалагин
Ҳам зор сувин олқайман.

«ОҚ — ҚОРА» КИТОБИДАН

МУҚАДДИМА

Ёши бир жойга бориб қолган бўлса
ҳам, ўзини ёш кўрсатиб, ҳамон кеча-
ги куни билан яшаётган ўртоқларим-
га афсус-надомат билан бағишлай-
ман.

Дарпардада шарпа:

қўллар шарпаси.

Қўллар ҳаракати бежирим,

чаққон.

Оқиб кетган сувнинг қанча-қанчаси,

Муқаддима куйин чалар у ҳамон.

Зериккан юзларга кўзи тушган дам

Ўзини шўх,

ботир қилиб кўрсатар:

Гўё

ётдир унга ташвишу алам,

Гўё писанд эмас

ҳеч қандай хатар.

Барча машаққатлар гўё танишдир,

Гўё барча синоқ

унга бир пулдир:

Уққа учишдир, ё

ўтда ёнишдир,

Оламшумул офат,
тошқин,
довулдир.

Йиллар ўтиб борар,
Замин айланар.
Майса ўсар,
хокка айланар кейин.
Эскирар китоблар,
қўшиқ,
ҳайкаллар,
Кечаги қизалоқ бўлади келин...

Автобус извошга айланиб қолиб,
Ўрнини самолёт эгаллабди-ю,
Утган бир удумга ёпишиб олиб,
Ҳамон ўша сувни лойқалатар у.

Орада —
сочларнинг ранги ўзгарди:
Қуёшнинг нуруни қайтариш қайда —
Тер босган ойнада томчи сув каби,
Кузнинг япроғидай жонсиз,
сарғайган.

Қанотин кучига ишонган қушдай
Студентнинг чаққон юриши қани!
Кўнгил энди фақат оромни хушлар,
Кўнгил, хушлар энди хилват хонани.

Тенгдошлари қани?
Аллақачонлар
Ўз йўлин қидириб кетгандир бари.
Завод-фабрикалар,
ракетодромлар,
Тоғу тош,
далалар,
денгизлар сари.

Улар ўтиролмас кунда тусланиб,
Уларга ҳокимдир катта туйғулар.
Кашф этиб,
учрашиб,
йўқотиб,
топиб,

Сурур,
машаққатда яшайди улар.

Эркакча курашар,
фарзанд ўстирар,
Оқизиб юрмайди кўздаги ёшин,
Олис чўққиларни кўради улар,
Кўради
олддаги йиллар самосин.

Тонгни кутиб олган ўшалар билан.
Билмас хавфли йўлга кирган соатни.
Тенгдошларининг иш,
ташвишларидан
Қимматроқдир энди ўз манфаати.

Ўзганинг дардини тотиб кўрмаган,
Ҳаёт —
унга қуруқ сўздан иборат.
Дўстларининг хаёл,
юзи ўрнига
Ўз сунъий юзини чизади фақат.

Қачондир
учрашиб қолишса бир кун,
«Оғайнилар!» дея
чиқарса у сас,
— Оғайни, нари тур,
лақмасан бутун... —
Деб жавоб беришса
ҳеч ажаб эмас.

...Майда туйғуларни чайнаб
мисли нон
(Эски издан чиқмоқ —
кўп мушкул ишдир!),
Муқаддима куйин чалар у ҳамон...
Олдинги қаторлар эса —
бўм-бўшдир!

Р У Ҳ

Руҳим чўкиб,
Менда ҳар қачон
Бўлмаганда иштаҳа,
уйқу —
Она дала, ўрмонлар томон —
Бошлар мени ширин бир туйғу.

У томонда, қор бағрин гўё
Оби ҳаёт
булоқлар ёриб,
Ёмғирлар ҳам бўлгудек шифо —
Четда қолиб ҳар қандай дори.
Бориб бир қур —
бўлсанг-да хаста,
Олам сенинг кўзларингга тор,
Кўрсанг басдир —
ғўнғиллар пашша,
Сезсанг басдир — оламда баҳор;

Армон қолмас. Ҳаёт жойида,
Бирон нарса эмас унда кам.
Реза тердек,
ер манглайида
Милтирайди марварид шабнам...

Йўқ, бу бари бир чўпчак, холос,
Қалбади ҳис, хаёлдаги шахт.

Оби ҳаёт — айтар бўлсам рост,
Топилмайди у ерда ҳеч вақт.

Дарё — дарё,
ёмғир ҳам ўша —
Қамчилаган заминни ёмғир;
Осмон жоми синиб ҳамиша,
Қалдираркан қалдироқ оғир.

Ҳар қадамда ҳар йўсин ташвиш,
Ишламасанг,
бўлмас нон ҳалол.
Азондан то хуфтонгача иш:
Экин-тикин,
ўрим,
моли ҳол.

Ҳар бир бошга қўнавермас бахт;
Қонун бор-ку,
чўп суқиб кўзга —
Гоҳ номардлар қирқишар дарахт,
Пиширишар тунларда бўза.

Фақат бумас; эскилик ҳамон
Этгани йўқ бизни буткул тарк:
У ҳам баъзан
кимнидир сарсон,
Кимларнидир айлар жувонмарг...

Аммо руҳим чўккани дамлар,
Қийнаганда мени тарки хоб —
Мен,
бари бир, юкимни ғамлаб,
Ўз ўлкамга жўнайман шитоб.
Мен жўнайман, қалбимни чулғар
Ажиб туйғу, ажиб муҳаббат...
Оби ҳаёт бор бўлса агар,
У —
Туғилган тупроқда фақат!

О Я

Бир кўл бор юз йиллик эманлар аро,
Унда сув
 қандайдир илиқ ва зангор.
Бунда япроқларга шивирлаб шамол,
Тўлин ой чўмилар
 сувда беозор.

У —
Тор келган каби осмони фалак,
Қорайган ўрмонлар бағридан кечиб —
Заминни қўмсаган гўёки малак,
Сувда чўмилмоқда
 устини ечиб.

Мен кезиб бепарво, юрагимга ёт
Олис кенгликларга солганча йўлни —
Эслайман,
Тўлин ой,
 гўё паризод
Оқшомлар чўмилган
Қадрдон кўлни.

ЎЗГАРИШЛАР

Аэродромда қор; қиш қилиб зўрлик,
«АН — 2»

совуқда яхлаган шўрлик,
Шамол кўтаролмай ердан барини,
Қуюн ўрмаларкан тонгдан қутуриб —
У,

малла қорнига

чанғиларини

Босганча тош қотиб,

Турибди ғариб.

Оҳ, унга нақадар қийиндир

енгил

Қўзғалмоқ бу фурсат,

Заминдан кўчмоқ —

Опоқ туманларнинг бағрига сингиб,

Таниш трассада

янгидан учмоқ;

«Ил»,

«Ту»лар сингари

қўйганча нарвон,

Юлдузлар чақнаган юксакда эмас —

Учмоқлик

шунчаки сайхонлик, ўрмон,

Мудраган кулбалар

осмонида паст.

Аммо илож қанча?

Ўзгарган олам,

Бўлган йилдан йилга
 инсон серташвиш! —
 Деҳқон араваси сингари
 У ҳам
 Мажбур бажармоққа
 ҳаётда бир иш.
 Бўронлар қўзғалиб фақат серзарда,
 Ер-кўкни тутганда фақат зимистон —
 У баъзан
 Клинци ёки Погарда
 Топиши мумкиндир
 Ҳордиққа имкон.
 Қулай,
 иссиқ эмас унинг юғуши,
 Чет эллик хонимлар,
 хушрўй қизлар йўқ;
 Тиззада чамадон,
 қарта сузишиб,
 Унда ўтиришар,
 бўлган пайтда зиқ;
 Дастурхонга тўкиб, ёнда неки бор,
 Қиттак ҳам қилинар,
 гоҳо яширин;
 Уз аро қилингач
 муҳаббат изҳор,
 Уртада бошланар суҳбат ҳам ширин;
 Маҳаллий бошлиқлар келиб муттасил,
 Чекар эл қатори
 заҳматни
 гарчи —
 Улар эсга тушар,
 қичиганда тил,
 Очилиб қолганда юракнинг дарди.
 Қор урар гирдибод.
 Оппоқ бир тўлқин
 Гўё икки ёнда турар мавжланиб,
 Қуббадек ғарамлар
 олис ва яқин
 Қўллар этагида
 кўринар аниқ;
 Мен эсам
 моторнинг шовқинин тинглаб,
 Қўнглимдан кечади ғаройиб бир ўй —

ТОШҚИН

Қирғоқларда ювиб илдизни,
Ўтиб кетди тўлиб оққан сув.
Сен бағримда унутдинг ўзни,
Юрагимда баёнсиз қайғу.

Дейдиларки, ўтган ўтди бас,
Йўқ, мен бунга бўлмайман иқрор.
Йўқ, илдизлар қуриган эмас,
Илдизларга сингиган баҳор.

КУЧА БИЛАН СУҲБАТ

Сен билан яшадим
 умримни, кўча,
Кўрдим яхши-ёмон онларимни ҳам.
Майли,
 ёри билан ўпишиб энди
Метрога кечиксин
 бошқа бир одам.
Майли,
 қўлин силтаб
 ёмон ҳавога,
Соатин унутиб қўйиб столда,
Бўм-бўш шаҳар бўйлаб
 оқсин тонггача
Шохда силққан томчи шудринг мисоли.
Мени-чи,
 висолга айтган балоғат,
Балоғат севгиси ортдан эрчимас —
Кеч қолиш мумкинмас
 сўнгги поездга —
Бу севги
 кечиккан ёрни кечирмас.

* * *

Бошлаган бўлса ҳам
 баҳор ҳужумин
Ҳануз ёришмаган сойларнинг юзи.

Ҳали улар ланждир,
гўё маст сўзи,
Ҳали бу сойларнинг
сувлари лойқа.
Ҳали англаб бўлмас ҳаракатларин,
Синдириб кўрсатар қайинлар рақсин,
Баҳордай очилган дуркун жувонлар
Ва қуёш йўллари,
ойларнинг аксин.
Ва лекин телба деб
бўлмас уларни,
Залворли музларни итқитиб ташлаб,
Музлар тилкалаган қирғоқдан эмас,
Тўнкалар устидан
гувиллай бошлар.
Ва улар,
шунчаки,
қилмас тўполон,
Мастлик онлари ҳам ўтар, ҳойнаҳой,
Издан гуркираб ўсар барра ўт,
У кезган ерларда
солланар буғдой...

ИЛНИНГ БУРИЛИШ ПАЙТИ

Ақлдан озгандай кезади бўрон —
Ушқурган қипчоқлар тўпига ўхшар.
Гўё хамбаларин тўлдираётгандай
Жарларга, сойларга
қорларин тўшар.
Бўғотлар тагига қушларни ҳайдар,
Мўриларга кириб совутар печни.
Нима бўпти унга шеър,
электроника,
Иигирманчи аср
ва атом кучи.
Дойрали,
қулоққа бўри юнгини
Қистирган жодугар дайди қар ёнда,
Ямламай ютади ойни, қуёшни,
Алвасти галасин
қувар ёбонда.
Қорларнинг заррасин бўғизга тиқар,
Урмон қоронғусида
тўплар қўшинин.
Мошинлар тиқилиб ётар йўлларда,
Учоқлар кўтара олмас тўшини...
Гоҳ сезиб қоламиз
йил бурилишида
Асов табиатнинг эгалари — биз —
Дарча очиб қўяр биқинимиздан
Ҳали кўп бор дилбар
табиатимиз.

ТЕЗОБ ДАРЁ БУИДАГИ УИЛАР

Сувнинг йўли ягона — оқмоқ,
Ғазабланмоқ,
 йиғлаб,
 гувламоқ.

Унга фарқсиз эман илдизин
Ёки бизнинг юзларни ювмоқ.

Сувнинг совуқ бағрида бирдай
Акс этади табиат сири.
Нақш этилган темир қамишлар
Ва яримта
 ойлар тасвири.

Бироқ, юрак,
 сен сув эмассан,
Қамишларга суйкалмақ учун.
Мумкин эмас сенга чайқалмоқ
Бордоқларда, чўмичда бугун.
Сенинг ташвиш,
 ҳаяжонларинг
Қўмди бутун дунёни кўп бор.
Иблислар ва худодлар сен деб
Жанг қилмаган
 бекордан-бекор.
Изларингдан юрмаган бежиз
Осмону ер кучлари йироқ,
Олов ҳислар,

Яшасайди, тикласайди қад,
Аммо тушда уфқ туманли,
Аммо йўқдир ягона мақсад.
Шу сабабдан асл аҳмоқдир
Важсиз жанжал излаган одам,
Қовуштириб қўлин
 илондан
Раҳм-шафқат кутаётган ҳам.

Е Ш Л А Р

Сиз ҳам нолийсизми? —

Ишонгим келмас,

Сиз янги турмушга нақадар керак.

Сиз учун айланар бугун замин ҳам

Ва юраклар билан сўйлашар юрак.

Кўм-кўк дала узра камалак ёнар,

Боғларда авжланар қушлар сайроғи.

Ҳаётнинг йўқ ортга қайтар йўллари,

Йўқ унинг айланиш,

гумонли чоғи.

Буюк чўққиларни забт этмоқликка

Ташна ҳаёт қадим-қадимдан буён

Сийраклашиб қолган олд сафларини

Янги авлод билан тўлатар ҳамон.

Фақат ўша ерда —

ишқу ғазабда,

Янги бир чўққини эгаллаган чоқ

Ҳорғинлик нелигин билмайди юрак,

Фақат гўзалликни кўради бироқ.

Қайдаки,

кўпчилик ташвиши билан

Ўзни фидо қилса одамлар бари,

Унда туғилади даҳолар фақат

Ва янги кунларнинг саркардалари.

ДУНЕ СУРОНИ

Тан олмайман шоирни, агар
Ерда яшаб, юрмаса жангда.
Тунда кўрган мавҳум тушларни
Шеърга солса

зорланиб тонгда.

Шоир эмас, агар ишқ, шудринг
Дим ҳавода қуш сасин куйлаб,
Қайга?

Нега боряпмиз деган
Саволларни кўрмаса ўйлаб.
Қуртларга ҳам, одамларга ҳам
Атаб қўйган ташвишли олам
Бирдай ёмғир,

бирдай шохларни,

Бироқ қуртмас,

худодир одам.

Юлдуз,

шудринг нури ёноқда,

Қулоқларда дунё сурони.

Шоир ёзмас, куйламас ҳофиз

Кўнгилхушлик,

эрмак-чун ёниб.

Қўшиб ақлу туйғу оловин,

Қуш сайроғи,

ғижжаклар оқин,

Санъат ёвга кўтарар шамшир,

Тинчлик учун —

хурмолар шохин.

«ТУРТ ТОМОНДАН ШАМОЛ» КИТОБИДАН

ЮР, ЮРАВЕР!..

Турлича урф-одат мавжуд,
эмас сир,
Бургутга кенг осмон,
бақага кўлмак.
Оқшом пайт,
атроф лой,
шивалар ёмғир,
«Газ»ни кучайтирар шофёр ҳам андак.
На ёздир,
на қиш бу,
аросат кунлар,
Узлигин унутган атроф,
тоғу тош.
Шамолда тебранар найнов қайинлар,
Бирин елкасига бири қўйган бош.
Бир аёл келмоқда йўлдан,
бир ўзи.
Букчайган,
бошидан оёққача ҳўл.
Сочлари қордай оқ —
бу йиллар изи,
Овозсиз ғам-алам нидолари мўл.
Бошпана ўрмондан ким қувди уни?
Шундайин бир дамда элтди қай хаёл?

Рад этиб рутубат — булутли кунни,
Ундан нималарни истади аёл?!
Ким билар?

Гоҳида ўзимиз якка
Жавоб ҳам тополмай бўламиз гаранг.
«Тақдир» деб қўямиз омадсизликка,
Ўткинчи

ё сўнгги деб қўйиб аранг...
Биз ҳам сўрамадик аҳволин лекин,
У билан баробар лой кечдик фақат.
Нимжон қўлларини кўтарди секин,
Сўнг бирон сўзга ҳам қолмади ҳожат.
Йўл бўйи ғазабнок йўғон кимса дер,
Ҳавони сўкканча,

асло турмай тинч;
Шофёрни ниқталар:

— Ҳеч тўхтама,
Ҳаммани баробар элтолмайсан ҳеч!
Қўлини кўтарган,

боқишлари ўқ —
Ул мунис аёлдан кетяпмиз йироқ.
Бундан ўзгачароқ пастлик асло йўқ,
Биз билан жичча йўл юрса ҳам бироқ...
Барчани биракай тўплаш ҳам мушкул,
Бездирар олис йўл,

кун ўтар бекор.
Мана тонгдан бери юрсак ҳамки йўл,
Мўлжалга етолмай ёнасан бир бор.
Йиғирма чақирим йўлни яёв ким
Босади нам ерда,

соғинганча нур.
Ўтлоққа бош эгиб, тўхтар аллаким,
Энди яёв юрмас,

худого шукур!
Гар йироқ сафарга бўлса иштиёқ,
Бозор-ўчаргами,

ё бўлсин йиғин,
Хар қандай колхознинг шофёри шу чоқ
Мени де,

гаплашсанг, элтиши тайин.
Бундай пайт ҳар ерга урма ўзингни,
Қара,

аёл қари, ҳаво ҳам ёмон.

Йигирма чақирим — шаҳаргача йўл,
Ёмғирда ивиган теварак ўрмон.
Қатта ўриндиққа ястанган семиз.
Ултирар ялпайиб —

бошлиқларга хос.

Жиндай кайфи бордай туюлар, шаксиз,
Қилиғи гавдага тушган эмас мос.
Ғашимни келтириб эслатар элас
Аҳмоқ савдогарни.

Гўёки доғ у.

Ўзидан бошқани асло ўйламас,
Товусдай бўлмоқни истаган зоғ у.
— Тўхтама,

юравер! —

Буюрар семиз,

Шофёр тезлигини камайтган сари.
Юмшоқ ерда қолар чуқур-чуқур из,
Илдизлар гўёки дарахт суяклари.
Ивиб кетган аёл бундай чоғ йўлга
Беҳуда чиқмаган,

балки зарурат.

Ёмғирлардан ерлар лой,

ғаш чўккан дилга,

Ярим йўл ўтилгач секинлар,

фақат!

Сўкиниб,

тормозни босади шофёр,

Ғилдирак сачратар теваракка сув.
Майса ва япроқлар силкинар бир-бир,
Машина тўхтайти,

шу эди орзу!

— Кечга қолаяпмиз! —

Семиз даргазаб, —

Шикоят қиламан,

бу қандай одат?!

Шошилиб жавобга шофёр жуфтлар лаб:

— Барига туфурдим!

Бақирманг фақат!..

Сўнгра пасайиб дер:

Керак виждон ҳам,

Иўлда шофёр бошлиқ, дўстим, вассалом

Намиққан қўш эшик очилар шу дам,
Аёл машинада...

Қисса ҳам тамом.

Аёл гапирмасди,

жим эди семиз,

Ҳамма ҳам жим боқар,

қалбида ихлос.

Шўх шамол булутни қувлар эди тез,

Булут ҳам шошганча чопарди,

холос.

ОҚШОМ ЭТЮДИ

Қўк юзин қоплади қоп-қора булут,
Қут, ҳозир гумбурлар момақалдироқ.
Далалар ёришар,
Ерда бўлар қут,
Осмонда бир онга ёқилар чироқ!

Қалдирғоч ўзини панага олар,
Оғзида қолганча чала таоми.
Томчилар тупроққа ёғила бошлар,
Ёмғирда чўмилар қишлоқ оқшоми.

ЕЛҒОН БИЛАН

Табиат бизларни алдамас,
 балким
Биз уни алдаймиз эгри йўл билан.
Қошига келамиз турса ҳамки жим,
Гоҳ болта,
 гоҳ пичоқ —
 қонли қўл билан.

Келамиз,
 ўлдирмоқ бўлиб уни бот,
 Ўзгартмоқ бўламиз қўймайин ихлос.
Аммо унутамиз —
 Ўзимиз унинг
Қичик заррачаси эрурмиз, холос!

— Яна қайтамиз! — деб ичамиз қасам,
Ўзимиз ишонмай ўз сўзимизга,
Нурда кўз ёшидай йилтиллер шабнам,
Бўшаган далалар боқади бизга!

**ДАҲШАТ — АГАР
ҚУЛОҒИНГДА
ЎЗ ҚАДАМИНГ**

Тинди ўтлар. Ором олди ариқда сув.
Укки гоҳо қайлардадир тортади «ҳув».
Садо берар қулоғингда юрган дамнинг,
Ўз қадаминг,
Ўз қадаминг.

Нимадир у чакалакда? Жарликда ҳам?
Йўқ, ҳали бу қўрқув эмасдир чинакам.
Даҳшат — агар қулоғингда ҳар бир дамнинг,
Ўз қадаминг,
Ўз қадаминг.

ЖАННАТДА ИСЛОҲОТ

Назоратчи худо бир жуни
Жаннатда камомад борлигин топди:
Ердан келган хушомадгўйлар
Айби билан ишчи малаклар
Мева йиғим-терими пайти
Нормадан сал кўпроқ ҳақ опти.

Жаннат — тўс-тўполон.
Боғ мудирини хафа.
Буйруқлар ёзилди. Курьерлар йўртди.
Икки қоровулнинг думи тугилди-ю,
Сўнгра штат анчага ортди.

Бироқ райфрукт-чи, жар солар ҳар ён:
«Янги ютуқлар-ла фахр этсак арзир!»
Бугун винолар-у, сархил таомлар
Азиз меҳмонларга мунтазир.

Сўрашар:

- Наҳот бу биз ҳақда? Бормикин асос?
- Йўқ, мен жаннат ҳақида гапирдим, холос!

УЛДИРМАЙМИЗ...

Одамзот бу — ўтин эмас...
Аmmo бордир бошқа гап:
У бир кун кул бўлса бас,
Ва ёнса бас, у тутаб!

Оғзаки ё ёзма тарзда,
Ё қўл билан қилинган —
Ишларидан кўнгли тўлмай
Тутагани-тутаган!

Унга ўзи нима етмас?
Ахир, бор-ку ҳаммаси!
Эҳ, ёлғондан безор бўлиб,
Тутагани нимаси?

Ёлғон, ахир, бу — ёлғон-да,
Доим алдаб келади...
Биз ёлғонни ўлдирмаймиз,
Ўзи бир кун ўлади!

«АМЕРИКА ОВОЗИ»ГА

Қўй, бошим қотирма, тулкига ўхшаб,
Виждонга ўлчовмас ёлғоннинг арши.
Идеалист эмасман,
Гуманистман мен,
Қўлимда бомба бор бомбангга қарши!

БИР ТАЖАНГ ПОРТРЕТИГА ЭСКИЗ

Унинг бир оз тажанг қиёфасида
Бир муздек совуқлик эрур мужассам.
У доим тупурар ёки мақтанар,
Тупургандай бўлар мақтанганда ҳам.

**ЗАМОНАВИЙ «ЛИРОФИЛОСОФИЯ»
ТЕМАСИДА**

Мисол учун пашшани олинг.
Хирами? Факт! Қичик-а? Нега?
Лекин шуни айтиш керакки,
У ўз турмуш тарзига эга!

Ботқоқдан кеб қонни сўради,
Чидаб бўлмас найзасин солса...
Қимдир кимга танбеҳ беради,
Қимдир баҳсга ясар хулоса.

— У шахс эмас! — қизишар биров,
— У тип! — дейди яна аллаким.
— Пашша салга ўлади дарров!
— Хўш, не бўпти? — яна ҳамма жим...

Агар ҳар ким ҳар хил ваъз айтиб,
Шухрат, деса сўз бўлмас, абас!
Ҳамма жой ҳам ботқоқмас ахир,
Ахир, биз ҳам пашшалар эмас!

САФСАТА

О, сафсата! Гоҳо сен боис,
Жанжаллашиб, чарчаб толамиз.
Минбарга чиқишиб уч-тўртта воиз —
Ҳатто сену менга бориб қоламиз.

Доим шундай бўлар.
Сўзлаб у-буни,
Ҳар кимса ўзини билади даҳо.
Доно раҳбарларнинг тўғри гапини
Тан олгимиз келмайди гоҳо!

Умр қисқа деймиз,
Вақт қисқа деймиз,
Сўзлаймиз мавриди келса-келмаса...
Қисқа бўлармиди балки умр ҳам,
Тилимиз бунчалик узун бўлмаса!

НСРОЗИ МУШУК МОНОЛОГИ

Дейдилар: бор эмиш қандайдир Арслон!
Менга ўхшар эмиш. Лекин бетма-бет
Айтишим мумкинки, ҳар вақт, ҳар қачон
Менга ҳавас қилар ҳар қандайин Ит!

Чаптаст бўлмоқ керак,
Ўткир кўз керак,
Томга чиқмоқ учун,
Сакрамоқ учун.
Қани ўша Арслон?! Агар бор бўлса
Мушукни тап босиб бўғмайди нечун?

Агар шундай қилса... Охири бир кун
Менга ўхшашига ишониш мумкин.

ТҮРТЛИКЛАР

* * *

Ишингни алмаштир, майли, кет кўчиб,
Адрес ўзгартирсанг нима фойда, хўш?
Ҳеч қайга бормайсан ўзингдан қочиб,
Қалбинг бўм-бўш бўлса, ҳаёт ҳам бўм-бўш.

* * *

Йўлтўсар сўради: «Ҳаётми ё пул?»
Қарасам, костюмни ечиб олади.
Ўзимни босдим-у, мен унга дедим:
«Қароқчим, у сенга кенглик қилади!»

* * *

Фаришта савдога ишга ўтди-ю,
Даромад тасбеҳин ўгирди бир ров.
Ҳақиқий фаришта эди асли у,
Ҳақиқий ўғрига айланди дарров.

* * *

Бунга мисолнинг ҳеч ҳожати ҳам йўқ:
Дард чексак «Худо» деб жонимиз фидо.
Аслида у йўқдир! Кўнглимиз сезар,
Бошқа пайт эсга ҳам келмайди худо!

«ҚАЛБНИНГ ТИНСИЗ ИЗЛОВИ» КИТОБИДАН

С У З

Сабодек юмшоғу пўлатдек маҳкам,
Уни чўчитолмас ҳеч қандай хатар.
Асрий обидалар қўйилмиш ундан,
Жанг чоғи жангчидек доим сафарбар.

Барча юксалишнинг асосидир сўз,
Сўз айтгил, эй шоир, ёруғ юз билан.
Бир сўз билан бахтли қилиш мумкин,
Ўлдириш мумкиндир битта сўз билан.

ҲАЁТ Ё МАМОТ

Токи оқар экан томирларда қон
Ва кун ҳам етаркан ниҳоясига:
Ҳаёт ҳам қулоғин тутмас ҳеч қачон
Ғариб туйғуларнинг ғариб сасига.

Уйлар ўзгаради. Ўзгарар одам
Қалби ҳам, фикри ҳам ўзгарар, бироқ
Аввалги ҳолига қайтмоқлик мушкул,
Ёшармоқлик эса яна мушкулроқ.

Ахир, ўлчаб бўлмас ҳамма нарсани
Соатнинг ошиққан чиқ-чиқи билан.
Бу ҳаёт ойнада акс этганда ҳам
Тирикдир юракнинг дук-дуки билан.

Қуймоққа на ҳожат! На ҳожат кулгу!
Ҳамиша ёнма-ён ғазаб ва нафрат.
У балки ўзгарар ёки йўқ бўлар —
Ҳаёт ҳам, мамот ҳам шу эрур фақат!

АГАР АҚЛ УЯЛТИРСА...

Дунёмиз ташвишли. Гоҳо иштибоҳ
Бу нотинч юракни безовта қилар.
Қайга интилмоқда ҳаёт ҳам, вақт ҳам,
Билмаймиз, эртага нималар бўлар!

Бир пайт эмакловдик. Энди учяпмиз.
Йўлимиз ёруғ-у, уфқлар ёрқин.
Бизни чорламоқда йироқ-йироқлар,
Озига кўнглимиз тўлмайди бугун.

Бизнинг сафимизга кирмоқда фазо.
Гарчанд биз заминни солганмиз изга.
Ҳақиқат йўғрилган сўзлари билан
Юлдузлар куну тун шивирлар бизга.

Ҳаёт бу — тафаккур. Бизнинг тафаккур —
Ҳар ерда ҳар кимни солар ҳайратга.
Бу эпос эмасми? Еки драма?
У қандай киргандир бундай сувратга?

Режиссёр қай тарзда белгилар йўлин?
Не сабаб саҳнада қурол бор ҳамон?
Ундан фақат ақл сақлаши мумкин,
Бўлмаса тамоммиз! Бўлмаса тамом!

АЙБ ЭТМАНГИЗ

«Узга айбин этмангиз ошкор...»
Ким бу гапни айтмишдир олдин?
Асрлардан туманларки бор,
Чин манбани қоплади-олди.

Доноликдир айёрлик ногоҳ,
Авф этмоққа бу интиҳодир.
Айб этмангиз ким қазиса чоҳ,
Кимки ёлғон сўзлашга қодир.

Фитначими? Юлғичми? Тегманг!
Тухматчими? Не бўпти? Қўйинг.
Тинч бўлай мен, фақат бўлмай танг,
Фақат бўлсин батартиб уйим.

Утаверинг. Давр суринг холи.
Ёвузликка эрк эмас уят...
Яхши эрур қушнинг аҳволи
Ухласа ё тўқ бўлса калхат.

ХАЙЕМОНА

* * *

Дедилар: — Азизим, оқ кўтаргин, оқ,
Ҳаққа етишгайсан ўшанда мутлоқ.
Кўтардим ва лекин не ҳол юз берди?
Фикрим хира тортиб, чўнтак бўлди қоқ.

* * *

Тангри оқил бўлса, сарф этиб кучин
Бургаю канани яратди нечун?
Бундайин пастликни бунёд этмоқлик
Қийинмас ҳаттоки ғўр, нодон учун.

* * *

Соқолин доимо қиртишларди чол,
Ёш йигит бўлса-чи, ўстирди соқол.
Бирови ёш бўлиб қолмади зарра,
Бири доно бўлиб қолмади алҳол.

* * *

Тўғри йўлни топдим, — деди бир оқсоқ,
Сўқир деди: — Бошла манзилга шу чоқ.
Мана, иккиси ҳам бедарак кетди,
Кўзинг очиқми, хўш, танқидчи ўртоқ?

СЕВАСАНМИ?

— Севасанми, айт?
— Севаман жондан!
— Инонасанми?
— Ишончим комил!
Кунларни кун, йилни қувар йил...
Илк йўл олис дарду фиғондан,
Кўз олдингда бепоён соҳил.
— Севасанми, айт?
— Севаман жондан!
— Инонасанми?
— Ишончим комил!
Кўкни булут чулғарди тонгдан,
Йўл — йўл эмас,
паст-баланд.

оғир...

Жазирама. Совуқ. Изғирин.
Ёмғир ёғар эзгилаб, узоқ...
Ҳамон, жоним, билмайсан тиним,
Ҳамон қалбинг беором, қайноқ?
Куз. Йўлларда шитирлар хазон.
Беланчақда ётар невара.
Дилда бари бўлгандай баён,
Ширин сўзга киши овора.
Чаккаларда оқ тола-тола,
Хўрсинасан: «Ёнингдаман, боқ!...»
Чин муҳаббат янграр
баралла —
Эшитилар худди ўша чоқ.

ЭККАНИНГНИ УР

Ёшлик-ла кеккайиш на ҳожат? Чакки!
Ҳали

сенинг ҳиссанг сариқ чақалик,
Бир парча ямоқдай эмас ақалли!
Аввало ўзинг эк,

унса ўзинг ўр.

Одамларнинг ҳурмати кўр,
Ушанда

мақтансанг ярашар балки,
Ушанда

бунчалик бўлмас ҳам уят,
Ўз кунингни ўзинг кўрган бир замон
Кеккайишга асло қолмагай ҳожат,
Бойси

барчага
беш қўлдай аён!

БОШҚАСИНИ ОЛОЛМАЙМАН ТАН...

Кун келди биз учун минг ташвиш бўлиб,
Яна олдимизда сонсиз муаммо.
Қалбим қайларгадир талпинар тўлиб,
Гоҳ ўрмон чорлайди, гоҳида само.

Далалар бағрида ўйнайди шамол,
Дарё имлагандай мавжланар майин.
Дўстларим чорлайди, доим шу аҳвол,
Виждон йўриғидан бормоғим тайин.

«Яшамоқ керак!» — дер, розиман, аммо —
Яшамоқ нимадир? Ўқимоқ бўлса,
Минглаб китоблардан изладим маъно,
Қошки шунинг билан ҳаётим тўлса.

Бор маним ўхшашсиз бир ҳаёт йўлим.
Унда вақт учун ҳам ўзга бир ўлчов.
Само ҳам ўзгадир, узатсам қўлим —
Юлдузлар турфа ранг олади дарров.

Тўғрими ё йўқми... билмайман ўзим,
Ҳар қалай тутмадим ўзгалар йўлин.
Муаммолар аро топарман тўзим,
Ҳаётим кўринар ой каби тўлин...

Бу фикру хаёл ҳам янглиш, эҳтимол.,
Омад ёр бўлурму, ё топгум завол?

Ез пойин ўпади июнь шамоли,
Чигиртка чирқиллар тинмайин бир зум.

Самода булутнинг не кечар ҳоли,
Уфқлар зангори қўшиқ айтар жим...
Мен шулар ташвишин тутганча, Ватан,
Яшарман.

Ўзгасин ололмасман тан.

ХОТИРОТНИНГ ҲАЁТБАХШ КУЧИ

Мен туғилиб кўз очган қишлоқ
Қор остида кўринар ҳамон.
Кўз тиндирар ҳудудсиз ўтлоқ
Ўз бағрига чорлайди бу он.

Пичан ҳиди этади сархуш,
Кенгликдан кенг тортади кўнгил.
Дон ахтариб қор остида қуш
Из қолдирмиш унда хилма-хил.

Само эса тиниқ ва зангор,
Оппоқ ерга тикади нигоҳ.
Ун элаган қиз кўзича бор —
Унда сурур, теранлик бу чоғ...

Қайда бўлмай мен умрим бўйи —
Дил узолмам севганим учун.
Кўз ўнгимда турар шу кўйи...
Бу — хотирнинг ҳаётбахш кучи.

Дардли кунда дардимга ҳамдам,
Шодлигимда шодлигимдир у.
Юрагимга жо бўлган маҳкам
Болаликдай покиза туйғу.

А С Л И Д А...

Мўридек тутайди йироқ-йироқлар,
Қуюннинг зарбидан инграр мажнунтол.
Қайда қуёш ва ер сочган бўёқлар?
Энди тасаввур ҳам этишим маҳол.

Аёлларга нима? Қудуқ ёнида
Гап бир бошландими, тўхтамас кейин.
Мавзу кўп ҳангома ғаладонида:
Тўйлар, туғилишлар, «шумқадам» келин...

Алмашиб туради шундай галма-гал
Гоҳ зулмат, гоҳ зиё, қаҳқаҳа, йиғи...
Аслида ҳаёт ҳам шу билан гўзал,
Йўқса қолмас эди унинг қизиги!

* * *

Утлоқ,
Утлоқ,
Утлоқ,
Тобга етган, бўлиқдир мутлоқ.
Уримгача омон бўлғайсан,
Утлоқ, сўнг сут, сомон бўлғайсан.
Ҳаммамизда бордир бу ёзиқ:
Бўлажакмиз кимгадир озиқ...

* * *

Тиниқдир субҳидам дарё нафаси,
Шудрингмас, ўтгандай гўё туз ёғиб.
Қалдирғочлар учар қоғоздек ясси —
Кенгликлар бағрига чизиқлар тортиб.

Қалдирғочлар учар кўкларда озод,
Ер бағирлаб учар яйраб, беармон.
Бўлсайди бизда ҳам улардек қанот,
Йўл бўлсайди бизда ҳам бехато, равон...

ГИНА АРАЛАШ МАНЗАРА

Куз баргларни қайта безайди,
Бош ювмоқчи — мўлтирар терак.
Қани ёмғир қуйиб берсайди,
Йўқдир аммо ёмғирдан дарак.
Кезар қисир булутлар қат-қат,
Порлар тонгда шудринг жилваси.
Шуми энди охир-оқибат,
Эй табиат, бу қанақаси!
Умидимиз қайиғин нега
Қуруқликка кетасан ташлаб?
Юз тўрт кенгаш ўтказибмиз-а,
Муҳофазанга бағишлаб...

* * *

Сузсанг булут бўлиб беўй, бемурод,
Зирваларда тунаб, боғларга ёғсанг...
Ким ҳам ўйламаган, эҳ, буни бот-бот...
Улсак эришамиз ниятга, шошманг,
Тана, фикримизда сув ҳаддан зиёд.

ТУРНАЛАР

Йўл олис, осмон-чи — баланд, устивор,
Ҳорғин-ҳорғин ўтар турна карвони.
Бу парвозда вужуд зориқиши бор,
Нафосатнинг сўнгиз ҳасрат, армони.
Қонталаш булутлар судралар секин,
Кетмиш далалардан сафою итоб.
Ўзгартиб дунёнинг қиёфа, рангин,
Толларнинг сояси чўзилар шитоб.
Нималар кутмоқда, қайси манзилгоҳ?
Тўсган қисматларни зулмат пардаси.
Турналар бекорга тортишмайди оҳ,
Бежизмас уларнинг нолакор саси.
Неки дилга яқин, қошида туриб
Ҳар гал лаб очаркан мен хайру хўшга,
Кўзим ўнгидан кетмас: ел, булут, ғуруб,
Айлангандай бўламан ўзим ҳам қушга!

НАСРИЙ РОМАНТИКА

Санчилар юзларга аёзнинг заҳри,
Бошланди мавсумда тубдан бурилиш.
Чекиниб ҳимоя минтақалари
Ёприлмоқда ўрмонларга қиш.
Ҳаво спирт каби ўткир ва тоза,
Арчалар шоҳида томчилар биллур.
Сакта маймунжонни тушириб роса
Жимгина мудрайди оққайинда қур.
Қимнингдир белгисиз қиёфасида
Қўҳна бутдек боқар тўнка тек қотиб.
Қайиқ ҳам ҳу, митти кўл ўртасида
Музгамас, қаймоққа қолгандай ботиб.
Осмон қайдан олган наво, сеҳрни,
Унинг мовийлигин симирсанг лак-лак...
Унут ташвишларни, икир-чикирни,
Тозала ўзингни сафарда, юрак!
Биз эса...
Машина ботган балчиққа,
Усти бошимизга қараб бўлмас ҳеч.
Ҳеч нарса керакмас ушбу дақиқа,
Бўлса бас қултум май, карам шўрва, печ.

* * *

Боқ, ўзин чироққа урар парвона,
Кўйингда мен шундай юрмаганмидим,
Ўзни муз қалбингга урмаганмидим,
Бари ўтди. Энди бу ҳол бегона.

Қуюқ тортар оққайин, теракда шира,
Қонталаш япроққа санчилади муз
Ҳар олган нафасим аччиқ хотира,
Бўғзимдан отилган хўрсиниқ, афсус...

* * *

Куз.
Рутубат.
Қишлоқни қуршамини кеча.
Дарё — мавжлар синдирган шиша.
Тойғоқ соҳил бўм-бўшдир, ҳазин,
Шамол юлқир тол пўстлоқларин.
Кўринар қорайиб ўрмоннинг қадди,
Жим тур, бир оз —
Ер ухляпти!

ҚАРАҒАЙЛАР

Дарёлар совуқдан кетди кўкариб,
Тулкидек сап-сарик ўнгиру дала.
Етим барг айланар ҳавода ғариб,
Ғозлар учиб ўтар гала ва гала.

Уйғониши қийин боғ уйқусидан,
Мудрайди уфқ ҳам ранг-қути ўчиб.
Фақат қарағайлар куз қутқусидан
Талвасага тушмаслар чўчиб.

Айбсиз айбдорлардек хотиржам, вазмин,
Улар бошларини баланд тутишар
Ям-яшил баргларда иззат-нафсларин
Гард юқтирмай олиб ўтишар.

Булутлар остида куйлашар шўх-шан,
Наздимда дарахтмас буларнинг бари,
Ёзнинг замин, осмон кўтариб турган
Тим қора дастали зангор туғлари!..

* * *

ҲорҒин, мудроқ дарёлар узра
Туман бўлиб тутар ноябрь.
Нола қилар бурганда саъва
Соғингандай аллакимнидир.

Лой, балчиққа қоришиб кетди,
Япроқлар ҳам топмади омон.
Қаҳрамоннинг малайи — бўрон
Наъра тортар дамлар ҳам етди.

Парво қилмас ошиқлар фақат
Изғиринга, қор ёғишига.
Ўзларини абадул-абад
Сезадилар ёз оғушида.

КУЗ, СЕНИ ҚУТЛАЙМАН

О, сиз турналарнинг ҳазин шеваси
Зарангда титраган энг сўнгги хазон...
Не янгиликларнинг авж, хотимаси
Бўлиб келмоқдасан, янги кун?
Қачон,
Қайда тинар кимларнинг умр кемаси.
Сен билан нималар топгуси барҳам,
Бош эгиб ўз йўриқ қонунларига?
Шохларни қайтадан безайди кўклам,
Қайтар янги шеър деб ўртанишлар ҳам,
Янги қушлар қайтар янги инларга!
Ва лекин қаттолдир, ўлим бешафқат,
Толдирар кўпларни синовлар, суръат,
Сўлишлар, сўнишлар бир зарра бўлиб.
Эшиклари ёпиқ ўтмишга фақат
Хотира қолғуси чегара бўлиб.
Не бўлса ҳам, эй куз, қутлайман сени,
Кел, айт қулоғимга қўшиқларингни.
Қуриган ўт борми, баргми — бемалол.
Шошмасдан бирма-бир йиғиштириб ол.
Бизни ҳам — ёшини яшаганларни!
Шошма, тер тўк. Лекин унутма зинҳор:
Бешикда — чақалоқ, тупроқда — дон бор.
Алвасти, уларга ўтмайди ҳукминг.
Қор қилар на макр ва на ҳужуминг,
Уларни кутмоқда камолот — баҳор...

ОҚЛИК МАНЗАРАСИ

Қуюн ўтди-кетди, илиб қолди кун,
Ўнгирлар ўхшайди оқ товушқонга.
Санчилганча ранглар осмонга
Оқдан либос кийган қарағай бутун.
Шамол учларини ғижимлаган оқ,
Топ-тоза қоғознинг парчаси каби
Дарёлар оппоқдир, кўллар ҳам оппоқ,
Оппоқдир ҳандақлар, жарларнинг лаби...

* * *

Дала инграр. — Бўғилдим! Ёмғирингни қуй!
Суғоргин, юв зангор болаларимни.
Осмон киборона кўрсатади бўй,
Тингламайди унинг нолаларини.
Майли, кул! Ва лекин билиб қўй, осмон,
Етади сенга ҳам фан қўли ҳали,
Ташналикдан ранг-рўйинг сомон,
Келади сенга ҳам сўв сўраш гали!..

* * *

Айни ёз алвидо айтди дарахтга,
Минмаганди, ҳолбуки, куз ҳали тахтга:
Япроқни қуритган қуртнинг қилмиши.
Тириксан, шукр қил. Қўрдинг, бу бахтга
Эришавермайди ҳар ким, ҳар киши...

МЕН ЭСА...

Душманим кўринса, нотавон, юзсиз,
Қўлсизу оёқсиз, бадбин махлуқдай...
Ажиб ҳис этаман бу ҳолни, сўзсиз,
Ҳеч нарса йўқдай..
Асабим бузилмас бурқситиб тутун,
Қалбим оловланиб ёнмас ўша пайт.
Бундан анча аввал, ўттиз йил бурун
Ўқни аямасдан отардим лоқайд..
Отардим эрмакдай девору тошга,
Мўлжалда бўлганман ўзим ҳам кўп бор.
Дайди ўқ тегмаган, тегмаган бошга,
Ўйин қондасин бузмайман зинҳор.
Майли, истаганлар отганча отсин,
Нотавон ғанимни мўлжалга олиб.
Мен эса асрайман ўқни, то етсин —
Ашаддий душманга дағдаға солиб!

ДАРЕ

Шом уфқларида товланиб сулув,
Зеб бериб толларнинг кокилларига
Эй дарё, қалбимга соласан ғулу,
Фақат боисини билмайман. Нега?
Аслида мен кимман? Келдиму кетдим,
Шунчаки бир меҳмон. Сенчи — ўшасан:
Ҳовур тутасан кечалари жим,
Чапаклар чаласан, қайнаб жўшасан.
Қандай дахлим борки, йироқда юрсам
Чорловчи сасларинг тинглайман аён.
Айт,нега, ёт дарё мавжларида ҳам
Беқарор суратинг бўлар намоён?
Оққандек ўзанда ер меҳри тўлиб,
Балки мавжларингни қалбга қўйгансан.
Қиргансан қонимга шашаъа бўлиб,
Инон-ихтиёримни олиб қўйгансан.
Демакки, жилғанганман, митти бир ирмоқ,
Мақсад-манзилимга тинмай елурман.
Қайга бошламасин қисматим, бироқ
Яна ўзанингга қайтиб келурман.

УЛАР ҲАМ, БИЗ ҲАМ...

Оғиздан оғизга кўчган шум ғийбат
Берган бўлса бизга минг карра дакки,
Бунга сабаб: очиқлигимиз фақат,
Тилни тиймай сўзлаганимиз чакки.

Ҳаё кўчасидан ўтмаган кам-кам,
Кўзида нодонлик акс этган катта
Ғийбат судга дахли йўқ нарсани ҳам
Ноҳақ суд ҳукмига оширди шартта.

Гуноҳкор ким ўзи? Уларми ё биз?
Тенг ортар гарданга мантиқ айб юкин:
Бизлар — бўтқа билан тўйдирганимиз,
Улар — нов охирдан егани учун!

УХЛА, ҚАЛДИРҒОЧ!

Ғалвали кун кечди. Қалдирғоч, ухла!
Само сопқонидан юлдуз учса ҳам,
Саҳрода қутуриб қуюн кўчса ҳам,
Ухлайвер, азизим, сен асло қўрқма,
Ёнингда мен борман. Ухлагин, ухла.
Зулматда порлаган чироқдек гўё
Меҳру ишонч бўлиб йўлимга боқсанг,
Мени деб ўзингни ўртасанг, ёқсанг,
Қандай кўнгил узай, ташлаб кетай ё, —
Ҳеч ким мени сендан қилолмас жудо!
Олам алғов-далғов, вақти зиқ ғоя,
Кўз шишган, кўпчийди елкаларда шўр,
Бир лаҳза тинар-ку, ахир, ниҳоят
Оламда икки қалб қолади фақат,
Сўнмасин деб унда ҳарорат ва нур!
Шу хаёл илинждир, шу хаёл нажот,
Шоширма сен бизни, ҳаёт, койима.
Кел, сен ҳам бу оқшом шивирла, ҳаёт:
Тинчгина ухлагин, қалдирғоч, ухла...

СЕН УЗИНГДАН НИМА ҚЎША ОЛАСАН?

Ҳаёт ва табиат бақамти, бирга
Сайқал берган маъсум, беғубор —
Шу ойдек юзларнинг жозиб сеҳрига
Жоним нисор бўлсин, ҳайратим нисор.

Фақат ваҳм босар, ўйга толаман,
Бир фикр қийнайди тортиб домига:
Мен ўзимдан нима қўша оламан
Санъат, табиатнинг бу инъомига?

Қўп кўрган сийқалиқ, фирибни ҳаёт,
Илҳом, қўлла шеърин дояси бўлиб.
Менинг байтларим ҳам қолса, о, наҳот,
Нодир асл нусха сояси бўлиб?!

ИШОНДИ...

Сафсата қуйишди қулоқларига,
Соддадил қизалоқ ишонди буткул.
Нилуфар очилиб қор тоғларида,
Сайрагандай бўлди аёзда булбул.

Улар чор атрофни ларзага солиб,
Олмурутзорларда қилганда хониш.
Оғир-оғир хўрсинди қиз ночор қолиб,
Бошлагандай туюлди изғирин ва қиш...

ОДАМЛАР, СЕВИНГИЗ!

Кўклам...

Севсанг, севилсанг фақат,
Аммо тун қоронғилиги, сукути аро
Турар бўсағада пайғамбарсифат —
Йигирманчи аср шод, мотамсаро.

Теранлик, телбалик, кўз ёшлар, кулгу...
Тенг кўриб ёнма-ён қўймиш барини.
Ҳайдалган ер оша судраб ўтар у
Тракторда ракета қўшинларини.

Бир боқсанг — фазогир,
Бир боқсанг — бадмаст,
Гоҳ булбул, гоҳо жаз-бачки ва майда.
Қайдадир ўтларга сув сепса бир пас,
Уни қаердадир ёқади қайта.

Одамлар, севингиз! На бир хонадон,
На башар бўлғуси севгисиз ҳуррам.
Аммо кўнгил узманг Ердан ҳеч қачон,
Хаёл самоларга олиб учса ҳам!

ҚУЕШ ВА ТАФАККУР

Утпараст эмасман, сиғингум аммо,
Жами мавжудотга кўз ташла бир қур.
Кўргайсан: инсонми, буғдой, олча ё —
Барин ибтидоси сенга боғланур.

Булутни ёргувчи чақин изида,
Меванинг тил ёрар мазасида — сен,
Дилдорнинг ишқ тўла ёниқ кўзида,
Ойли тун булбулнинг хуш сасида — сен.

Агар-чи бепоён эрур бу дунё,
Йўлинг чекланганин кўргайсан, қуёш.
Фурсат етганида бўлиб муалло,
Қизариб, кичрайиб боргайсан, қуёш.

Фақат айт, зурёдинг — одамзод сенсиз
Қандай чора қилур, нечук кўрар кун?
Зулматли аёзда сўнарми унсиз?
Ёшроқ юлдузга ё кетарми дилхун?

Билмадим. Ул олис авлод, ул умр
Қандоқ кечар, ўтар — менга қоронғу.
Аммо коинотни қучган тафаккур
Ўлмас, омон қолгай — аён эрур бу.

Эҳтирослар ичра йиллар ўтди-ку,
Яна не замонлар келар ҳали ҳур,
Зулмату аёздан қудратлироқ у,
Юлдуз нуридан ҳам шитоб — Тафаккур!

БОЛАЛАРГА

Э Ч К И

Бир оқсоқол эчким бор,
Кўрсанг, куласан қотиб.
Юз-кўзига пуфлайман,
Гултувакда ўтлатиб.

Қорда ҳам ўйнатаман,
Совуқ таъсир қилмайди.
Унга эртак айтсам мен
«Ме» ҳам «бе» ҳам демайди.

Эчким ҳатто билмайди
Қайдадир кўз-қулоғи.
Қалит билан юради,
Сизга маълум уёғи...

Е М Ғ И Р

Емғир ёғди устма-уст,
Томчилари бир совуқ.
Ётиб қолди ўт-ўлан,
Ивиб кетди оқ товуқ.

«Ға-ға-ға», деб кулар ғоз,
Бу қанақа парранда?
Чанг бурчакка қочар у
Шундай ёмғир турганда.

Биз, ғозларга, бари бир.
Қуй, ёмғиржон,
Қуй роса.
Ғозларга сув бўлса бас,
Кўлмакда сузиш маза.

Мўълаб деди бир буқа:
«Кўп ёмғир кимга керак?
Даркор бизга мўл-кўл дон
Ҳамда кўплаб ем-хашак.

Бор, озгина ўйла, ғоз,
Ётиб сават катакда:
Арпа ўсарми кўлда,
Турп пишарми кўлмакда?»

ОЙНИ ҚУТҚАРИНГ

Деразада ўтириш —
Томошага қулай жой.
Қўриб қолдим,
Қўлмакка —
Чўкиб кетди бирдан ой.

Қўлмак турар лиммо-лим,
Ёмғир-ку барвақт тинди.
Ия,
Не-чун қўлмакнинг
Ичи қоронғу энди?

Қутқаринглар, болалар,
Оймомани ташвишдан.
Ўзим ҳам шўнғирдиму
Қўрқяпман-да чўкишдан.

ЧИВИН МАҚТАНЧОҚ

Бойқушнинг оғриб боши.
Битди сабр-бардоши,
Ҳам лўқиллар, ҳам ланғиллар
Ҳам қулоғи шанғиллар.

— Дўхтир топилмасмикин?

— Бориб кўр аста-секин.
Қизилиштонга борди,
Дардини унга ёрди.

Бош кўтариб, еб салат,
Олим тез кийди халат.
Томирни тинглаб кўрди,
Кўксига тиқ-тиқ урди.

— Оқшом қайга учгандинг?
Нималар еб-ичгандинг?

Кезгандим ўрмон ёқда,
Учгандим зах ўтлоқда.
Чивин тутдим ғалати—
На пари бор, на пати.

Чивин эса зинғиллаб:

— Мен зўрман, — дер минғиллаб, —
Ҳатто филнинг ўзини
Чақдим юзу кўзини,
Қочиб қолди шу замон
Ҳайвонот боғи томон!..

Чивинча эса дейди:
— Қоним ёмон қайнайди!
Буқани йиқитганман.
Қорнин ёриб титганман.
Жунин ҳам еб қайтганман,
Кейин қўшиқ айтганман.

Ғинғилларди чивинча:
Жаҳлим чиққанда пича
Овчини ҳам тутганман,
Қонин сўриб ютганман.
Ов қилолмай, бермай дош,
Бундан олиб кетган бош.

Чивин менга қилди дўқ:
«Менда зарра қўрқув йўқ!
Қуйни куйга улайман,
Мўйловимни бурайман.
Қувиб бургут зотини
Юламан қанотини!

Бўлса қиттай ақл-ҳуш,
Қўйвор мени, э бойқуш!
Йўқса бўламан бало,
Чақиб олиб, аввало,
Патинг юлиб туяман,
Тузламай еб қўяман!»
Юрагим чиқди қиндан
Шу гап чиққан чивиндан.

Шарт шўнғидим бутазорга
Шамол қўзғаб мен жинни,
Қўрқа-қўрқа,
Қўрқа-қўрқа,
Ютвордим у чивинни.

Дўхтир-чи вақтни чўзиб,
Қора кўзларин сузиб,
Уйчан дер: — Ана холос,
Бир мақтанчоқ лақмани
Ебсан-ку, бойқуш, бехос
Шундан дард эзган сани.
Бойқуш онаси ҳозир

Изғиб юрипти зир-зир.
Мақтанчоқни тинглаган
Қасал бўлиб қолади.
Аканг кўрса, қулоққа
Пахта тиқиб бўлади.

Қизамиқ, тумов ёмон,
Мақтаниш ундан баттар.
Мақтанчоқдан ҳеч қачон
Чиқмаган космонавтлар.

Уларга берк йўл-йўриқ,
Берк Арктика,
Берк қўриқ.
Бойқуш, қулоқ сол менга,
Тез учиб бор уйинга.
Қора ўрмондан ризқ тер,

Бойқушларга дон-сув бер.
Мақтанчоқ билан ўртоқ
Бўлмай,
Ўқишсин кўпроқ.

Битганда дўхтир сўзи,
Йилтираб кетди кўзи.
Шундан буён ҳар қушдан —
Саъва, читтак, бойқушдан
Қочар чивин узоққа —
Зах жарга ё ботқоққа.

РАССОМ ҒОЗ

1

Васька ялқов,
Ва анқов,
Ҳеч эплотмас ўз-ўзин.
Совунни ҳам чўктирди
Юваман деб кир юзин.

Чўпчак-сурат чизай деб
Шайланган эди бир оз,
У ҳақкага боққунча
Опқочди
Бўёқни ғоз.

Томорқадан ўтди сўнг
Боқмай ўнгу сўлга ғоз.
Шошилганча,
Чопганча
Етиб келди кўлга ғоз.

2

Тўхтади тол остида,
Боши узра кўм-кўк том.
Товуқларни, ғозларни
Чизмоқ бўлди ғоз-рассом.

Бўз матоҳни ёйди у,
Қани, чизиб кўрайлик.
Бўёқларни чаплади,
Камалакдек чиройли.

3

Соҳилга келди хўроз
Чечакларни тепалаб.
Гап бошлади
Гердайиб,
Тилла тожин сийпалаб:

— Жуда машҳур хўрозман,
Тумшуққинам —
Тўппонча.
Сурат учун дон берай,
Боплаб чиз-чи,
Ҳой, ғозча.

4

Келиб хирқи чўчқавой,
Дер:
Бизни чиз, укавой.

Портретни деворга
Осиб қўйсам, соз бўлар.
Гўзал чўчқа эканим
Кўриб қўйсин қўшнилар.

5

Ут тушгандек уйига,
Чопиб келди мушук — мош.
Мўйлов силаб,
Минғирлаб,
Гап бошлади у ювош:

— Мени ҳам чиз, ўртоғим,
Қолдирмай дум, қулоғим.
Сўнг бир муҳим гапни ёз
Суратдан пастроқ жойга.
Ракетадан беришсин,
Учиб кўрай бир ойга.

6

Ўрдакчалар келди тез:
— Мошдан кейин бизни чиз.

Биз ҳозирча гўдакмиз,
Бироқ, жасур ўрдакмиз.
Сузяпмиз кўл, дарёда.
Ошна, қўрқиш қаёқда!

7

Сўнг,
Қилишди илтимос
Икки улоқча шоввоз.
Маърадилар вақти чоқ,
Ака-ука қўзичоқ,
Бўялган сандиқ каби
Қурка ҳам бошлар гапни:
— Мени гўзал чизишни
Ғул-ғул-ғул, бир ўйла-чи.
Меҳнатинг учун сенга
Тутиб берай ниначи.

8

Бошлаш керак чизишни,
Фақат,
Бир нарса ёмон

Рассомликни шўрли ғоз
Ўрганмаган ҳеч қачон.

Уста эди куйлашга,
Овқат ейиш,
Сузишга.
Аммо ақли етмасди
Бўяшга ва чизишга.

9

Қанот қоқиб овсар ғоз,
Чиранди ҳеч бўш келмай:
— Билмайман-у, қиламан,
Тушунаман ўқимай.
Мана,
Сариқ бўёқ бор,
Шап-шуп —

Бир жуфт кўз тайёр.

Қанот — қора,
Дум — қизил.
Чапда ажриқ,
Унгда — гул.

10

Иш бошлади у илдам,
Икки оёқ — мўйқалам.
Бир оёғи — кўк бўёқ,
Сариқ ранги — у оёқ,
Рақс тушиб ғоз матоҳда,
Сурат чизар шу чоғда.
Сурат чизар берилиб
Боқмай у ёқ-бу ёққа.
Бурнидан то думгача
Ботиб кетди бўёққа.

11

Чидолмасдан иссиққа
Зорланарди чивинхон.
Чўчқа қистар:
— Тезроқ чиз,
Қани-қани, бўл чаққон.
— Мени тезроқ!
— Мени ҳам!
Қичқирар хўроз, курка.
— Сигир уйга қайтыпти,
Биз ҳам кетайлик, ука.

12

Суратин кўриб чўчқа,
Хўрлигидан ёш тўкди.
«Бу менми
Ё бегемот?»—
Деб ғозчани у сўкди.
— Энди дўстим эмассан!
Хўроз унга тунд боқди
— Бу на бия,

На чўчқа..
Қичқириб,
Қанот қоқди.

13

Бу улоқми
Ё бақа?
Ўрдак чатоқ,
Мош расво,
Бу на товуқ,
На жўжа..
Шу ҳам рассомми,
Об-бо!

14

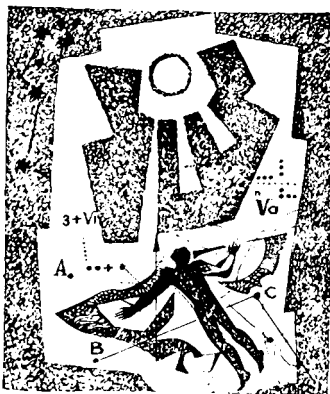
Этмаса жанжал давом
Гапни қилардим тамом,
Бирдан
Хўроз, мош ўрдак
Ғозга ёпирилди дўлдек.
Савалашди
Уни хўб,
Юмалатиб
Мисли тўп.
Юлинди дум
Ҳамда пат.
Сўнг бошлашди
Насихат:
— Мақтанчоққа кирсин эс,
Бу гапни унутмасин:
Одамми ё парранда,
Ёлғондан бахт кутмасин.

15

Дўқ урди
Васькага ғоз
Йиғлаб, куюкиб деди:
— Бўёқни сен йўқотдинг,
Қалтакни-чи,
Мен едим,

Дунё кезиб
Қайтаман,
Оналарга
Айтаман:
Алифбе ҳам, сиёҳ ҳам,
Қалам, сурат бўёқ ҳам
Ҳеч бир юртда
Анқовга
Берилмасин бекорга
Беринг, майли,
Оддий бўр,
Чизмаса бас деворга.

«СЕКUNДОМЕР МИЛИ» КИТОБИДАН

МУҲИМИ — ҲАҚИҚАТ

Ҳақиқат бор, унинг
таърифи мушкул,
Сўз билан безанган эмас у зинҳор.
У кимни излайди қийналиб нуқул:
Шоирми, созчими, куйчими даркор?

Ҳар қишлоқ, шаҳарда дуч келган бехос —
Танимоғи учун зарурдир нима?
Наҳотки, зарурдир ялтироқ либос,
Ёки, янгроқ сўзу узун манзума?

Билмадим. Дарвоқе, бу муҳим эмас.
Кўз-кўз қилиш менга ёқмайди асло.
Ҳар хил ҳақиқатни қиламан ҳавас,
Ҳақиқат бўлса бас — шундадир маъно.

РОССИЯ

Тоғу қирларидан ўрлари қадар
Турли йўлларини босиб ўтганман.
Мен унга ўғилман, у менга падар,
Ўзимни деҳқонга қиёс этганман.

Қадим замонлардан ҳозирга қадар
Она боласини аллалар майин,
Эркак эса унга суянчиқ, падар,
Бундай ҳақиқатнинг ҳисоби қийин.

ОРАМИЗДА ИҶҚ ДУСТЛАРГА...

И. И. Мартинов хотирасига.

Анвойи таомлар, тўкин дастурхон,
Ёнимда сизлар йўқ, бўшдир ўрнингиз.
Бу ёруғ дунёдан кетгансиз, ҳамон
Ой нури ёритар ҳайкал, қабрингиз.
Чексиз ғусса билан энди сиз ҳақда
«Қачондир бўлганди» дейишар фақат.

Бири дарддан ўлган, бириси—ўқдан,
Бири йўлда қотган, энди наф йўқдир
Ёпиқ эшикларни тақиллатмоқдан,
Қайғу ҳасрат билан «қайтинг», демоқдан.
Қайтмоққа йўл йўқдир, энди ҳеч қачон
Келмайсиз, мен ўзим боргум сиз томон.

Электр симлардек ўртада бироқ
Қўшилиш онлари, лаҳзалари бор.
Нафасингизмасми ойнадаги буғ,
Муборак изингиз эмасми баҳор?
Сизни севган қизлар кўзлари билан
Қалбларга боққандек бўласиз бедор.

Йўқ, йўқ ҳеч бўлмайти бирликни бўлиб
Азаю масофа ва қайғу билан.
Сафимизда йўқсиз, доврўққа тўлиб
Бирлигимиз борар шон, туйғу билан.
Замонлар ўтади, барчамиз бирга
Битта боб бўламиз буюк дostonга.

* * *

Бедана болаларин трактор ҳайдаб
Ер қаро мозорга айланди-қолди.
Яна далаларни суғорар ёмғир,
Томчилар гиёҳлар узра йўқолди.

Бедана инини тополмас излаб,
Момиқлар тўшалган ўз ошёнини.
Кечаси чарақлаб чиқди бир юлдуз
Ёлғиздай, танимай ўз осмонини.

Мен ҳам тун қўйнида бедорман бугун,
Қийналиб чиқаман юракни эзиб.
Ёдимдан кетмайди жангчи дўстларим
Қора далаларда йиқилган кези.

ҚҰШҚАНОТ

У ўз тақдирини лаънатлар эди:
— Зўр қанотлар берсанг бўлмасмиди?
Жавоб берар эди қайғуриб тақдир:
— Сен — хўжасан, мен — қулинг ахир.

Ўзинг уни севиб, ўстиргин эди,
Шунчаки оқимда оқмоқ не ҳожат.
Жон-жаҳдингни рўзғоринг еди,
Тўкин яшай дединг, беминнат.

Топдинг, йиғиштирдинг, қўшаю қўша,
Юрагингда қолди на олов, на нур.
Нега энди сен қирқдан оша
Мен тақдирдан излайсан қусур?

Сен ҳал қилдинг, мен майдаландим.
Ўзингга атаган икки қанотни
Тақдир эмас, мол-дунё ҳирси
Юлиб, узиб, буткул йўқотди.

БИР-БИРИНГИЗНИ ТОПИНГ

Бино томларидан боғларга қадар
Дарёга тутшиб кетган ерларда,
Изма-из юрибди сенга қирларда
Интизор, сен эса олис нақадар.

Ҳижронми, шунчаки жанжалми ё баҳс,
Ўзга дилни қайдан, қандоқ биласан.
Ёз оёқлаб қолди, тезда қишдан нақш
Уйиб келар совуқ, ночор қабул қиласан.

Нега керак ахир, сахий қалб ёшлар,
Қиш кирган онда айрилиқ, ажраш?
Телеграф симлари гувиллай бошлар,
Булутлардан нари тепада кўк ғаш.

Тушунинг, топингиз бир-бирингизни,
Маломат бир ёнда кўрсатсин сабоқ.
Ҳозирча бенажот дил меҳрингизни
Йўйиб тура турсин жумбоққа жумбоқ.

ҚАРИНДОШЛИК

Ўрмонлар биз ёқда кўкка етгудай,
Ўрмонлар биз ёқда қўшиқ этгудай.
Уларнинг товуши қадрдон менга,
Чунки ўз она юрт — бу ўрмон менга.

Қарағай танига арралар кирса,
Фигон эшитаман: ўрмон ўкирса,
Танидан мой сизса кўзим намланар,
Ўзим хўрлангандек алам жамланар.

Ўрмон этагида ниҳоллар кўрсам,
Митти қўлчаларин чўзса осмонга.
Уларга тикилиб қоламан хурсанд,
Бағрим тўлиб кетар дўст-қадрдонга!

Бу дунёда биз яшаймиз бир дам, бир муддат,
Ўрнимизга янги авлод кела бошлайди.
Она каби сахий экан ҳали табиат,
Бизни асраб ўзи ҳам мангу яшайди.

ИККИ ҚАРАҒАЙ

Ерга сингиб кетди момогулдирак,
Ўзи ўз садосин ваҳмидан чўчиб.
Қариган қарағай бўлгандай тиргак
Ниҳол қарағайни турарди қучиб.

Нозиккина ниҳол саломат қолди,
Бўрон қутурганда йқиби-йқитиб,
Тираксиз бўларди бу даҳшатга кул,
Тирак бор, чўчимас ҳатто тиқ этиб.

Йиллар ўтиб кетди. Ёдда қолмас гоҳ
Юлдузлар, шудринглар, ҳатто туман-да.
Булут араваси гулдираб кезди
Аланга сочганча яшил ўрмонга.

Тўнканинг ёнида туман сузаркан
Бўтакўз баҳорни қучар, қара, ҳай?!
Қадди тик, серсавлат, улуғвор
Елкандай ёйилиб турар қарағай.

Хоҳласа йўқ десин, ўлганга йўйсин,
У қолмиш аламли ўша замонда.
Ҳеч бўлмаса йилда—бош эгиб қўйсин
Ўшанга, қайсики ҳозир йўқ ёнда.

УМУМИЙЛИК

Ҳаёт — бу оламдир
бор-йўғига банд —
Қушлар қўшиғидан токи зўр довул.
Оғу ҳам, асал ҳам унда мужассам,
Туғилмоқ, ўлмоқ ҳам, тўю хотирлаш.
Орзу, ижод этган ҳар битта одам,
Ҳаттоки безори
ғаш солса ҳам, ғаш.

Истиқомат қилсанг ёпиқ хонада,
Ваҳима юзини ёпмоқ бўлсанг ҳам,
Беором
қалбингга солиб янада
Даҳшатлар ёғилар, бошда бўлиб жам.

Сенинг хаёлларинг бўлса ҳам олис
Лиссабон ва ёки Римдан тамоми —
Отилган
ўша ўқ, турмагил холис,
Сени ҳам
нишонга олган авоми,
Номаълум у жангчи, у ёт ўлкада
Фашистнинг ўқидан бўлса-да қурбон,
У сенинг уруғинг,
бурчинг елкада
Минг йиллар оша у сен билан бир жон.
Ўз тинчим оқ қайин сувидек хуштаъм,

Юрак давоси дер уни тиббиёт.

«Барчага

етмайди кўзимизда нам!»

Бор ҳамон дегувчи шундай етти ёт.

Ундан нима кутмоқ? Қалби тўртоёқ,

Унга таом берсанг — молхона ҳузур.

Бизларга

ёнма-ён

минг бир йўл юрмоқ

Олам

бўлсин дея гўзал, порлоқ, ҳур.

Фақат шуни одам санамоқ мумкин.

Кимки, минг қийноққа солиб йўлини,

Довулу бўронни ўтса у бетин

Одамга

узатса

рўй-рост қўлини.

ЭСКИ ХАТЛАР

Эски столимда эскирган хатлар,
Эгасин кўпларин олган зулматлар —
Жангда шаҳид кетган, ишда кетганлар,
Қолгани тўшакни обод этганлар
Ва ёки излари йўқолган — сароб
Излайсан, кутасан, йўқ сира жавоб.

Сарғайган қоғозлар юзида аммо
Эҳтирослар, севги, ботирлик ҳамон,
Булбуллар хониши, бўрон увлаши,
Ғазаб, умид, дўстга ҳурмат намоён —
Бебош туйғулари олий мақсадларга,
Қўшиқ-тилакларга эш бўлган дунё.

Бу дунё ажойиб, бўлса ҳам оғир,
Мешчанлар оламин кўрарди ёмон.
Ким омил, орзуни меҳнатга боғлаб,
Унгиру адирни текис йўл чоғлаб.
Гоҳ кулиб, гоҳ йиғлаб топарди ишонч,
Бемаҳал сочда оқ, кеч қолган нишон.

Эски столимда эскирган хатлар,
Ерда янги авлод янги кулфатлар.
Жасур ва қудратли, байрамдай ёниқ,
Шаҳид кетган дўстлар кўринар аниқ!

АРАВА ИЗИ

Мен ерга қулоғим босаман, балки
Арава йўллари берарми жавоб?
Нима у гувиллар ернинг бағрида,
Ё Илья Муромец келмоқда шитоб.

Ё жангга чиққанми тезкор тачанка?
Ғулу уйғотиб қаърларида,
Танкнинг занжирлари гулдирар бўғиқ
Мен ўзим жанг қилиб ўтган қирларда.

Қанча асрларни кўргансан ўзинг:
Мурдали уловлар; салб юришин;
Ўқлар виз-визини; тўрғай навосин;
Очликдан болалар қирилишини.

Шудрингу қон билан ювилдинг, эй йўл,
Борлиқни саратон ўти ёққанда.
Кўк остида ёлғиз кўрардим ўзинг,
Қулбалар ёнидан жимжит оққансан.

Янги аср. Атрофга сиғмас машина,
Сенга ўша-ўша, бари баробар.
Қўл, ўрмон, ўтлоқлар сенга ошино,
Суликор далалар чайқалар лобар.

Яна сен жимликда чопасан олға,
Не билсанг яшириб, тутасан пинҳон.

Чорраҳада эса ғамгин мажнунтол
Ота-боболарни эслар бағри қон.

Қишни қиш демас эди, ёзни ёз демай
Ўтганлар кўзингнинг олдида ҳозир.
Адашиб кетгандай улар гўёки
Ва улар қайтмаган ортига ҳеч бир.

Мен ҳам ортга қайтиб келмоғим маҳол,
Хўш, нима бўлибди? Қайтади баҳор.
Бир кун чопиб ўтар болалар хушҳол,
Мен ҳақда ҳеч нарса билмайин зинҳор.

Менга жим боққандек турасан қотиб,
Оҳ, бобом, отамнинг йўли мен шайдо.
Сенинг бошланишинг қўйдим йўқотиб,
Сенинг сўнгги нуқтанг, билмайман, қайда.

РОСТИН АЙТСАМ

Мен бир четда эмас,
Шамоллар ичра,
Пана изламайман
Қутурса бўрон.
Ўткинчи шавкатни тан олмам сира.
Қиборлар ҳукмин тан олмам ҳеч замон.

Ҳар қандай тезотар танқидлар пойга,
Улоқ қилса ҳамки маломатларни:
Тўшак севгисини солмасман куйга,
Шеър қилмасман
Маълум ҳақиқатларни.

Қанча дуч келмаган таъна ва бўҳтон,
Қанча кўрдим шовқин,
Ҳуштакларни ҳам.
Худо олдидаги тақводор инсон
Сингари
Юрагим халқимда бу дам.

Қайдадир кайф қилдим баъзи маҳали,
Сарвиқомат қизга ё қолдим боқиб,
Ахир хоку туроб эмасман ҳали
Ва ё бутхонани танлаган зоҳид.

Ҳаёт, ихтиёри кимгадир боғлиқ
Электрон мурватли қўғирчоқ эмас,

Дилимда курашлар шовқини тўлиқ,
Майса ўсиб,
Булбул сайрар
Басма-бас.

Севаман салқин тун,
Қайноқ кунларни,
Баҳор чақмоғию,
Аёл кўзларин,
Дилни қамраб олса жасур туйғулар
Киши елкасида қанот сезганин.

Идрокнинг шиддатли изланишларин,
Таранг бўлишларин
Пайлар баданда —
Сезарсан меҳнат
Ва жангларга сени
Инқилобнинг ўзи
Ташлаб турганда.

Мен бугун умримни
Сўнгига қадар
Унинг ривожига берурман ёна.
Менга бегонадир молпараст назар,
Нокасча мардлик ҳам
Менга бегона.

Менга ётдир фитна, макр, ифвонинг
Умидсиз, чириган, заҳарли иши.
Олдингда ҳурматни келтиргач бажо,
Бўхтон ханжарининг
Зимдан ботиши.

У — ҳавоси оғир ботқоқда не бор,
Из қолдирмоқ нечун ёвуз гирдобда?
Яшагим келади
Юртга беғубор
Ўзга сайёрадан ел эсган тобда.

Қувнаб йўл оламан ростгўй, сидқидил —
Меҳнат, дўстлик қадрин билганлар томон.
Машҳур ва номашҳур шу элдир оқил.
Уларнинг ҳукмига қилмайман гумон.
Шу сабаб қайси бир ўлка бўлмасин,

Яқин ва йироқда бўлмайин меҳмон:
Қутлайман,
 севаман,
 - куйлайман мудом
Қизил байроқ тутган
 Ватанимни мен!

БАЛЛАДАЛАР

ПАРИЖДАН МАКТУБ

Бизни қайда нима кутар? Билмасмиз олдин.
Қор умридек ўткинчидир ирим-сиримлар.
Биз Луврда,

ресторанда учрашиб қолдик.
Кўпни кўрган официант елиб-югурар —
Ширакайфлик суҳбат аро тўқарди болин...
Табассуму

нигоҳларда

ҳаяжон, ташвиш.
Ҳазиломуз кулдик: «Пичан ҳиди йўқ-ку Сенада»¹
Бу — сиз,

янги рус кишиси —

таниш-нотаниш,
Не куйларга солмадингиз у ресторанда,
Лоциясиз² моряк ҳолин билармидингиз!..
Азиз дарём қувватини

туймоқчи бўлдим.

¹ Русчада «У Сены — запах не сепной». Бу ерда сўз хориждаги мусофир тилидан айтилган. Шоир Сена дарёси номидан деталь тариқасида фойдаланиб сўз ўйини қилган.

² Денгиз ва соҳиллар мунтазам тасвирлаб ёзилган маълумотнома.

Билдимки,
сиз Орловдансиз,
шаҳардошимсиз,
Демак: «земляк», десам мумкин —
азалий удум.
Лек сиз учун майхонага ихтиёр берган
Зодагон ё музейбоп бир нусхайдим холос.
Суриштираман
Москвадан — янгиликлардан
Кулдингиз-да: «Ахир, унда биласиз — аёз...
Ҳамишаги революция!» — дедингиз бирдан.
Кинояли, зил ҳазиллар —
аччиқ, гурзидор,
Қандиллар ҳам титраб кетди наздимда шу он.
Ва
ҳасратли кўз ёш бўлиб,
қалқиган гулдор
Қадаҳдаги шароб узра тикилдим пинҳон.
Йўқ,
бугина эмас — ўша революция
Изин кўрдим
маллакокил майсалар узра,
Ёнаётган уй, сонсиз юлдуз, гулхан ва найза...
Ҳаёлимдан ўтди бари зумда бир сидра:
Нималар бой берилди-ю,
нелар сарфланди,
Экишга не кетиб, нелар олинди кейин.
Сиз кетган сўнг —
йиғлашимни аниқ билардим,
Сир бермай, деб ичар эдим шундан атайин.
Кетдингиз ҳам. Шошардингиз,
вақтингиз қўп зиқ! —
Сизни кутар эди дўстлар, оила, иш, Ватан.
Менинг дилхун қалбим эса ғойибий қучиб
Россияни кезар эди
ғариб ва дилтанг.
Хат ёзаяпман —
сиз қолдирган адрес бўйинча,
Ёзаяпман жимжимасиз,
рўй-рост,
бесас.
Йўқ,
толейим кулмаганин эмас, аксинча

Дейман —

энди мен сизларга душман ҳам эмас!
Революция довуллари!..

Бор бўй-басти-ла
Барчасини кечагидай эшитмоқдаман.
...Ана бизлар:

собиқ давлат аравасида —
Вайроналар,

ўқ-асрорлар бўғиб томоқдан
Бу гал қишги Саройгамас,

келишмоқ учун
Бормоқдамиз тор ва ботқоқ йўллардан қочиб,
Бизнинг оддий

ва кўримсиз қишлоққа шошиб,
Кўнгилларни ёритмасди

«йилт» этган учқун.

Таҳликада

бир-бирининг кириб пинжига
Округ бўйлаб изғишарди помешчик зоти,
Сал имиллаб қолганлари юкин ортмаёқ
Уққа учуб бормоқдайди

Тушгани-чун эзуликни йиқмоқ қасдига,
тил ҳам тортмаёқ.

Найзалару туёқларнинг шаҳди остида
Барчасини жаҳаннамга улоқтирдингиз:
Хўжалиги,

ҳис-хаёли,

хизматини ҳам.

Кўрсатдингиз икки бармоқ қорнига... қисиб
Подшоси-ю,

катта-кичик,

«иззатли»син ҳам.

Кўрсатдингиз икки бармоқ қорнига... қисиб
Подшоси-ю,

катта-кичик,

Ҳа,

мен ҳам шу ўткинчи,

тубан гуруҳда

Кунларимни ўтказибман

нурсиз

беҳуда.

Қизиллардан қўрқар эдим

ва ўйлар эдим:

Наҳот улар чалғитишса бизнинг дилларни?
Улар кўнглини овлайдими

Наҳот шанғи,

саройлар энди?

дағал,

қишлоқ йиғинларини
Ва Марксни тингламоққа қолар кунимиз?
Наҳот битиб кунимиз ҳам —

ўчди унимиз?

Билар эдим,

бизнинг кечмиш —

киборли ва ҳез...

Лекин «омма» қўли баланд жойда —

кўргулик?

Унда бизга шу кечмиш ҳам бўлмасми азиз?

Улар билан овқат қилмоқ —

биз учун хунук!

Қандоқ мумкин,

театрда ҳам Чайковскиймас

Қулоғинга гарч этиклар зарби урилса?

Ҳам эшитсанг шундай қўшиқ:

«Оҳ, олмагинам,

Қайга кетдинг думалаб!»?

Ҳам бўғзимда портлай, деса

бир ташвиш, алам!?

Ахир,

қандай ишонардим —

«кишанни узган»

Қанақадир «совдеплар»у «комбедлар»ининг,

Қанақадир «наркомлар»у «полпредлар»нинг

Ўрнатар деб шу ватанда

тартиб ва қонун?

Ҳатто Ленин,

«ҳеч ким» эди мен учун у пайт.

Ким шу зулмат ва тубанлик аро ватанда

Ақлу идрок чироғини тутса баландда

Умру илми —

сургунликда ўтар-ку тайин?!

Кейинчалик мен ҳам ҳар хил хаёлга бориб

Лонжюмода бўлдим.

Унда неки ёзмайин

Мен учун у туюларди

нотаниш, ғариб:

Унсиз қалб,
 ақлу идрок,
 қиёфалар ҳам
 Ҳеч ниманинг ҳеч нимага таъсири каби.
 Ҳам кеч эди энди
 қайта ўқийин десам,
 Чамаси ёт эди менга
 азму, матлаби...
 Бир нарсага иқрордурман:
 оғир ва номус —
 Ҳуз-ўзимни айблашим,
 ёниб-куйишим.
 Биримиз-у,
 биримиз — бу бўлсакки ҳам, биз
 Такаббурлик ва пешликка мубталодурмиз.
 Яширамиз бу жароҳат турқини ҳам жим,
 Билмас буни ҳатто дўсту
 хотинларимиз.
 Найрангларсиз очиқ-сочиқ кўзга ташланмоқ
 Фақат ёшлик, болаликка ҳамнафас бир хулқ,
 Сал сўкинсанг, ёки —
 Жимиб қолсанг, бас,
 Ё кўнгилга чигил тушар
 Ва ёким қулф...
 Лекин — булар садқай сар.
 Мен-чи,
 қайлардан
 Изладим куч
 ва ё оқлар орасиданми?
 Ахир, балиқ бошдан сасир, деган рост гапдан
 Нечун ўзга хулоса ҳам чиқармадим ман?
 Кейин,
 балки ўқигансиз — Аверченкони?
 Стамбулнинг дардларига бўлгандим гувоҳ,
 Ахир, минг бор эшитгандан
 бир кўрган дуруст:
 Унда китоб,
 кўприкларни эмас,
 йўқ, эвоҳ —
 Ақлу идрок, ор-номус ҳам ёнди бекам-кўст.
 Ва хонимлар йўналдилар дарвоза томон,
 Офицерлар майли маълум —
 фоҳишахона...

Чириб-ириб битди бари —
топмади омон,
Чўкиб,
кўлик гирдобидан топиб бошпана
Ҳам ялтиллаб, жимирашиб момиқ таналар —
Ваҳшиёна:

«Ҳаёт! Ҳаёт!»—
дея солди дод.

Ачинардим,
Ачинаман.

Ҳар ким ачинар.
Улар куни ҳеч бир бошга тушмасин ҳайҳот:
Бири —
ўроқ тушган бошоқ каби ер қучди,
Бири —
ер-мулк, бойлик дея ватандан кечди.
О, асрасин, дейман

шундай кўргуликлардан:
Тарк этиб ўз уйи—ўлан тўшакларин ҳам,
Иўлин ётлаб йўлларига бургуликлардан,
Унутиб ўз қони—
жигар гўшаларин ҳам

Жондоши-ю,
қондошининг қотили бўлмақ,
Ўз дарвоза, эшикларин мангу беркитмоқ,
Ҳам жисмига макон қуриб ўзга урф-одат,
Сон-саноқдан мангу ўчмоқ —
номсиз, зил офат!

Ўша «оқлар»—
ҳамма нарса ва барча учун
Қайишди рост, лекин — оз-оз,
оз-оз,
оз-оздан:

Азиз Ватан эса барин унутганди чин,
Ётлар эса атадилар —

ақлидан озган...
Тан олмасдан уларнинг ҳеч бир талантини.
Лекин шундоқ бошлашади сўзу гапини:
— Ўзингиз

ҳам юртингизга тикмоқдасиз жон.
Аслида-чи?

Қуриб қолган ўзанда улар,
Қуриб қолган қамишлардан уюшар хирмон,

Болалари ёт қўллардан садақа тилар.
Еруғ дунё қоронғудир уларга буткул —
Эрта-ю, кеч ўзгаларнинг юмушида шай.
Ўзга юрт-да...

Ўз тилингда сўзлаш ҳам мушкул,
Ўзга тилда гаплашишар тиллар айланмай.
(Улар учун лом-мим, демай яшашинг — муҳим:
Тур, деса — тур,

ўтир, деса — ўтиргил муқим).
Шу алфозда унутилар уларнинг бари,
Унутилар —

юрти,

умри,

бору баҳори.

Стамбулда, ўша тутун тўла қўрада
Бут ёнида —

бурқсиган дудга ўралиб

Тасаввуримда мана шундай жонланди бу ҳол:
Шахти қайтган довул янглиғ у Русь —

ойжамол

Топинган куч ношуд эди,

эди рўдапо.

Шундай қилиб,

ҳар иккиси тўқнашган кези

Бири чириб, бири бўлди етилмай адо.

Чунки,

янги осмон узра оппоқ тонг кезди —

Жаннат яқин экан-у,

кўп кўрибди худо!..

Албатта, бу кулгили гап сиз учун. Шундай!

Ҳа, мабода—

ғамдан йироқ,

очилич кундай,

Башарти яшасайдим Замоскваречьеда,

Мен ҳам

ўта замонавий, бу аччиқ сўзга,

Ҳаётнинг бу ҳафтафаҳм ҳазилларига

Худди сиздек кулар эдим

қўшилиб бирга.

Энди бўлса,

сизлар ҳадсиз пиру бадавлат.

Ёт юртдан пул,

ақл сўраш — саналур уят.

Ҳам . . .

хоҳ Еру,
хоҳ Фазода қадр орттирмоқ
Одатий тус олганлиги эмас топишмоқ.
Йўқ,
сизларда ардоқланур бундан ортиқроқ—
Эзгуликнинг этагига маҳкам ёпишмоқ.
Сизлар ҳақда бор гап шуки,
тўқиб-бичишар:

«Ҳа, уларми?..

Роса битиб кетишди улар,
Не каромат айлашарди тинчлик йўлида?
Афсонавий янги худо яшашмас ахир...
Энг қишлоқи қизларин ҳам
ёнур бўйнида
Камалакдек минг товланиб гавҳарлару дур».
Сизлар эса
кўниккансиз бундай гапларга,
Сизлар учун бу —
сафсата,
пуч аюҳаннос.

Ахир,

не наф топди булар —
раҳна, лофлардан?!
Ким не экса—шуни ўрар, деганлари рост.
Барчасига қойил! Зотан,
тўрт тарафдан ҳам
Вайроналик, уқубатлар босиб келганда
Гангимасдан,
ўзни тутиб,
бошни қилмай ҳам
Бугун учун этмадингиз курашни канда.
Худди шундай
ўт йилларда улғайтиб ғоя,
Жасоратга чорлаб чиқди
янги Россия.
Ҳа, Ватанни бўй-басти-ла сақлаб қолдингиз,
Еру кўкни чулғаб олди сиз таратган шон.
Айтмоқ мушкул —
бунга қандақ эришолдингиз,
Ақл бовар қилмас, лекин —
тан берди жаҳон!

Мен-чи... Мен — ҳеч нарса эмас!
Мункиллаган чол,
Орловликман,
ёт Парижда қолар суягим.
Ана...
қайтди нон дўкондан кампирим беҳол
Ва —
жиринглар қўнғироқ ҳам эшикда ярим...
Мактубни ҳам тугатмоқнинг етди муддати,
Сиз эса шу аснода нақ Россиядасиз —
Жар ёқадан қутқарилган азиз ватанда.
Бирон сокин оқшомдами.
сайр этганда
Бизнинг аччиқ тақдирни ҳам эслаб қўясиз!

ЎЗИНГИЗ СЕВГАНМИСИЗ?

1

Дарё хира тортди. Мавжлар йўқолди.
Сиеҳдай қорайди. Тўқ яшил рангда.
Турғун фикримизни жиловлаб олди
Олтин хўрозчалар рақс тушгандай

Чирс-чирс учаётган гулхан учқуни,
Тафти, алангаси, ранги, тутуни!
Аммо энг муҳими,
Балиқ шўрваси —
Булқ-булқ қайнаётган хушбўй сув саси.

Шўрва пишишига бор эди бир оз,
Кўнгилли жафокаш бир ўзи секин
Кўздан ёш оқизиб тўгради пнёз,
Чиқарди молдован «Двин» коньягини.

Шов-шув кўтарилди:
— Пулдор! Талтайган!
— Ароқ ҳам етарди!
— Оббо, исрофгар.
— Шу кунда чўнтаги роса қаппайган,
Хотину қайнона бундан беҳабар!..

Кўзлари қисилиб, йигит қотди сўз:
— Ароқми? Ароқни топиб бўлибсиз!
Уни меҳнаткаш халқ ялаб-юлқаган!
Бизга шу «Двин» бас.Худо олқаган!

Икки ҳисса қиммат. На илож, майли,—
Бу илмий нуқтаи назардан бир пул.
Шусиз балиқ шўрва ҳеч татимайди,
Дея «таълим» берган менга бир оқил.

Кимнингки чўнтаги кўтармас экан,
Марҳамат, дарёдан тўйиб симирсин.
Ҳали пешонамга хотин битмаган,
Жодугар қайнона у ёқда турсин.

— Қизга суяги йўқ!
— Беваларга-чи!
— Унга ҳам, бунга ҳам...
— Бас! Қулоқ битди!..

Қозон туширилди. Пўкак отилди —
Ишлар ўз-ўзидан юришиб кетди.

Сўнг дарё бўйида ўтирдик. Чекдик.
Кўрдик—қанот ёзиб бамисоли кит,
Баргдаги шабнамни ичмоқ бўлгандек
Ловуллаб ёнарди бир метеорит.

Шунда бир инженер, қирқ ёшларда бор,
Бўйдоқлик йилларин эслаб бўлди зиқ,
Хўрсинди:— Бўлмабман сал эҳтиёткор,
Муҳаббат дунёси жуда ҳам нозик.

Мураккаб сирларга дахлдордир у,
Руҳ синиб, эс оғиб қолмасин учун.
Янги мешчанликдир — қилсангиз кулгу,
Демакки, қалбингиз бўм-бўш бир очун.

Арзон зеб-зийнатга ароқни жуфтлаб,
Қўймай сигаретни оғзидан, бот-бот.
Озод севги ҳақда сотадилар гап,
Хўш, ўзи муҳаббат нимадан озод?

Юрак тинишидан? Ёнишиданми?
Қанча ёнишларни кўрган бу дайр?!
Ўзаро ҳурматнинг донишиданми?
Олади... Ташлайди... Олади... Хайр!

Одамлар майдакаш, бачкана, беҳис.
Бахт йўқ, ёшлик ҳам йўқ — теп-текис замон.
— Фикрингиз бешафқат. Сиз севганмисиз?
— Севганман. Севаман. Кўп йилдан буён.

Ҳозиргидан кўра кучлироқ, ёрқин.
Биламан, ишониб кутади. Мен ҳам.
Қишда туни бўйи ёздим шеърлар ҳам
Агар хўп десангиз, ўқишим мумкин?

2

Фол очиб юрмайман. Шундай бир замон
Келишига аниқ ақлим этади:
Моторсиз қайиқда қария Харон
Мени Стиксдан олиб ўтади.

Ўша кун дунёдан кечаман буткул,
Кетарман туманли ёқларга асир.
У ерда мен учун мақтовлар бир пул,
У ерда танбеҳлар қилмайди таъсир.

У ерда кимнингдир суқ кўзларида
Ҳасад ва адоват уйғотмай асло,
Бизни бирлаштирган ҳамма нарсани
Бирма-бир хотирга оламан танҳо.

Қиз қандай туғилар? Ҳаммага аён!
Ортиқча изоҳга ҳожат йўқ, тамом.
Сенинг суратингни даставвал, ишон,
Чизганга ўхшайди буюк бир рассом.

Бу мушкул ишидан қанча ранж тортиб,
Ўзи билан ўзи олишиб беқут,
Санъатга, зафарга ишончи ортиб
Ниҳоят яратди қиёфангни бут.

Ҳаётни қалбингга куйдек жо қилиб,
Бошдан оёгингни мукамал қорди.
Сўнг мушфиқ, жафокаш, муштоқ ёр қилиб
Завқ-шавқ дунёсига қўйиб юборди.

Шундай аёллар бор. Бошида фақат
Турмуш ғавгосию наҳс машмашаси.
Ҳар бирида тенгсиз гўзал бир талъат,
Ёнар кўзларида севги шаъшааси.

Улар ҳиссиёти куйдан рангинроқ,
Ботирликка тенгдир улар вафоси.
Ним ёришиб турган эркак қалбидан
Жудо бўлмоқ эрур ёлғиз жазоси.

Уртаниб кетаман, мабодо биров
Зорланса бевафо хотин дастидан.
Айт, дейман, сен маънан ким эдинг, меров,
Хўш, унга муносиб эр бўлганмисан?

Йўқми? Бас! Не керак гиди-биди гап!
Ёзғирма. Уртама. Эркак бўл фақат.
Асли аёллармас, ўзимиз сабаб —
Улар бизни севса ё қилса бадбахт.

Уз йўлини топиб кетган аёллар!
Сизларни эслайман бугун битталаб —
Тўла ҳуқуқ билан: «Бизнинг гўзаллар»,—
Дея аташларин қилурман талаб!

Аммо ким кечиргай гуноҳларимни;
Сенинг висолингга ётмоқ-чун шаксиз,
Эй, аъло иффатнинг пок ҳамшираси,
Малаклар малаги, қалби нозик қиз!

Эсла, ким қировли кунларда алҳол
Сенинг ҳаётингга бўрондек кирган?
Ким у парвоздаги қалдирғоч мисол
Юлқиб, қора кунлар қўлига берган?

У пайт қандоқ эди менда кайфият?
Аммо сен жам этиб олам рангларин —
Ёнардинг баҳордек, жануб ёзидек.

Шабнамдек — шимиган нур оҳангларин,
Кулранг бедананинг тонги созидек.

Сен — барглар нафаси,
Дарёлар мавжи,
Денгизни ёшартган бир шуъла эдинг.
Мишмишлар ёгилди бошинга гавжум,
Суяксиз тилларда «ашула» эдинг —
Бари бир севгингни соғ олиб ўтдинг —
Озор беролмади ғанимлар ранжи.

Шундай эдинг. Ҳа, ҳа, яхши билардим.
Бўхтонларга тўйиб кетардим шундай.
Вужудим соғинчга тўйиб келардим,
Кетардим сўнг янги муштлашувга шай.

Беҳисоб ишларга излар эканман
Чарх уриб ибтидо ёхуд якуни —
Утказган эканман, асли ўйласам,
Сен билан умримда энг яхши кунни.
Ушанда туйганман ўй-ҳавасларни,
Ҳаёли, ҳаёсиз эҳтиросларни.

Қолмади қалбимда гина-кудурат,
Азизам, сен билан ҳамдам келганим —
Энг сўнгги сарҳадга минг бора раҳмат!
Қоқилай, йиқилай, кетай номаълум,
Майли, йигит ўлай,
Сен яша абад!..

3

Жим бўлди. Ўрнидан туриб кетди у.
Савол ҳам, мақтов ҳам кутмасдан, пурғам,
Аста чодирига кириб ётди у,
Тушириб олди сўнг пардасини ҳам.

Ой чиқди—қовундан гўё бир тилик.
Тинди бедана ҳам сўйлаган ҳасрат.
Бировнинг бахтига ҳасад — телбалик
Ва лекин ҳар қалай бор эди ҳасад.

Бор эди! Чиқарди кўнгилдан сизиб.
Ўз заптига олди бизни сирли куч.
Гўё бир мўъжиза рўй берди қизиқ:
Ҳаёт ва шеърят келган эди дуч!

МАНГУ УЧРАШГАЛИ...

Қалдирайди кўкда момақалдироқ,
Мажнунтол шохларин тутар қалтироқ,
Паром ғичирлайди тинмасдан бироқ;
Муаллақ сим арқон аста ирғалар,
Қарағай ғилдирак — ғўла сирғалар,
Дарё суви текис, тўлқинсиз, яланг,
Паром кесиб борар уни кўндаланг;
Тумшуғида бир жуфт тешиги ҳам бор,
Ёнлари беуқув мумланган — ночор, —
Қуйруқ томонида майда чавақлар,
Айланиб тўзғийди, нурдай ярақлар.

Паромчи қилни қирқ ёрган туллак чол,
Тап тортмай ҳаммани шилар бемалол,
Қонун-қоидага қарамай бетин,
Чойчақа ундирар яримта учун.

Қоплаб юз-кўзига очкўзлик чармин,
Ўзини турмушдан кўрсатиб хафа,
Балиқдан гапирар чайнаб сўз ярмин,
Ўпқон жинларидан сотар сафсата:
— Кеча биттасини кўрдим. Тасқара!
Башараси, вой-бў! Этикдан қора.
Иккита шохи бор, эга туёққа...
Лалайма, ҳов анқов, пул чўз бу ёққа!..

Мен-чи, туғилганман шу томонларда,
Қулоқ ҳам солмайман бу ёлғонларга.
Чунки менга бари бешқўлдай аён:
Шу ерда шу паром бўлгандан буён,
Бичиб-тўқийдилар бунда тил билан,
Гапни недан бошлаб, қайси йўл билан
Илмоқ ташлайдилар содда дилларга,
Не қўрқув, не ваҳма солар дилларга,
Барини биламан, таниш бу усул:
Алдаб кун кўрарлар бу ерда нуқул.

Фақат, ҳаяжонга солади фақат,
Мени паромдаги бошқа бир хислат:
Бунда бошқачадир қуёш нури ҳам,
Бошқача қўнади ўтларга шабнам;
Урушлар ҳам бундан узоқда буткул,
Шовқин-сурон солмас бунда катта йўл.
Арава изидан унган мойчечак —
Эртакчи қопидан тўкилган эртак.

Ўтга, сувга уриб ўзини, тинмас
Ўн еттига тўлган ойдай тўлин қиз.
Ям-яшил майсалар устида эмас,
Нақ менинг кўксимда қолдиради из.

Қиз хушқад, гўёки болупар эди,
Оламда бемисл бир дилбар эди.
Табиатнинг буткул нозик ерлари
Уни эслатарди, унга ўхшарди.
Ўхшарди шомурту боларию гул,
Ифор билан эса нақ опа-сингил!
Жиблажибон, булбул, ҳатто синчалак,
Ўхшарди, ўхшарди бари шунчалик!
Ипак киприклари остидан хумор,
Жилмайган кўзларга минг бир жон нисор!
Эгаси қўлининг тафтин ҳис этиб,
Ортидан эргашган бузоқ каби мен,
Энтикиб, қувончдан ўзни унутиб,
Эргашиб борардим ўтлоққа секин.
Севги, дерсиз! Ҳа-да. Савол ноўрин!
Чандирман. Қоқсуяк. Сўппайган бурун.

Уни кам билардим, яшаганман кам,
Ёзмагандим тўнғич қўшиғимни ҳам.

Гоҳ тушда, гоҳ ўнгда, ҳар чоқ, ҳар замон,
Аччиқ йиғлатади мени шу армон.
Қанотларин ёйиб бу туйғу баъзан,
Олиб кетар мени она қишлоқдан,
Алангали, қизғиш уфқлар сари.
Шунда хаёлимда абадий янграб
Ортимдан эргашар хушнуд жаранглаб
Барча байрамларнинг қўнғироқлари...
Утиб кетди. Гўё барчасин буткул
Олов ямлаб кетди. Ҳовучимда — кул.

Энди мавж урмоқда янги майсалар,
Янги қушчалар ҳам янги куй чалар.
Мана, етти йилки, у гўзал хотин,
Кўҳна қабристонда олиб ётар тин.
Аммо хотиранинг қонуни ғалат:
Наздимда, ҳаётдан зўр инъом бу қиз,
Қасрлар тагида ётгандек, фақат
У тенгсиз ҳуснини йўқотмай ҳануз.

Гўё яна бир кун, келганда вақти,
Минглаб юзлар аро кўринар юзи.
Ипак киприклари остидан бахтли
Жилмайиб боқади сеҳрли кўзи.
Яна шамол менга нимадир сўйлар,
Яна вижирлашга шошар болари,
Қалбда, қалбнинг айни тубида янграб —
Барча байрамларнинг қўнғироқлари...

Аён, ўтмиш билан яшаб бўлмас, йўқ,
Аммо сен, ўтмишсиз, сен эмассан-ку...
Паромчи чойчақа олар кўзи лўқ.
Паром ортга қайтар, шалоппайди сув.
Сув тишлаган эски гўла ғилдирак
Ғичирлар. Осмонда янграб гулдурак.
Паром қайтиб кетди ўша из билан,
Паром қайтиб кетди ўтмишга томон,
Паром қайтиб кетди ёшликка томон,
Мангу учрашгали ўша қиз билан!

ДОСТОНЛАР

БУТХОНА

I

Орол —
Икки дарё қўшилган жойда —
Бутхона.
Ҳар шанбадан шанбагача то
Улуғвор юксалиб,
Бўм-бўш,
Бесадо,
Пойдеворидан то хочига қадар
Тошдан йўнилгандай
Қотиб туради.
Устида жонсарақ зағчаларгина
Улимтик сезгандай
Изғиб юради.
Бу оғир жимликни бузиб, чирқираб,
Чумчуқлар бутадан
Чиқар тирқираб.
Бутхона дош берди аср қаҳрига.
Ёбонда
Қалдироқ
Янграганда ҳам,
Тинимсиз қуйганда ётиқ жала, сел,
Атрофни тўзонга

Буркаб бўрон, сел,
Қутуриб, бўкириб
Кезган чоғи ҳам
Шашвордай кўрсатди гумбазларини
Қалдироқ,
Бўронлар,
Елга,
Жалага.
Байрамда —
Бутхонага —
Савдогар,
Орқада —
Хотини,
Орқада —
Оломон —
Кўнгилчан, мулойим.
Итлар ўраб олган қўйлардай ювош
Кенг айвонга
Интилади жим.

Орқада
Букчайиб қоқ елкалари,
Оломон суронин
оралаб, юпун,
Яра-чақа босган,
Очлар, беморлар
Судралар қўлларда чақа —
Жаннатнинг
Абадий
Олмали роҳати учун.

Худо ичкарида,—
Меҳроб олдида,
Бўлмайди худосиз
Ҳатлаб бўсаға!
Ўлган қул ҳақиға,
Шаҳид жангчилар,
Туғилган гўдаклар ҳақиға сиғин,
Сажда қил, тўлагин,
Тўлагин чақа!

Худога бир умр ўлпон тўлашга
Маҳкумсан,

Таъзим қил,
Шамларни тутат!
Фингшигин,
Қўлларинг қовуштир, йиғла;
«Худойим, шафқат қил,
Худойим, шафқат...»

Туғилдинг —
Бутхонага элтдилар,
Уйландинг —
Бутхонага бошладилар,
Очликдан жон бердинг —
Поп қўшиғи-ла
Четроққа кўмишди сени, ниҳоят.
Тугилган онингдан бошлаб
Бутхона
Хочи ташлаганди
Бошингга соя.

Оят билан яша,
Оятга тўйгин,
Қифтга тўрва осиб
Куйлагин оят
Ва бу тор даврадан чиқсанг, ниҳоят —
Ўзингча яшашга
уринсанг агар —
Бўғзингдан бўғарлар ер ҳукми билан,
Оғзингни юм
Осмон ҳукмига қадар.

Авлодлардан кейин келади
Авлод.
Худо бандалари,
Тиз букинг
Умрбод.
Бироқ бир кун тахтга
Чипта кавушин
Қўйди
Бир мужик —
Ақлсиз солдат,
Бутхонада бошлаб туфлаганича
Уч қават «онангни»
Қалаштирди шарт.

Даҳшат! Даҳшат! Иблис кирдикори бу!
— Даф бўл касофат...
— Ярамас, йўқол...
У эса
Касалманд,
Қоқсуяк, беҳол:
— Берайми охирги кўйлагимни?
Ол!
Ол!
Шундоғам қолмади менда ҳеч вақо.
Ишладим ҳўкиздай,
Донладим қушдай.
Хазон бўлди умрим,
Тугади бари,
Сен эса ҳамон жим,
Ҳамон жим, жим, жим...

Қани, қўлдан келса,
Жазола мени,
Ёки қорним тўйдир
қодир эсанг гар.
На озиқ, на жазо.
Даволадилар
Гоҳо суд, гоҳ қамоқ, сургунлар билан,
Аччиқланма мужик,
Озгина тек тур!..
Майсани топтайди соқчилар тўпи,
Қиялик ортидан
Қиялик келар.
Кўприклар ортидан
Келади кўприк.
Увалар ортидан —
Янги увалар,
Йўлларнинг ортидан
Йўллар чувалар.
Йўл узун,
Йўл узун Сибирга қадар,
Бошларни кўтаринг,
Одимланг жадал.
Орқада қолади илма-тешик уй,
Учган печ
Ва бемор болалар саси
Ва шамол ўраган

Бутхона — жасад
Қип-қизил шафақда — хоч алангаси.

II

Бирдан бутхонага икки қиргоқдан
Снарядлар учар,
Учар визиллаб.
Ўнг қиргоқ томондан отади оқлар,
Сўл қиргоқдан эса
Отар қизиллар.

Ёнгинми? Ёнгинмас.
Бонгми? Бонг эмас.
Барча қўнғироқлар
Янграйди қўққис.
Эси огиб қолган
Ўша солдатдай
Темирнинг остида
Шангиллайди мис...

Шом шафағи ёнган
Дарё устида
Бутхона тақдирга
Боқади маъюс,
Янги аср туққан
Янги дунёга
Юзма-юз,
Юзма-юз
Турар бутхона.

Озгин поп ишонмай само кучига,—
Қудратинг қаерда қолди, бутхона?—
У хочсиз,
Бекадил,
Беридо,
Бедуо,
Ҳовлиқиб, зир титраб бир жин сингари
Майда-чуйдасини
Яширар ожиз.
Онаси хўрсинар,
Йиғлайди қизи,
Дарвозани қоқар

Балонинг ўзи.—
Оҳ, чипта ковушлар!
Чипта ковушлар!

Гумбурлаб урилар гумбазнинг ўзига
Снаряд,
Снаряд,
Бутхона гангир,
Деворлар увалар
Ва тўзир
Чангиб.
Қайрағоч қобиғи ажралган каби
Гумбаз тунукаси ажралар ногоҳ.
Мана, каптархона
Қулар босар дуд,
Гумбурлаб йнқилар
Улкан кўнғироқ,
Яшил сувга
Ҳуштак чалганча
Учиб тушар бут.

III

Байрам эса яхши,
Жуда ҳам яхши —
Камситсанг ёлғондир,
Ёзгирсанг — ёлғон.
Кенгроқ керилади
Гармон саночи,
Гармончи йнгитча ой каби жонон.
Ўйнанг, ўйинчилар,
Қани, куёвлар,
Сизни зор кутади Олонц қизлари.
Бойқушдай юрмагин,
Ичмагин қасам,
Куйдирар,
Ўлдирар
Мовий кўзлари.
Бўлмаса ортидан
юрарсан эрчиб,
Ғийбатчи хотинлар тиллари қичиб:—
— Ҳайдама, шўрликни,
Бағритош,
Кечир!

Радиодан таралар
Баланд овоза:
Халқ ўз қудратини
Қилди намоён —
Далаларда омон
Сайр этди тоза,
Оққуш парларига
Дўнди олтин дон.

Ҳали кетмай туриб
Қўллардан чарчоқ,
Ҳали қотмай туриб
Баданларда тер,
Соқоллар қирилган,
Юзлар ювилган
Нағали пошналардан
Зириллайди ер.

Пионерлар ўтар,
Кампирлар ўтар,
Комсомолча кенг почани
Шиширар шамол.
Кифтларда биротар,
Суякларда — бод,
Колхозларда қоровуллар
Маъюс, серхаёл.

Даврада аридай
Ингичка бел қиз,
Иккита ирмоқча
Оқар кифтидан.

Мукофотга берилган
Нимча, чувакда —
мукофот олганди айни пайтида.

Қўллари — қарс урар,
Пошналари — тарс,
Депсинар оёқлар.

Ёнар ёноқлар.
Учгин, қалдирғочим,
Севгилим, эркам.

Шодликни ичайлик
Қўймай томчи ҳам.

Ешлар даврасида турар эди чол,
Тебранар эди у, яйрарди бағри,
Шаробдаи қизарган чўзинчоқ бурни.
Эҳ, бунча,
Мунча ҳам
Сўлим бу даҳрий!

Кейин-чи, лўкиллар, лўкиллар равон,
Кимдан ҳам уялсин, бари қадрдон.
Даврани
Айланди
Бедана каби,
— Севдим, сева қолгин менн ҳам, жонон.

Қаҳ-қаҳлар оломон сафи
Унг-сўлда,
Бидирлар
Оломон
Икки юз қўлли,
— Каторгада бўлган, қилмаган писанд...
— Кувноқ одам экан...
— Дуруст-ку ота...
— Ўзиям умрида яйради энди...
— Комсомолга уни!

— Қапп, ҳа...
— Кўтар.

Кезар тэнг нурида
Даврани хушҳол
Олтин
Қокил билан
Кумушранг соқол.
Товланиб қорншар
Баҳорги эрта
Ҳарир қиш оқшоми
Билан бу ерда.

Мана, келди оқшом,
Рақслар — тамом.

Гармон ҳам чарчар,
Бутхонага — барча.

Асрлаб боболар, оталар онгин
Не билан тўлдирган
Қўнғироқ бонги?
Нега тўпга учган,
Қарғишлар олган?
Нимага ранг-кўрки
Ўзгариб қолган?
Дўлданмас, ўқлардан
чўтир садлари?—
Заррача қизиқмас
энди ёш-қари.

Бутхонада
Борар
Қино —
«Октябрь».

ҚАМАЛ

(Лашкарбоши Шейн)

1

Шаҳар узра чарх урар мудом
Қамал, вабо, ўлим нидоси.
Мағлублик, нафратнинг ўксик садоси,—
Қасосга чорлайди:
Бом-mmm...
Бом-mmm...
Бом-mmm...
Қўприклар бузилган,
Боғлар ҳам вайрон!
Ҳандақлар, тўнкалар турар мунғайиб,
Ўт тушган уйлардан дуд бурқсир ҳамон.
Ёнғин...
Вабо...
Очлик... Ўлим...
Қамал...
Қон...
Отларнинг, итларнинг ўлиги талаш,
Қоқсуяк одамлар кезар бемажол.
Бунда борлиқ даҳшат ҳукмида алҳол...
Бериб шу жаҳаннам ўтига бардош —

Смоленск эгмайди ёв олдида бош.
Днепр бўйида, ўрда ортида
Кун бўйи босқинчи рейтерлар кезар.
Кезарлар то оқшом тушгунга қадар,
Ажаб... не қудрат бор
Бу рус юртида...

Польша ҳукмдори, даҳшатли қирол —
Сигизмунд кўз ташлар,
Юксакдир қўргон,
Қизгиш қуббаларга бош эгар осмон...
Уни забт этмоққа етмайди мажол...

Ақли бовар қилмас;— Қимгадир содиқ
Қуршовда қолган бу шаҳардаги халқ.
Бутун Рус оч-наҳор, қўрқувдадир ҳақ...
Князлар тумтароқ бўлишган... қизиқ!
Борис ғойиб бўлган ғалаён аро,
Дмитрий ўгри деб ном олди, ўлди.
Шуҳрат излаганди, хокисор бўлди,
Тахт эмас, ажалга дуч келди зеро.
Не асрор яширин, бўлмайди англаб,
Ужар московитлар шаҳрида мудом.
Олти ой ичида беш подшоҳ гумдон...
Ҳамон тахт шоҳсизу, юрти жангталаб.
Қандай кун кўрар рус?
Энди не бўлар...
Ўзига шоҳ излаб қайга бош урар?..
Боярлар ғажишар,
Тугаган бардош.
Қашшоқлар далада,
Уйда тўкиб ёш.
Тақдирни лаънатлар кечаю кундуз,
Аммо истамайди чўкмоқликни тиз.
Москва даҳшатдан мудом тўлганар,
Даҳшатда тўлганиб ишонч-ла ёнар...
«Бир зарба берсанг, бас!»— дедилар аввал,
Бир зарба!

даҳшатли икки йил ўтди.
Смоленск дарвозаси йўлини тутди.
Умидсиз сўқмоқлар бўйлаб чўзилар
Қашшоқлар карвони...
кўнгил бузилар...

«Қайтмоқ керак!»— дейди
Гетманлар энди.
Ким «Портга йўл очиқ» деёлар эди...
Қайга юз бурмайин — қаршимда шу халқ,
Қайга бош уришни билмайман—бу ҳақ!
Мен-ку қудратлиман,

тинмас ҳеч кураш,
Кучимни қирқмоқда қора халқ яккаш.
Отрядлар ўрмонда бўлмоқда гумдон,
Асир тушмай қолдим... шунгаман ҳайрон!
Тақдирнинг ўйини экан кўп галат,
Гарчи кўп замондан маълум бир ҳикмат.
Бир қадам — улуғлик сари элтадир,
Бир қадам — шарманда

хор-зор этадир.

Бу куннинг аҳволи тангдир ниҳоят —
Балки бу энг сўнгги жангдир ниҳоят.
Тарк этмоқ даркор
Бўлиб шармисор —
Қамални бу дафъа...
Мен — сеймдан хафа!

Мени «олға» дея ундаган зотлар
Қани бир ўзлари кўрсинлар юриб.

Ваъда,
Дўқ,
Алдов ё —

Поралар бериб.

Пул-ку бу оламда кучин исботлар,
Тахт қураар,
Забт этар,
Унинг қудратидан бунёд, барбодлар...
Боярлар йўллайди яширин мактуб,
Поплар ҳам
Биз томон

изламоқда йўл.

Демак энди улар
Руҳдандир мағлуб,
Бизга тан бергандай
Узатарлар қўл...
Фақат Смоленск лашкарбошиси
Нечундир жангдан бош тортмайди ҳамон.
Егани нони йўқ,
Ичгани оши...

Шаҳар дош берарми?
Йўқ, бўлар яксон —
Демакки, шиддатли юрмоқлик керак,
Шу йўлдан забт билан бормоқлик керак..
— Ҳой, ким бор,
Буйруғим етказингиз тез.
Тўплар ўт очсинлар.
Беаёв шу кез.
Шундай ўт очингки,
бўлсин жаҳаннам.
Ўт олсин шаҳарнинг булутлари ҳам!
Сўнгра руҳонийга айтингиз, кирсин,
Сўзласин, майлига,
Тасбеҳ ўгирсин!..»

Смоленск узра тинимсиз, ҳамон
Черков қўнғироғи, солмоқда сурон.
Кўчалар,
кул бўлган боғлардан ўтар,
Борлиқ шу жаҳаннам
қўйнида ётар.
Инграб тонг отади,
Инграйди окшом...
Бом-ммм...
Бом-ммм...
Бом-ммм...

2

Ш е н

Ўтмиш тушга кирази аҳён,
Истиқбол шубҳали. Истиқбол гумон.
Тўрт томондан яна урмоқдалар бонг,
Азами,
Ёки ёв ҳужумга ўтди?
Жафокаш халқ яна аламлар ютди...
Олти йил ўтмишки тинмайди қирғин.
Боярлар бир-бирин ғажмоқда тағин.
Элу юрт пашшадек ўлим қучмоқда,
Поляклар тошқиндек ажал сочмоқда.
Қадим князларнинг авлоди эса —
Бирлари сотилган қилиб муроса.
Бирлари бошидан этилган жудо,

Бошқаси излайди яширин паноҳ.
Ажратиб бўлмайди дўстни душмандан,
Нетай, нажот кутиб бўлмас осмондан...
Яна ким кирмоқчи?
— Элчи?

Ш е и н

Мен элчи кутмайман ҳеч ердан асло...
Сигизмундданми ё?

Э л ч и

Москва вакилин этгайсан қабул.
Азият чекдик кўп. Тортдик кўп жафо.
Ит каби талашдик. Тахт қилдик даъво.
Владислав сайланди. Шу бўлди мақбул.
Боярлар мажлиси ўз ҳукмин, қилди,
Тинчликка эришмоқ йўли топилди.
Сигизмунднинг ўғли бўлиб қариндош
Москва шаҳрида кийгусидир тож.
Барча боярларни йиғиб шу асно
Ўғри, исёнчига бергуси жазо!

Ш е и н

Салтиковларга хос мунофиқ қарор!

Э л ч и

Шонсиз ўлим топди қаллоб ўғри ҳам,
Лашкарбоши Шеин, сен эса бу дам
Смоленскни жангсиз топширмоғинг шарт
Шоҳимиз падари бузрукворига...
Элу юрт тинчигай шу асно фақат!

Ш е и н

Ҳой, ким бор,
Жосус — элчиларни ҳибс этинг шу он,
Сўзидан бол томар, аммоки ёлғон,
Алдамоқ йўлини топмишлар осон...
Не қилсин куч билан ола билмагач,
Тиғ ила қулликка сола билмагач...

Элчи

Биз элчимиз. Махсус ваколат ҳам бор!

Шеин

Махсус ҳужжатларни ёзарди ким ҳам.
Ва ким ҳам инонар уларга бу дам.
Подшоҳ йўқ. Бебошлик ҳамма томонда
Бу ҳолда русларни алдаш осон-да!
Қалбаки ҳужжат-ла элчи йўлламоқ,
Турли ифвогарлик йўлин қўлламоқ...
Уйларки бизлар шунчалик шодон,
Навкарлар, ҳибсга олингиз шу он!

Юзлари қуёшда қорайган, озғин,
Ёлғиз хаёл сурар, атроф — мудҳиш тун.
Раҳмат Голицинга. Этмишди огоҳ,
«Элчилар келгуси, бўлурсан гувоҳ.
Дума буйругига эгмагил бўйин,
Смоленск шаҳрини бериб қўймагин.
Кучинг етганича қилгин ҳимоя,
Акс ҳолда — ўлимдек мудҳиш ниҳоя...»
Худо кўрсатмасин.

Москва топса ҳам ҳибсдан хабар
Қамал ҳолатдаги хато деб қарар.
Ҳақиқат тагига етгунича то
Вақт ўтар. Бу эса айни муддао.
Бордию, билсалар мени гуноҳкор —
Не дердим...

Ҳар бошда битта ўлим бор.
Ҳунарманд, қашшоқлар мардона турар,
Гар девор дарз кетса кифтини тирар.
Ҳар томон таралмиш бу ҳақда хабар,
На зўру на зор-ла ололмас алҳол
Смоленск шаҳрини ҳеч қандай қирол.
Элчилар қисматин ҳал этиб, сўнгра
Москвага ўзимиз йўллаймиз нома.
Зероки бутун рус бўлгуси огоҳ,
Халқ бунда ёв учун қазиганин чоҳ.
Ёзурмиз: «Ғурибмиз мардона бунда,
Ёв тиғи биз учун соллолмас даҳшат.
Жангда жон тикармиз қолмай тутқунда,

Жангда рус шаънини оқлармиз ҳар вақт!
Ҳа, бояр қалбида русга эътиқод,
Ишонч бор,

Буни ҳам тан олмоқ керак.
Ўт олган чоғида ҳатто коинот —
Кўксин тута олар бу халқ... довюрак!
Ҳатто ўлимни ҳам қилмайди писанд,
Шоҳга ҳам, ёвга ҳам йўқ унда шафқат.
Сирли бир илоҳий қудрат бор унда.
Жасорат, бир олам ҳикмат бор унда.
Едида Болотников кўтарган исён,
Бир халқки мисоли оловли туғён.
Унда мағлуб бўлган Шеиннинг ўзи,
Бу кун у шу элнинг қошию кўзи...
Тақдирда не бўлса кўрурлар баҳам,
Чунки эл бир бутун вужуддир бу дам.
Биларки, томири бўлса бақувват —
Серҳосил бўлгуси
Мевали дарахт.

* * *

Тун. Яна тун. Дала сершабнам.
Ажални сезгандай пишқирар отлар.
Арвоҳдай кўринар ҳатто толлар ҳам,
Кўкка йўл излайди у шаҳид зотлар.
Сигизмунд ухламас. Яна ғазабкор,
Ҳужум қайтарилди. Кучлар йўқолган.
Москва тахтига эришмоқ душвор,
Унда на жасорат, на ишонч қолган...
Эҳ, бўлса эди сеҳрли қурол,
Казакларнинг бериб жазосин
Янчак сира аямай дарҳол,
Ҳам кўрсайдик руснинг қазосин.

3

Дьяклар чўзиб-чўзиб куйлайди,
Томлар аро сирғалади нур.
Владислав тахтни ўйлайди,
Қирол учун унда не қолур?

Руҳонийлар ниҳоят айёр

Ҳозирларми янги бир зарба.
Тахтни бериб ўғлига, сўнг бор
Қўймасмикин боярлар алдаб?
Сотилмасми сўнг бор ўзи ҳам,
Ўзга урфни қилмасми қабул.
Она юртдан кечмасми у дам,
Қолмасмикин, русга бўлиб қул...
Йўқ, керак эди
Лашкарни сурмоқ.
Савдо биланмас,
Куч билан урмоқ.

Аммо Сапега ҳам, Жолкевский ҳам
Таъкидлар эдилар унга йил бўйи:
«Куч билан бормоқлик Масков учун кам,
Смоленск очгувси унга бу йўлни»...
Поляклар Кремлга кирдилар бир бор,
Ёлгон шоҳ Дмитрий бўлган эди бош.
Қайда энди улар... Қирол беқарор,
Одимлар тун бўйи, чимиради қош.
Юрагин кемирар бешафқат шубҳа,
Борлигин қамраган тун бўйи хаёл.
Унга қуруқ ваъда этдилар туҳфа,
Сўнггида ўзлари қолдилар беҳол.
Бириси сўзамол, бирин ақли паст,
Сенинг бошингда-чи, сингуси таёқ...
Қирол кўзларига уйқу илинмас,
Шейн ҳам уйқудан кечганди бу чоғ.

4

Днепр, Волга ва Волхов узра
Бойўғли галасин парвозга чорлаб—
Ой сузар ўрмонзор устида хира,
Бўрилар увиллар дилни яралаб.
Шундай сарин оқшом уйқуга тўйиб,
Эркин нафас олсанг Русь қучоғида.
Эксанг, ҳосил олсанг хирмонлар уйиб,
Май ичсанг тўйларда гоҳи-гоҳида.
Бир кун йилни боқар,
Бор шундай мақол,
От учун ем-хашак ҳозирламоқ шарт.
Сўнг эса тўйгунча ухлаю, дам ол...

Қанийди... о, уйқу келмайди фақат.
Чиқар қизиқчилар кўча тўлдириб,
Князлар йўл олмиш Москва томон,
Борар аравалар, отлар ҳам йўртиб,
Тўплар ғилдираги урилар тошга.
Шовуллар атрофда дарахтзор хомуш
Новгородда Минин, Пожарский бошда,
Рус душман устига қилмоқчи юриш.

* * *

Москвада ҳамон асилзодалар
Янгилик кутмоқда даҳшатда титраб.
Гонсевск Липуновга пичоқ ўқталар,
Гермоген шивирлар русларни олқаб.
Шафақда ёнади юзлар, соқоллар,
Қон билан ювилган ҳар битта қалқон.
Яна не рўй берар
Русда бу оқшом,
Нелар то абадга бўларкин яксон?
Ё янги қишлоқлар бўларми пайдо,
Ё ёнғинда қолиб кулга айланар.
...Ой сузар
 ўрмонзор узра бенидо,
Гўё юрт ташвишин қилар, ўйланар...

5

Кириб келар эрта тонг чоғи
Новча бир зот қирол қошига.
— Шаҳар сизга мунтазир, шоҳим,
Қирғин келсин лашкарбошига.

Қора халқнинг ёнини олди,
Ҳар бир сўзи уларга қонун.
Қирол, унга битта йўл қолди...
— Утир, меҳмон, сўзлагин барин!
Утир, сўзла,
Сирдан эт огоҳ.
Қалъа бу кун бамисли зиндон...
Эл ўзи-чун қазимоқда чоҳ,
Сени эса асрармиз омон.
Билиб қўйки, ҳаттоки қирол —

Яхшиликнинг қадрин билади.
Толиққансан йўлда, эҳтимол,
Ўтир, поляк меҳмон қилади...
— Шаҳар сири менгадир аён,
Уни қурган менинг қўлларим.
Мустаҳкамдир ҳар қалай қўрғон,
Аммо бордир кирмоқ йўллари.

Шошилинича қиш чоғи бир жой —
Хом ғиштлардан кўтаргандир қад.
Сапёрларга буюр, шу фурсат қулай,
Шу ерини этсинлар барбод.

Бир портлашда очилгуси йўл,
Шаҳарга кир, келтиргил қирон.
Ҳаддан ошган қора халқ ўнг-сўл...
Тайёр бизни этмоққа яксон.
— Русмисан? — дворяндан сўради қирол,
— Ҳа, русман, — деб берди у жавоб.
— Чин дворян зотиман ҳалол,
Тюриковлар авлоди, жаноб...

— Доно дворяндан мамнунман гоят,
Тўғри йўлни кўрибсан маъқул,
Бергум сенга катта мукофот,
Бор, ҳозирча меҳмонимиз бўл...

Қалтис жойни кўрсатди сотқин,
Таъзим қилди ва нари юрди.
Қирол нафрат билан боқди жим,
Орқасидан қаттиқ тупурди...
Полклар борар. Намойишга чиққандай гўё,
Саф ортидан — саф,
саф ортидан саф.

Довон ошар,
тепа ошар
туманлар аро.

Қалъани бир йўла
Қилмоқ учун даф.
Найзабоз,
Қиличбоз,
волонтерлар ҳам,

Немис кнехтлари

Кийиб дубулға —
Саф ортидан саф,
саф ортидан —
саф...

Тўпларни судрашиб
Борарлар олға.
Сапёрлар боради деворга қараб..
Потоцкий Аврамовск дарвозасига
Пиёдалар полкин қўяди тираб.
Молоховскда қоқиб ноғора —
Шаҳар шайланади энг сўнгги жангга.
Смоленск фаҳри бўлган олти минора
Дуд ила чўлғанар. Ялар аланга...
Жанг авжга минади айни тонг маҳал
Шаҳар алангадан боғлайди белбоғ.
Қирғин,
қирғин.

Ярадор поляк —
Илтижо қилади
Ажалдан бу чоғ...
Сурилиб келмоқда сўнгги дақиқа,
Сурилиб келмоқда сўнгги олишув.
Тўплар гумбурлайди яна бир дафъа.
Уқлар учар тортган каби «уф».
Шаҳар аҳли мажруҳ шер каби
Кетма-кет душманга келтирар қирон.
Аммо жанг тақдирин
Қилиб қўйган ҳал —
Жасоратмас,
сотқин сўзлари бу гал.

6

Самони аланга қоплайди ногоҳ,
Ларзага келади бу кўҳна замин.
Ер-осмон баробар тортган каби оҳ...
Борлиқ бўлиб кетар остин ва устун.
То қубба қадар
Титраб зарбадан
Гумбурлаб қулайди
Қадимий девор.
Беролмайин дош
Кучли зарбага

Хом ғиштлар учар
Тўзондай бу бор...
Лахлар шаҳарга
Қуюндай кўчар.
Қамал азобидан хаста ва мажруҳ,
Эгни-бош йиртилган,
аммо ғазабкор —
Шаҳар аҳли тортишади тиг,
Шаҳар аҳли олишар девкор.
Хар бир кўча,
Хар бир уй учун
Килар эди кўксини қалқон.
Кўлга йиғиб энг сўнгги кучин —
Килич тортар ёвга беомон.
Кўзида ўт,
Юзида ғазаб —
Аламзада кулар
Ёвга тик қараб...
Ибодатхона ичра чекиниб
Мингдан ортиқ мағлуб қасоскор
Асирликни ор-номус билиб —
Порох бочкаларга ўт қўяр...
Ва ўлим топар:
Ўт вулқони,
 гумбур-гумбур,
 атроф чанг-тўзон.
Сигизмунд дуд аро бокади ҳайрон,
Оғир хўрсинади алам билан у:
— Қанчалик қимматга тушди бу зафар.
Кани бизга бош эгган шаҳар?!
Тош ва кул... юракда изгирин, қутку...

7

Минорларда жанг этар давом,
Гоҳ сусаяр, авжга чиқар гоҳ.
Фақат бир минорда узлуксиз, мудом
Ўк овози тинмасди мутлоқ.
Йўлакда,
 зинада қонлар кўлоби,
Бунчакда икона конга ғарқ ётар.
Бунда мурдаларнинг йўқдир ҳисоби,
Шаҳидлар жасади
Қонларга ботар.

Қирол ваъда қилмиш катта мукофот,
Редутни ким аввал айласа яксон, —
Аммо вақт ўтмоқда...
Тинмас газовот,
Шеин жанг қиларди у ерда бу он.

Элчилар юбориб кўрдилар унга,
Эрк ваъда қилдилар,
Сўнг урдилар дўқ.
Аммо у қолса ҳам қиёмат кунга
Таслим бўлмоқликни ўйламасди, йўқ!
Она юрт учун
Ўлмоқни авом
Кўрсатди бу кун,
Жанг этар давом...
Вақт келиб уни ҳам қучгуси ажал,
То сўнгги дамгача олишгай бу гал.
Ўлим ҳар нарсага қодирдир, аммо
У виждон олдида
Ожиз мутлақо.
Демак, ҳеч бўлмаса соф қолсин виждон,
Жангчининг шаънига доғ тушса ёмон.

Ногоҳ ўғли билан хотинин гетман
Минора остига келтирди ҳайдаб:
— Таслим бўл, Шеин!
— Ҳали тирикман!
Ўғлини қилдилар ярим яланғоч,
— Таслим бўл, Шеин!

Йўқ сенда илож!..

Яхши, ўзинг учун тиладинг офат... —
Ва қамчилар ўғлин бешафқат,
Нозик тандан сизиб чиқар қон.
— Таслим бўл, Шеин!
Окибат—ёмон!!
— Йўқ, ҳеч қачон!
Ногоҳ кимдир қилар унга илтижо:
— Таслим бўл, курашдан йўқ энди фойда.
Ўйлаб кўр йиқилса эман мабодо,
Ёш ниҳол яшаши керак у жойда.
Ўил ўтиб боради

Йиллар кетидан
Ва янги дарахтлар бўлғуси пайдо...

— Таслим бўл!
— Йўқ!
— Қуригай авлодинг таг-томиридан...
Йил ўтар,
 Не қолур инсон умридан...
Лашкарбоши аста ўгиради юз,
— Сенга сўнгги сўз,
Шаън ҳаққи, розиман,
 демак — шу ҳукм.
Менинг ўғлим бу кун
Ўлимга маҳкум...
— Йўқ, ёлгон бу дўқлар қилмас асло кор! —
Жангчи қичқиради: —
 Йўқ энди ҳожат.
Уччимиз йўл оча билмасмиз зинҳор,
Чиқ энди!
 — Ўлим таслим этолгай фақат!

Қ и р о л

Мана қиличингиз... Олинг, марҳамат.

Ш е и н

Энди бу қиличнинг на ҳожати бор,
Асирликда эмас, у жангда даркор.

Қ и р о л

Қилингиз қабул,
Мардлигингиз бизларга мақбул.
Қойилмиз сиздаги жасоратга ҳам,
Ҳарбий санъатга ҳам,
Матонатга ҳам.

Ш е и н

Тенгсиз жанг лашкарим бошини еди,
Сиз аввал уларни тақдирланг эди...

Қ и р о л

Яхши, биз бунни ҳам келтириб бажо
Сизнинг истагингиз этурмиз адо.
Аммо сиз Москвага нечук боргайсиз,
Қуролсиз обрўни ерга ургайсиз!

Ш е и н

Энди сиз қуролни бергайсиз кимга?

Қ и р о л

— Ҳеч кимга.

Смоленск энди бизгадир таслим.
Нечукки Москва эгмагай бўйин?..
Баҳс тамом.

Урушнинг олови сўнди.

Ким биз-ла,
Ким қарши — маълумдир энди.
Рус бизнинг

дўстона меҳримиз билан —

Осойиш турмушга юз бургуси шан!

Ш е и н

Ҳеч қачон! Смоленск фақат бир учқун.
Ўчирмоқ истарсиз...

Аmmo беҳуда.

Зўр ёнғин бошланди,

қасосдир яқин.

Руслар ўз юртига

бўлурлар эга!

Қирол, марҳаматинг ўзингга сийлов.

Тақдир юз ўгирди,

Ғолиб келдинг, ёв!

Майли,

мен қуролсиз

асир тушарман,

Йўл топсам

Москвага қушдек учарман,

Ва яна қўлимга

олурман қурол,

Муқаддас юртим ҳеч топмагай заво!

БИРИНЧИ БОБ

1

Степан Петрович Холодков
Бош кўтармай қолди шишадан, —
Степан Петрович Холодков
Кетди катта амал — ишидан.

Уни суриб қўйдилар четга,
Сўрашмади ўзидан изн,
Олиб кетар энди трестга —
Уни эмас, бошқа шахсни ЗИМ.

Ортдан қанча силкимагин қўл
Ва қичқирма ортиқ, зиёда,
Унга энди ўзга шахс мақбул,
Сен юравер энди пиёда.

Кўз олдида турибди ҳамон
Аризалар, папкалар қат-қат.
Хаёлида янграб телефон,
Бехос уни айлайди карахт.
Содир бўлмас мўъжиза ёхуд —
Ҳаёт қайтмас эски изига.

Бу ҳол кимни этмайди беҳуд?!
Торайганча дунё кўзига
Холодковнинг дилин қоплар дуд,
Ғамга ботиб, май тортар яккаш.
Тинмай чекар берилиб бутун
Ва юрагин айлаб баттар ғаш
Кўз олдини қоплар кўк тутун.

Томирлари бўртган манглайда
Қатланибди ажинлар бир-бир:
Еш ўтгунча ишлаб бир жойда
Тер тўкмади, ахир бефойда,
Обод бўлди у келган тақир.

Сочларига қор-қиров инмиш,
Эриб кетмас энди улар ҳеч,
Изғиринли дамлари умрин —
Қўнди улар бир-бир, эрта-кеч.

Тўлиб турса ҳамки зардага,
Тутиб берган каби зарбага —
Букмиш кифтин ночор, чорасиз.
Холодков-ку, ичар лек сира
Кўрсатмасди нажот қорасин!..

2

Шароб сеҳри аён кўзгудай,
Ора кирмас хаста жонга у,
Қувонтира олур сени май
Юрагингда мўл бўлса ёғду
Ва ичмасанг уни шунчаки,

Дилкашликни кўзласанг токи.
Шунда руҳинг ёришиб кетар,
Қуйласалар — жўр бўлгунг сен ҳам,
Рақс бошланса — қўшилгунг шу дам,
Хуллас, ҳулқинг даврани безар.

Тўй-ҳашамда нчиш бошқа гап,
Қадаҳингни тўлдир лаболаб,
Қишнинг аёз айёмида ҳам
Нўш этмоқлик берар танга тафт,
Лек май ғамни этолурми даф?
Шаробга ғарқ бўлмас асло ғам!

Бу-ку шундай. Лекин баъзи зот
 Фақат майдан ахтарар нажот,
 Чиқиб қолса уйда сал жанжал
 Ёки иши юришмаган дам...
 Нолиб туссиз, қашшоқ умридан,
 Ҳаётига бермоқ-чун сайқал,

Қутулмоқни истаб бирор он —
 Кулфатлардан, ғуссадан шоён,
 Шўнгир майга, чўмгандек хобга.
 Аммоки бу — беҳуда, ёлғон,
 Парвоз бериб бўлмас азобга.

Шундай қилиб, Холодков ҳушёр
 Бошлади-ю, бўлди тап-тайёр,—
 То ўзгалар излаб баҳона,
 Илк қадаҳни бўшатгун қадар.
 Уни эса эзар ғам-кадар —
 Ишдан кетди, бўлди бегона!

Ўз-ўзидан бўлиб хафақон,
 Далиллардан юраги қизир:
 У бўшади — бўлди агроном,
 Бу бўшади — инженер ҳозир.

Сен ундайни ишдан бўшатсанг,
 Содир бўлмас кулфат, фожиа,
 Билар — уни чертиб бўлмас ҳам,
 Гап гапириб бўлмас ножўя.

Ундай зотлар киришса ишга,
 Ҳеч қаерда тенги топилмас:
 Институт ҳам тушиб ташвишга,
 Қўллар уни, ўзгани билмас
 Ва жонкуяр, мушфиқ отадай,
 Неча йиллар ўтиб кетса-да,
 Маслаҳатга бўлар доим шай
 Ё кўмакка — қийин лаҳзада
 Аммо у-чи — етим, сералам:
 Бахил ҳаёт қилмади карам,
 Тарк этмади ғулу онлари —
 Курс ишларин ҳаяжонлари,

Зачётлардан гоҳо дил хира,
Хуллас, илмнинг ёрқин тонглари
Унга кулиб боқмади сира.
У барини унутди бир-бир,
Унутилди ўрганганлари.
Раҳбар бўлди у бутун умр,
Раҳбарликдан ўтмади нари.
У Боркада — ўз қишлоғида
Бир вақтлар — йигит чоғида
Комсомолга эди илк сардор
Ва долғали у гофил замон
Саналарди дониш зиёкор,
Бошқалардан кўра билимдон.

4

Эҳ, у пайтлар ўқирди тун-кун
Ва мактабга бормоқлик учун
Писандмасди беш чақирим йўл.
Лермонтовнинг сеҳрига мафтун —
Ёш қалбида туйғу эди мўл
Ва Пушкиннинг шеърлари буткул
Қамраганди унинг шуурин.
Эшитгандек бўларди нуқул
Қиш туни «Мис отлиқ» дупурин —

Ўз-ўзи-ла қолиб у танҳо
Сас эшитган бўларди гоҳо
Полтавада кечган сурондан,
Бородино жангларида ҳам,
Гоҳ ўйида қўрқмай бўрондан
Бўрон қуши учарди хуррам.
Мағрур, дадил, парвози ила
Юксакларга чорларди тинмай.
Лек қишлоқи сайил беҳуда,
Дарё каби ҳаловат билмай,
Худди ғалла янчаётгандай
Тинмай уриб пошналарини,
Бир-биридан ортда қолмай деб,
Соябонли шапкаларини
Дол қўндириб — сочга бериб зеб
Ва шаҳарнинг сиртигача нақ,
Ёр кўнглига солмоқ бўлиб қўл —

Ҳадя этиб чечаклар, қувноқ —
Борардилар талай чақирим йўл.

Ҳали тонгга узоқ — фараҳ ҳам,
Далаларда товланиб шабнам,
Булбуллар ҳам берганди овоз...
Рус қишлоғи шунақа, қалбан—
Таровати ўзгача ва соз.

Агарда сен юракдан бир бор
Юрт меҳрига бўлсанг гирифтор,
Кўрма қанча бегона ватан,
Йироқларни кезма, ҳойнаҳой,
Бўлур сенга энг эзгу маскан
Фақат киндик қонинг томган жой.
Булут бунда кезар бемалол,
Шохлар аро нур тўкар ҳилол —
Бари, бари сенга қадрдон,
Навоси-ла этиб мафтун, лол,
Булбул бунда қурмишдир ошён!..

Аmmo кўплар каби Холодков
Далаларда кечмади шабнам;
Кузатмади қизларни бирров
Бўтазордан дарвозага ҳам.

Куюнмади, оҳлар чекмади,
Балки илм йиғди муттасил,
Ҳар лаҳзаси бекор ўтмади,
Яшади у китобга асир.

У тўплаган илму ҳикматлар
Чаканамас эди салмоғи.
Чамаламоқ бўлса кимки гар,
Кўринмасди аввал-одоғи.
Сен бошингни урсанг-да тошга,
Шундайин бир қисқа мухлатда
Шунча илмни ўқиб, эплашга
Қурбинг етмас эди, албатта.

Лек, бари бир, унда ҳали ҳам
Қудрат бисёр эди чинакам,

Дилидаги жасоратларнинг
Рўёбини истарди бирам.
Ҳамда унда масъул зотларнинг
Хислатлари,

хулқи эди жам:
Нотиқликда пурмаъно, бийрон,
Чаптаст эди суҳбатда доим.
Топа билар эди у ҳар он
Халқ дилининг энг нозик жойин...

5

Шундай ёнар ярим тун гулхан
Сарин еллар забтида лов-лов,
Кенгликларга талпинар у шан
Ва тилларин чўзганча олов —

Йироқларга таратар шуъла,
Бироқ зулмат адоват ила
Теграсида термилади лол.
Бунда эса сўниб аланга
Оташу қўр топганча завол,
Кул устини босар эди кул,
Қоронғилик қўйнида буткул —
Қолиб нимжон, кўкимтир учқун
Таратарди жингалак тутун.
Қанчалар сен парвона бўлма,
Топурмисан ундан ҳарорат?
У нур сочар фақат бир дилга,
Ёлғиз унга берар ҳаловат.
Аммо у ҳам, ёлғиз у дил ҳам —
Устга-устак маҳзун бўлса-ю,
Ундан топмоқ ўрнига малҳам
Кашф этмасми ҳасрат ва қайғу.

Унда сағир қалбнинг нажоти
Умидсизлик комида сўнди,
Унда ушоқ чўғнинг ҳаёти
Зулматга қўшилди энди,
Сиеҳ бўлиб нигоҳга сингди...

6

Холодков ҳам шундоқ — ёшликда
Донг чиқарди қобиллик ила,

Аммо бундан не фахр, не суд?
Ҳар қандайин ақлу эҳтирос,
Гар меҳнатдан топмаса ривож,
Омонатдир, бўлғуси нобуд;

Бир чақадир истеъдод, талант,
Тутса ўзин беҳуда баланд,
Одамлару тегра ҳаётга
Лоқайд боқса, мисоли кесак,
Қўникмайин кўнгли саботга,
Ҳавас этса енгил қанотга,
Ўшал талант сўнибди, демак.

У курсларда таҳсил кўрмади,
Рабфакда ҳам олмади таълим —
Янги эди бу соҳа ҳали,
Машаққати ҳам эди маълум:

Ночор эди у чоқ талаба —
Оч-наҳору юпун-яланғоч.
Дилдираса ҳамки партада,
Ўқимоққа топарди илож.

Волкомолга сайланиб ногоҳ,
Азму қарор этди Степан:
Ўқувчидан жамоат огоҳ,
Раҳбар бўлса кетар дафъатан?..

Барвақт қанот ёзса ёмонми
Ва эртаси яшнаса гул-гул?..
Сўнгроқ олар илм урфонни,
Қочиб кетмас — эмас-ку мушкул!

7

Турмуш икир-чикирларидан
Қутулолмай мен ҳам неча бор.
«Сўнгроқ»лар-чун ҳукм этганман
Ўз-ўзимни такрор ва такрор:

Ненидир чўнг англаб етмадим..
Гоҳ сатримни пардоз етмадим,
Созламадим мусиқасини...
Мудом эртам бор деб ўйладим, .

Сезмай тезоб умр сасин...
Нечук, шунча қисқами умр?
Айтсам сенга, азиз жўражон,
У ҳамиша узун кўринур,
Бамисоли оқиб кетар сув
Ва изига қайтмас ҳеч қачон.
Иккинчи бор этилмас ато:
Ҳар ўтган дам бетакрор, фано,
Сониялар ёғади шаррос,
Ўтган кунинг қайтмагай асло,
Гузаронлик умргадир хос.

Холодков ҳам ўз йўли билан
Борди онлар ихтиёрида,
Рабфакка ҳам, институтга ҳам
Кирмади у вақтнинг борида.

Ҳаёт аро аравасини
Елдирди у гоҳо бўш, тақир,
Топмайин ўз мартабасини,
Қўрганида бунинг аксини,
Сезар эди ўзини фақир.

У сиртидан ўктам эса-да,
Аммо қалби эди пўк, саёз,
Бот-бот силлиқ танбеҳ еса-да,
Олар эди мақтов ҳам бир оз.

Сен ҳаётда юрма қай йўлдан,
Ҳис этгунгдир ўнгдан ва сўлдан
Келаётган қадам шаштини.
Ешлар кучга тўлишиб илдам
Кўз-кўз айлар қадду бастини,

Севишарлар, баҳслашар ишда
Ҳар нарсага ногоҳ суқиб бош —
Муомала дангал, саришта,
Тизгинни ҳам олгандилар, ҳа,
Баъзилардан, бўла туриб ёш.

Бўшатарди у ҳам кўп маҳал
Кабинетин, дилида зарда,
Эндигина йигирмадан сал —
Ўтаётган азаматларга.

Уқувли бир муҳандис бот-бот
Тажанг қилиб юборди, ҳайҳот,
Қутулмоққа бормикин имкон —
Кимсалар-чун ёлбориб нажот
Ҳузурига қатнарди чунон,

Бир оз ўйчан, бир оз ҳовлиққан,
Тез орада, хулласи калом,
Ўз қўлига олди барини —
Машинасин,
 телефонин,
 секретарини...

Сўнгра уруш. Кимгадир, билсанг,
У мажруҳлик, кулфат парвози.
Холодковга эса Москвадан
У лутф этди масъул лавозим,
Беш ўринли машина берди,
Раҳбар —
 бутун трестга энди.
Ҳа, Холодков жиддий шайланган —
Ишларди у орттириб план,
Шу замонда урфга айланган
Буйруқлару дағдаға билан.

Асаб бузиб тонгдан бир-кетин
Телефонлар жиринглар бетин,
Қоғозлар-ку, ёғилиб кетар —
Талаб қилиб электр токин,
Ток берилар учта заводга;
Бештасида сўнади секин.

Мажлислардан, маърузалардан,
Телефонга бақриқлардан —
Юзи салқиб одамлар — бедам,
Тошдек уйқу элтарди бирдан.

Вақт етмасди унга ҳам сира,
Бўлар-бўлмас ғалвалар аро
Юрар доим нотинч, дил хира,
Гоҳ боролмас уйига ҳатто...
Ўз хатоси туфайли маҳрум —

Мавқеидан ўртоқ Холодков.
Унда хуррам эди у кун-тун,
Энди эса бўлмоқдадир гум —
Киши раҳми келар ҳолатда.

Шундай қилиб, мана, у ҳозир
Ўлтирибди танҳо, майга ғарқ,
Қандайдир афв, лутфга мунтазир,
Кўзларида учқун урмас барқ...
Шу аснода кун тугаб тамом,
Кўчаларга тўшалса-да шом,
Тонг бурчин ўтаган бўлиб,
Турфа чироқ нур сочи, тўлиб.

Ғалаёнли қоя-қирғоқдан
Аригандек довул-долғалар,
Деразанинг ортида бу дам
Машиналар сепсилиб қолар.

Ва соатнинг милларига сен
Қадаб турма қанчалар кўзинг,
Зоҳир этиб ярим кечасин,
Билганидан қолмайди ўзин —

Юлдуз сепар осмонга, тоққа,
Товуқларни ҳайдар қўноққа.
Хоналарда ўчираб чироқ,
Меҳмонларни кузатар йўлга.
Фақат ошиқ-маъшуқлар бу чоқ
Вақт жиловин олишар қўлга,

Улар учун гўё лаҳзалар
Қотиб қолар жойидан жилмай,
Гўё улар-чун тўкар зар —
Юлдузлар-да, ўзгани билмай...
Севишганлар шундай... Аммо у
Ишдан кетиб бу кеч серқайғу
Гандираклаб, амаллаб, бесар,
Ботиб аччиқ шароб бўйига,
Шаҳар аро судралиб келар.
Оиласи илҳақ уйига.
Маломатлар, таъналар буткул
Эгди, солди аянч ҳолатга...
Боргин, унда хоҳ йиғла, хоҳ кул —
Ихтиёринг, ўртоқ Холодков!

Туш нима—хўш? Кинодан кўхна,
 Хотира муҳр этган фильм, ҳа.
 Режиссёрнинг ҳукми йўқ бунда,
 Бисотингдан неки бор дарҳол —
 Ямаб, чашиб ишланар зумда
 Ва турфа давр аксланар алҳол.
 Гарчанд ушбу дилхушмас сира,
 Ҳечқиси йўқ бунинг. Менимча,
 Унгингдаги бургадан кўра
 Тушга кирган шер ювош пича.

Лек баъзилар, маълум бизларга,
 Ишонишар мудом тушларга.
 Уйламанг, у қартанг чол эмас,
 Зотан биров бир нарса демас, —
 Балки у ёш, навқирон бир эр,
 Ер юзини айланиб чиққан,
 Узида кўп билимлар йиққан
 Ва партбилет соҳибман, дер.
 У тушларин

таъбирлаб юрар:

Кўрса тушда

қора мушук гар

Улда-жўлда қолгай плани,

Яхши тушда —

бир ҳикмат, маъни.

Хас-хушакни

дейиш мумкин — пул,

Ғарам эса —

мукофот буткул,

Ҳаммом кўриб, ботса у терга,

Худди ўнгда терлаган каби,

Бўлажакдир бемаврид бир гап.

Ҳамда пастлар унинг мансаби.

Мудир тушга кирса бу ҳолат,

Куни бўйи юргай бетоқат, —

Кутар, қайдан эсаркин бўрон,

Титроқ кесиб ўтар баданин

Ва қаламни тутиб паришон

Қаший бошлар семиз гарданин.
Қўлидаги ходимлар бу дам
Унинг ҳолин кузатар зимдан
Ва ғийбатни бошларлар, бешак:
— Танқидлашган...
— Кетиши аниқ!
— Омад энди юз бурмиш ундан...
— Камчилик...
— Эпложмаган планни демак...

Бошдан бехос учирманг ҳушлар,
Бўлмаса гар илож айларга,
Аҳён-аҳёнда кўрининг, тушлар,
Директорлар ҳамда завларга. —
Токи бўлсин огоҳ пўписа
Ва ўйларин чулғасин тамом.
Хавотирга солсин қўш ҳисса
Қора мушук,
Қизиган ҳаммом!

2

Холодковнинг ҳоли не бу чоқ?
Ухлади у туш кўрмай мутлоқ.
Хас-хушаклар супурмади у,
Терламади оташ ҳаммомда.
Бош қўйди у ёстиқмас худди —
Бўйинтуруқ, ғурбатли домга
Ва охирсиз чучмал, ғаройиб —
Тушлар кўрди хизматга онд.

Хотинининг бедор, чекиб ғам,
Ётолмайин чиққанида ҳам
Бехабар-да ва уни шу тун
Ўтмиш кўз олдидан такрор
Ҳасратларга тўғрилаб бутун,

Ўтганини билмасди зинҳор.
Қайда энди у эзгу дамлар —
Ҳар қандайин қайғу-ситамлар
Беписанду этмас эди кор,
Юрак шодмон ҳисларга ҳамдам,
Кўзга олам эди кенг, рангдор.

Гоҳ нон-сув-ла ўтса-да кун,
Йўламасди дилига ғусса,
Емғир хуноб этмасди уни,
Навбат кутиб кинога тушса,
Кулгуси-да, кўз ёшлари-да
Тоза эди, соф эди бирам,
Бамисоли жавзо тонгида
Ёнаётган биллурий шабнам.

Армон, ҳасрат чўкмай дилларга,
Қайтолган ким ўтмиш йилларга?
Тушгаймизми у ошно изга,
Йўқ, насибмас энди у бизга.

Кошки қайтиб келса бир бора
Ширин ўтмиш—орзу маҳзани,
Хатоларинг тўғрилаб, зора,
Чўза олсанг бирор лаҳзани,
Кошки эди, ақалли бир бор
Уйга чўмсанг хилват қирғоқда —
Неки энди қайтмагай такрор,
Неки дилга армон бу чоқда!.

3

Гудок саси тинчин олувчи,
Оқшомдаёқ ухлаб қолувчи
Окадаги серчанг қишлоқда
Скворцова Жёня номини
Ҳар бир бола билар эди, ҳа.

Оҳ, болалик, завод қуруми
Ва тўзгиган алифбе — уни
Ўқирдик ва куйлардик шу кез:
— Биз қул эмас!.. Қул эмасмиз биз!..
Дарслар, синф қўнғироқлари
Ва яхмалак шўх суронлари
Чўмилишлар, ёз кира бошлаб...
Ўтди унинг мурғак онлари
Қувонтириб, гоҳ кўзни ёшлаб
Сепкилли шўх болакайлар-ла,
Ўхшашдирмиз биз ҳам уларга:
Зеро улар дилида орзу

Ажиб сеҳр ёқиб ёш жонга,
Қочирдилар Сталинграду
Дон,
 Днепр,
 Қозоғистонга...

Сўнг Скворцова тўқимачилик —
Институтига қабул этилди.
Шу аснода гўзалликдан илк —
Дарак бериб навбаҳор келди.
Аввал бир оз ўйга чўмди у,
Сўнг борлиқни гулга кўмди у.
Яшнаб кетди, барқ урди чаппор,
Юракларни айлади хумор.
Зар кокили товланганда шан,
Югурди қўш ирмоқ кифтидан.
Мовий кўзлар тубига кушод
Тонг тумани аро мастона
Кўмилдилар йигитлар бот-бот
Ҳамда ошкор, ҳамда пинҳона.
Бу кўзларда хоҳ суз, хоҳ бўл ғарқ,
Ёхуд термул, тарқагай хумор.
Лек дилингда ишқ уражак барқ,
Келур сендан сўрмай ихтиёр...

Ҳар бир олий ўқув юртин ўз —
Бир шоири бўлар бийрон сўз,
Уларнинг илм масканида ҳам
Бор эди бир куюнчак шоир.
Ойдин тунда, севгига доир —
Ёзар эди шеърлар дамодам.
Жульеттага қиёслаб уни
Аллақандай кўшкка чорларди,
Гарчи унинг ўзи ҳар туни
Дағал тўшақларда тунарди.
Ва арзимас стипендия
Ҳисобига қарзлар оларди.
Ямоқ кўриб пойабзалида
Гоҳи оғир ўйга толарди.
Жангда шаҳид кетди у бироқ,
Офицерлик либоси билан
Олисларда ухлайди бу чоқ.
Лек шеърлари бўлиб овунчоқ

Маскан топди жавон тубидан.
Нўноқ сўзлар ҳасрати аро
Эшитилар олне бир нидо,—
Кечмиш йиллар хотиротию
Қачонлардир шоир аламда —
Куйлаган ҳис-туйгулар ҳамда
Нотинчликни уйғун этиб у.
Ва дил эзар ғурбат ғўшаси —
Паркетлари йўғрилиб нурга
Таскин бермоқ бўлар муттасил,
Лек у ҳавас қилар шоирга,
Зеро, яшаб ўтди у асил!

4

Суронлидир баҳор жаласи,
Ярим соат ёғар, чамаси,
Аммо қирлар бағридан селоб
Ёзги асов курадай шитоб,
Ел таратиб, кўпириб, қайнаб,
Этакларга югурар ўйнаб.

Ногаҳонда чақмоқ вишиллаб,
Мавжлар узра босар оташ лаб,
Ужар сувлар аро бу маҳал —
Сузар чечак, шоҳу шаббалар,
Шу аснода кўриниб қолар
Ёниб парча камалак ял-ял.

Айқириб тунд оқим пайдар-пай,
Неки бўлса оқизар бирга
Ва уммоннинг шовиллашидай
Сас таратар қулаб ўнгирга.
Сўнг охирлар бемисл ёгин,
Сўна бошлар момақалди роқ
Ва томчилар кўз олар тагин —
Шохчаларда маржон-ялтироқ.
Қара, яшнар шуълалар хуррам,
Осмон чети ложувард, зангор...
Қайга кетди жўшқин сел бу дам?
Йўқолди у, кўпириб бекор.
Ғойиб бўлди, сурони сўнди,
Дарёларга қўшилди, бешак,

Унинг изин эслатар энди
Поймол чечак, шох-шабба, тўнгак.

5

Худди шу хил илк муҳаббат ҳам:
Галаёнли, бежилов, ўктам,
Аммо ўша тошқиндек мутлоқ —
Яшаб қола олмайди узоқ.

Малол келар улғайган чоқда
Баҳслашиш, ёниш фироқда,
Сийқалашар қалбда туйғулар,
Забт этади ташвишлар бизни.
Қонга ажиб сустлик йўғрилар
Ва маҳв бўлар юракнинг изми.

Ортар бизда турфа эҳтиёж,
Вақт ҳеч бир турмайди кутиб,
Тажрибалар топар кор, илож —
Тегмасанг бас, кетгунг унутиб.

Талабалик йиллар ўзгача.
Ҳазиллар ҳам сипо, бўлар, ҳа,
Йўқса гоҳо бир оддий баҳсдан
Айри кетар икки қадрдон,
Дил тутақар аламдан, ғашдан,
Аммо ғурур аълодир ҳар он.—
Эзилса-да юрагинг мутлоқ,
Матонатинг аён эт бироқ,
Печориндай бўлгин мағрур, тик...
Янги йилнинг оқшомида нақ
Аразлашган эди улар илк.
Сабаби ҳам эди арзимас,
Туша қолмас хотира-ёдга
Ва ғурури унинг бир нафас
Таъзим билмай ўтди ҳаётга,
Ўз-ўзидан эди кулгули
Ва дарвишфеъл, — шоир шул сабаб,—
Недан оғрир юраги-дили,
Сатрларга сўйларди фақат,
Гарчи хушдир янгроқ шеър вазни,
Баландпарвоз, пуч эрур гоҳо.

Тўлақонли турмушнинг тарзи
Кўпроқ одми насрагдир жо.

Аммо кимки шоирни бунга —
Ишонтира олур? Йўқ! Асло!
Тарк айлади уни бутунлай
Илк севгисн шундоқ, шу асно...

6

Ҳа, Степан — йигитлик чоги
Орзуларин йўқ-ди адоги,
Китобларни қўймасди қўлдан,
Улгурарди театрға ҳам.

Шеър ёзмади ҳуда-беҳуда,
Сўзлаб дўстлик, турмуш ҳақида —
Назокат-ла, ўртанмай ортиқ,
Дарёларни, денгизларни-да
Севганига қиларди тортиқ.

Бу фараҳни биз-да биламиз,
Ишқ ҳимматни изҳори аён,—
Ойдин тунда ўғилларимиз
Ёрларга айлашар баён.

Насия эди унинг лутфи ҳам,
Раҳбар бўлиб узоқ трестга —
Тайинланиб қолди-ю, бирдан
Жўнамоққа тутинди тезда.
Келин эри кетган ҳамона
Битирдию учинчи курсни,
Унинг сари бўлди равона
Ва у ёқда бошлаб турмушни —
Шод-беғамлик, тўқислик аро
Топди кўнгли юпанч, ҳаловат.
Сиртқиға ҳам ўтди шу асно
Ва тугата олмади аммо,
Ўқишини охир-пировард...

7

Тонг бўзарди. Ёмғир қўйнидан
Дарчаларга нур сизар бу вақт.
Аёл қалби азобда бу дам,

Чунки ўтиб кетмиш умридан
Ажиб дамлар ато этмай бахт.

Уй-жойи тинч, давлати дуркун,
Аммо қалби тополмас учқун,
На бир қувонч уларга боқиб,
Совуқ кузнинг нафаси эса
Шундоққина яқиндан эсар,
Дилда турфа армонлар ёқиб

Ва чеварлар санъати бу кез
Куяларга емишдир жами.
Кимга ҳам у қиларди кўз-кўз —
Аҳён келган меҳмонларгами?

Кимлар улар? Беш-олти эркак,
Дастурхонга ўлтиришган дам,—
Илк қадаҳни бўшатиб, бешак,
Бўшатарлар кейингисин ҳам.

Кўтарарлар, навбатма-навбат,
Бир-биринга тилаклар айтиб
Сўнг иш ҳақда бошлашарлар гап,
Ора-сира шўрвадан тотиб.

Сўнг айтилиб сийқа латифа,
Юзинчи бор дилни чоғ этар.
Картага гал келган дақиқа
Преферанс бошланиб кетар.
Хотинлар-чи, билишар аён:
Ким маст бўлар, ким сўқар ёлгон.
Дилларига тўпланса оғу,
Бир пул қилиб ташларлар бу дам —
Москванинг удумларию
Дугоналар назокатин ҳам.

Таҳсил кўрган улар ҳам ахир
Кечди шодмон йиллари бир-бир:
Китоб узра кечалар ёлғиз
Уларни ҳам ўртарди кўз ёш,
Хизматга илк отланишган кез
Байрам руҳи бўлганди йўлдош.
Ҳа, юраклар тубида у дам

Ёнар эди сўнмас аланга.
Ким бенасиб этди баридан,
Дилни ташлаб гурбат, аламга?
Қалблар узра қулф урди қачон
Зебу зийнат ҳукмронлиги?
Қай вақт дилни айлади макон
Ғийбат, ҳасад зимистонлиги?

Тун охирлар, Оқаради тонг,
Москванинг ҳарир тонги бу.

УЧИНЧИ БОБ

1

Газеталар ила тонг маҳал
Бизга оқиб келади ҳар гал:
Асрнинг дард-ҳаяжонлари,
Умидлари, ташвишлари ҳам.
Уйғондингми — йўлдасан энди,
Тугар қисқа ҳордигинг шу дам
Ва қамрайди нигоҳ-шууринг —
Сталинграднинг метин сурурин;
Олтой узра кўринган тутун
Ва қорларда букмай ғурурин —
Ўсган ниҳол сеҳр айлар бутун.

Хаёлингни забт этар бир зум —
Фақат уриб фойдага ўзин,
Етакловчи қирғинлар сари —
Денгиз ортин корчалонлари,
Сатрларда оташ уриб барқ,
Кўринади бунда Яқин Шарқ,
Ошиқасан парламентга дам,
Меҳмон бўлгунг кулбаларда ҳам,
Эшитгунг гоҳ хитоб, нидолар —
Бари сени комига олар.

Яшасанг-да сен тинч гўёки,
Уралашиб ўзинг-ла яккаш,
Ишинг билан машғул ва ёки
Кемтик турмуш кўйида дил ғаш,
Фақат юмуш боис низолар.

Ё баҳсларда кетсанг-да ёниб
Ва юрсанг-да дилгир, саросар,
Сохта кулиб, сиртдан қувониб,
Оларкансан қутидан аммо
Газетани, шу лаҳза дунё
Уфургайдир курашлар тафтин
Ва англайсан — заминда асло
Йўқдир айри тақдиринг, бахтинг.

Инсоният зурёдисан, бил,
Гарчи турмуш кишанлаб ташлар,
Неки мавжуд, не бўлар содир —
Жавобгарсан сен ҳам муқаррар,
Ҳатто бирор лаҳза ҳаётдан
Айри яшаб бўлмагай инон;
Фирқадирсан, фирқамасдирсан,
Хоҳ қарисан, хоҳи навқирон!

2

Уқиди у газетдан илк бор
Министрлар номларин бир-бир, —
Биларди у қай бири пойдор,
Қай бирига кулмагай тақдир.
Аҳён-аҳён бош мақолани
Кўрибгина қўярди, холос.
Лек фельетон чиқиб қолсамн,
Ўқир эди қўйиб чин ихлос

Ва якшанба кунлар эрталаб
Варақларди «Крокодил»ни,
Шундан мамнун эдики у зап:
Саваланар бошқалар, уни
Авайларлар, чунки берар наф...

Қолган гаплар сийқа, ножўя, —
Саҳифаларга бера олмас зеб, —
Ходимларим ўқирлар, дея
Ўзи учун кўрмас эди эп.

Аммо, йўлни олиб равон ва
Адашмаслик учун жабҳада,
Бошин суқар эди горкомга,
Ҳеч бўлмаса бирров ҳафтада.

Бошқармага эса-ку унинг
Қулоқлари доим эди динг:
Нечук бу тарз сўзлар бошлиқлар,
Нимага бу сирли ишора...
«Юқоридан» миш-миш сезса сал,
У ҳовлиқиб изларди чора,

Мансабидан тоймаслик учун,
Идорани «тутиш-чун қўлда»,—
Барча ҳадик-ваҳмага бутун
Даф келарди ўнгдаю сўлда.

3

Ўқибди у, хуллас, бегумон,
Газетадан тағин фельетон!

Севаман мен, ростини айтсам,
Ҳақиқатгўй қаламкаш дўстлар —
Эрмак учун эмас, виждонан
Қиёфасин бошлаб чизса гар,—
Калтафаҳм, қоғозбозларнинг,
Эл ишига нафи озларнинг,
Фирибгару қаллобларнинг-да,
Мансабпараст мунофиқнинг ҳам —
Хуллас, барин маҳорат ила
Тимсолларда этса жамулжам.
Кетмаганди урушнинг дарди,
Яшар эди ертўлаларда —
Колхозчилар,

аммоки улар
Арк қурмоқ-чун таширди ёғоч,
Ташир эди ойнаю михлар,
Бизлар эса юпун ҳамда оч,
Дилдирарди болаларимиз,
Улар танлаб ер эди бу чоқ
Ризқимизни юлишиб ҳаргиз,
Диёнатдан эдилар йироқ.

Биз нонимиз бутун бўлсин-чун
Ва юрмайлик дея оч-юпун,
Довруғ ёйиб Совет диёри,
Қад тикласин учун дафъатан,
Бўлмасин-чун қирғин қайтадан

Ўз юкимиз судрардик ҳориб,
Букилиб бел, қавариб бадан,
Улар эса шод-хандон эди,
Сонияли давронлар суриб,
Гоҳ диллари тунд хуфтон эди
Ўзларидан олғирни кўриб!

4

Газетачи дўстим, жўражон,
Заҳматларинг аёндир бизга,
Солмоқ бўлиб сен тўғри изга
Қимгадир заҳр сочганинг замон,
Қимларнидир тубан узлатдан
Еруғликка узатган онинг,
Биз биламиз сенинг шу пайтда
Эзгулик деб ўртангай жонинг.

Аммо билки, шуҳратга мойил
Бошқа мухбир эса бемалол,
«Ижоди»ни ўринлар қойил
Худди бўлис котиби мисол.

Дабдабани севар у ортиқ:
Ҳар бир ишга, ҳар битта фактга
Гоҳида у бол айлар тортиқ,
Гоҳ қатронга белагай шартга.

«Ўт кетди!» — деб қичқирса кимдир,
Иккиланмай чопар шу ёққа;
Бирор шов-шув илғаб қолсами,
Бошқа гапни олмас қулоққа.
Ундайларни зикр этсак, хуллас,
Инкишофдир китобларда ҳам —
Зеро ҳали буткул фош эмас,
Қалам сурар турланиб, илдам.
Аммо бу ҳол фожели мутлоқ,
Газета-ку — номус-шаънимиз,
Лоқайд боқиб бўлурми ҳеч вақт
Чоп этса у ҳукмин маънисиз?!

Матбуотга мансуб бўлсанг сен
Ёлгон жумла тўқима зинҳор;

Бахт қошида ёниб куйлагин,
Гамни кўрсанг—айлагин изҳор.
Зада этма бол билан сийлаб,
Қатроннинг ҳам меъёрини бил.
Эзгу йўлинг олгин-да сайлаб,
Эл раъийига тавозе айлаб,
Ҳаддинг, бил-у, амалингни қил!

5

Не ўқиди, хуллас, Холодков?
Уч юз сатр подвал мақола
Ёзилган-у, унинг ҳақида,
Ҳар кимсага эди ҳавола
Ва бохабар зукко муаллиф
Кўпиртирмай беҳуда шов-шув,
Фактларга дадил суяниб
Зухр этганди баъзиларни у;
Холодковга эса истехзо —
Айлаганди ушбу жиҳатдан:
У қобил шахс, шубҳасиз, аммо
Қанотсиздир, барча муаммо
Бу кун шунга боғлиқдир зотан...

Ҳа, мақола эди зўр, асил,
Ёзилганди кинсиз, бепардоз.
Бундайлари чиқмас муттасил —
Матбуотда учратасан оз.

Бироқ уни ўқиди кимдир,
Кўз югуртди кимдир паришон, —
Саҳифага назар солиб бир
Ўқиганин унутди шу он.
Қай бир кимса бу мақолага
Боқди бир зум беаҳамият,
Эътиборин тортмади сира
Ундаги гап, мақсаду ният.

Холодковнинг эса ўйидан
Кечар эди тамом ўзга ҳол:
Сон минг одам ўқир ушбу дам,
Ўқиганнинг бари карахт, лол.

Карпатдан то Курилга қадар
Фақат унинг номидир тилда:
— Наҳот энди Холодков бадар...
— Каллаварам бўлмаса агар...
— Асли...
— Уғримас, шукур қил-да...
— Балки ошиб-тошиб кетгандир!
— Балки пулдан қутуриб роса
Ҳаддин билмай ишрат этгандир...
— Ахир, бирор шамол бўлмаса...

Ваҳиманинг кўзлари катта,
Уят қаттиқ эрур ўлимдан.
Бу ҳолатлар бирин, албатта,
Ўзинг хаёл этган чоғда ҳам,

Майли, улар дилинг тубидан
Ҳасратлар-ла бот туғилса-да,
Фикринг ила қувмагин шу дам,
Этаверар юрагинг зада.

Ахир, номинг маҳаллагамас,
Еймоқдалар оламга тоза.
Барча айбу нуқсинг бу нафас
Қилмоқдалар ошкор овоза.
Кимдир ногоҳ отса ҳазил сўз
Қуйдиргайдир энди беомон,
Кулса кимдир, сенинг ўздан-ўз —
Уртанганинг бундан ҳам ёмон.
Тўлар шунда ғурур-номусдан
Бардош, сабр косанг лиммо-лим.
Кимки йироқ бўлса бу ҳисдан,
Йироқ бўлиб яшасин доим.

5

Изтироблар қиссаси буткул —
Тугамасдан янграр бир нидо:
— Урнингдан тур, Холодков!
— Ким у?
— Виждон.
— Кимникисан?
— Сеникиман. Унутдингми ё?

— Майли, киргин... Аммо яна сен
Тергамоққа жазм этдингми бот?
Ҳисоблашиб бўлди мен билан
Министрлик ҳамда матбуот,
Хизматимни «тақдирлашдилар»,
Толемидан топмадим тўзим, —
Таҳқирландим дўст-ёр қошида,
Таҳқирландим ўзимга ўзим.

Ҳар нарсанинг чеки бордир, ҳа
Ҳар нарсанинг чегараси бор.
Яна нима эсингда?

— Иш-да.

— Қанақа иш?

— Сенга дахлдор.

Таъналар-ла бўлиб овора,
Хаёлингдан ўчди далиллар.
Тақдирингни ўйладинг қора...
— Бу кун буни ҳамма ҳам билар,
Хизматинг-ла ноилсан бунга.
Эсингни йиғ, атрофингга боқ —
Трестингиз топширган уйлар
Гўша бўла олурми бу чоқ?
Ёдингда тут, норасидалар
Совуқ кунда изилласалар,
Бил, буларда айбинг бор санинг,
Сохта эди куйиб-пишганинг.
Ёдингга ол ўқувчиларни, —
Қўлларида тутиб уларни
Оналари эзгу мақсадда
Етакларлар чала мактабга...
Ёдингдами эрлар, хотинлар, —
Сен уларнинг арзларин тинглаб,
Шинам уйлар этгандинг ваъда —
Замонавий кўркам, чароғон.
Ваъдаларинг чиқиб палағда,
Бу кун барин диллари хуфтон.

Тасаввур қил уларни бир бор,
Аҳволини ўйла танингга.
Шунда шукур қиларсан такроп
Илгарироқ кетмаганингга.

— Ёлғиз менмас гуноҳкор...
— Тўғри,
Шундайлар бор — ўзларин ўғри
Санашларин иташмас сира.
Гарчи ўзи тўдага бош-қош,
Аммо жавоб бергай бўлиб фош.

Халқ олдида кермагин кўкрак —
Мулкига кўз олайтмадим деб.
Бор имжонинг кўрмадинг-ку эп,
Ахир бу ҳам ўғирлик, демак.

Ушбу феълинг ила нечани
Ҳаловатдан этдинг бенасиб...
— Бас қил, виждон!
— Бўлгин бамаъни.
— Мен уларга дўстман сираси!..
— На дўст эдинг ва на душман сен,
Ўз-ўзинг-ла эдинг овора... —
Ва Холодков ҳасрат ила жим
Аччиқ кўз ёш тўкди илк бора...

6

Хотин зоти доим турфароқ —
Баъзилари бадгумон кўпроқ,
Уй-жойингга бўлсанг бепарво,
Саҳв кетсанг харид чоғи ё,
Суриштирмай мири-сирини,
Ўкиб кетар валфажирини:
— Айтмовдимми — лалаймагин деб...
— Айтмовдимми — ҳовлиқма сира...
— Тенгинг эмас ҳар ким...
— Кўрма эп...
— Уникидан қадаминг уз, ҳа...
— Йўқотмасанг бунча сўзингни...
— Ҳар нарсага урма ўзингни...
— Айтмовдимми!
— Худо ҳақи!
— Сен эса....
— Эҳ, мен...
— Сен эса...
— Эҳ, мен..

Асли ўзга ҳар вақт бардам бўл!
Бундоқ ўйлаб кўрилса бу дам
Гўё мудом сен яшадинг гўл,
Шундайдирсан балки ҳозир ҳам,
Гўё мудом сенинг қўлингдан
Келмагандир ҳеч иш, ҳеч нарса,
Заиф экан асли ироданг
Асли танбал эдинг ўзинг, ҳа,

Насиб этган бўлса сенга гар,
Олий мансаб, обрўлар бир пайт,
Бу омадинг учун сен аввал
Хотинингга ташаккуринг айт.

Чунки у ўз ҳаётин сен-чун
Бахшида деб билар бус-бутун —
Зақосию иффат, ҳаёси
Турмушига зеб берди кун-тун,
Билсанг, удир уйинг даҳоси!..

Оилавий, одми ҳаётга
Бергил, майли, ўзинг бирор ном,
Уни севги бунёд этар-да,
Унутади ўзи оп-осон.

Турмушдир бу — бутун йил бўйи
Ҳар хил майда икир-чикирга —
Бирор танбеҳ ахтарган кўйи
Қулоғингга қуйиб, «исирға»—

Қилар хотин ҳар битта сўзин,
Асабларинг ўйнаб минг карра.
Хуллас, ҳар кун очирмай кўзинг
Нақ мияннга юргизгай арра.

Сўзлай энди бошқа тоифа —
Одми, зукко аёл ҳақида,
Гап қўшар у ўрни-жойида,
Сўзламагай ҳуда-беҳуда.

Ўгитлари билан бемеъёр
Гангитмагай истаган онда.

Тараддудин миннатлаб зинҳор
Асабингни бузмагай тонгдан.

Ундай аёл фарзандларига
Уйда камар, хипчин беҳожат,
Қаноатли улар барига,
Сал нарсага бўлмас бетоқат.

Ёхуд сени боссаю бир ғам,
Келолмайин турсанг ўзингга.
Гарчи ўзинг гуноҳқордирсан,
У айбингни солмас юзингга.

Ҳасрат дилин эзиб ётса-да, —
Чидаб бўлмас бундай дамларда,
У кўз ёшин тўкар панада
Енгил тортиш учун ғамлардан.

Ёзғирар-у, қилмас писанда,
Фикр қилар ҳикматли, таъмиз:
— Омон бўлса жонимиз танда,
Бир кунимиз кўриб кетармиз!..

Худди шундай — ҳамшира жангдан —
Ҳаёт-мамот қирғини аро
Судраб чиқар жангчини бардам,
Юрагида ваҳм жўшса ҳам,
Аскарга дер: — Чўчима асло!

Ўзингни тут, оға... Қолди оз—
Медсанбатга етишимизга.
Қарабсанки, даволаниб соз,
Гап отарсан учраган қизга...

Гарчи эсиб қорли изғирин,
Юзу кўзни очирмаса-да,
Гарчи аскар кейин бир умр —
Оёғидан ажраб қолса-да,

Айни ўша биринчи ёрдам
Қутқарарди ҳаммамизни ҳам:
Дард қайдаю ажал қаёқда —

Ҳали англаб етмаганинг дам
Ва талваса забт этган чоқда..

Афсус, ҳарбий ҳамшираларга
Қўйилмаган ёдгорликлар, ҳа, —
Худди бизни эъозлаб жуда
Умримизга берган зеб-сайқал
Ул аёлнинг она юртида
Бўлмагандек у учун ҳайкал!..

Холодкова ухламаса-да,
Ҳасратларнинг комида зада, —
Ертўлага шам-ла киргандек
Кезганида ўтмиши сари,
Ҳар бурчакда қотар эди тек
Қимларнингдир қиёфалари.
Сўнгги унлар акс-садоси
Бу сукутли, дилгир лаҳзада
Кўз ёшлари ила афтода,
Сас-садосиз жавоб айтса-да, —

Степанга кўзи тушди-ю, —
Ўсиб унинг сочу соқоли,
Қалтакланган, бадмастга худди
Ўхшаб кетар эди аҳволи, —

Келиб чўкди ёнига шу он
Ва таради сочларини майин:
— Ишларимиз юришгай, инон,
Ишонаман мен бунга тайин.
Ўкинмагин, тортма хижолат,
Кўнглингни тарк этсин бу ҳолат.

Кеча оқшом ўлтириб ёлғиз
Шундай фикр қилдим ўзимча:
Бир кичикроқ ишни тутай тез,
Ишламасам бўлмайдим пича...

8

У ҳақ, шундай бизнинг дунёмиз, —
Ҳеч ким унга қуруқ қўл ила
Қира олмас лоқайд, зиёсиз,

На Холодков, на бошқа кимса.
Изн бермоққа ҳуқуқсизман мен —
Бошқармага ва ё трестга,
Ё Олтойга жўнаб кетишга,
Ё бир мактаб этмасман тайин.

Бари менсиз ҳал бўлар, бешак,
Аммо бордир бошқа муҳим гап:
Тубанликка юз тутиб, демак,

У қачондан кетди қиялаб?
Қанотларин букди у қачон,
Таслим бўлди не учун сўзсиз?
Англаб етди у ўзин қай он?
Ўсал бўлди ўзидан қай кез?

Баҳс кетарди бу ҳақда қизгин,
Дўстим фикрин билдирди шу дам:
— Талант эрур чиндан у, лекин
Муҳтож эди парваришга ҳам.
Тугатмади олий ўқувни —
Дипломга ҳам бўлмади эга.
Лек кечирмоқ мумкинدير буни
Чуқур боқиб моҳиятига.

Одамлар бор бизларда дониш,
Ҳар жабҳада учрар бундайлар:
Умр бўйи севганлари — иш
Ҳам бир умр мутолаа айлар!..
Улар умри ибрат барчага,
Номлари-да рамзи ифтихор.
Холодков-ку, ўзда не бўлса
Сарф айлади барин беқарор.
Гап лўндаси: унга ҳаётда
Барча йўллар очиқ эди, шан.
Ҳасрат топди аммо у содда —
Ношудлиги, гўллиги билан...

Бошқа бири деди: — Бу гапда
Жон бор, аммо ҳақростлик афзал,
Зотан замон зайлин, албатта,
Эътиборга олмоқ керак сал.

Йигирманчи йилларни эсланг,
Жон сақладик нону илдиз еб.
Саноатнинг ҳоли эди танг,
Савдо ишин бошқарарди НЭП.
Бир ён — фитна, бир ён — жосуслик,
Қулоқлар-ку—дили тўла дов.
Шу замонлар фаолиятин илк
Бошлаганди ўртоқ Холодков.

Соф эди у, ишида ҳалол,
Қабиҳлигу шумлик билмасди,
Лозим жойга жўнарди хушҳол,
Сира бўйин товлаб турмасди.
Бир ён колхоз — ҳорма, биродар!
Беш йилликлар — тек турма бир он.
Ўқишнинг-ку орзуси порлар,
Аммо давр шатакка чорлар,
Кирдингни, бас, судра бесурон.

Оқсаб қолса гар у мабодо,
Қулочкашлаб урмоқми лозим —
Майли, барин чўтласинлар ва
Тингласинлар унинг ҳам розин...

Шу чоқ деди учинчи кимса:
— Ундай бўлса,
айтинг-чи ўзи:

Қайда эди обком,
горком, ҳа, —
Партиянинг ишонган кўзи.

Содиқдирман партияга мен,
Бутун қалбим, идроким билан:
Ёрқин уфқлар очиқ у учун,
Муаммолар ҳалдир дафъатан.

Кўзи тушса — кимлардадир у
Учқунланган зарра талантга —
У беғараз қўлин чўзар-у,
Парвоз берар, уч, деб баландга!
Юксакликдан бизнинг Холодков
Тубанлашиб кетгани боис
Унинг дўсти, коммунист дарҳол
Масъулият сезмоғи жоиз,

Яъни давр ғояларининг
Моҳиятин чуқур англовчи,
Планларни ошириб доим,
Бироқ элни лоқайд тингловчи,
Ҳамма билган рақамлар ила
Мияларни ачитиб бадтар,
Юракларнинг теран тубида
Ҳислар чашмин ҳуда-беҳуда
Лойқалатган ўша секретарь.
Ҳуқуқимиз бўлсайди бу дам
Ҳақ топарди адолат ҳадди, —
Холодков-ла бирга унинг ҳам
Букилгайди номусдан қадди.

9

Уринлими ёхуд пуч, жўнроқ,
Уртоқларнинг мулоҳазаси?
Ташқаридан аёндир кўпроқ
Дилиллару ҳукми айб-гуноҳ —
Тафсилоти умр, хулласи.

Рўкач қилма важ-корсон талай,
Ҳукм-ҳукм, кучида қолди.
Холодков ҳам рўй-рост, ҳар қалай,
Хизматига яраша олди.
Тинч меҳнатда ё қизгин жангда
Не ишгаки жазм этган дамда
Дўстингга ё қўшнингга эмас,
Она-Ватан қаршисидан, ҳа,
Жавобгарсан ҳар он, ҳар нафас!

Бизда ишнинг сон-саногини йўқ,
Қайга боқма, тинмай қайнар иш;
Кутди бизни асрлаб қўриқ —
Забт этсанг, бас, буғдой урар ниш.

Давримиз шан, қаттиққўл аммо,
Зеро меҳнат жабҳасида ҳам
Ҳисоблидир бизда ҳар одам,
Бамисоли қурол жанг аро.

Одам изи етмаган манзил —
Муз маскани қутбга дадил
Навбатдаги самолётимиз
Қўнмаганди беҳуда, бежиз.
Яшасин деб инсон фаровон,
Тўқисликни тилаб уларга,
Дарёларга ташладик тўғон,
Сувин буриб турбиналарга.

Урганамиз сайёрамызни.
Қўлга кириб атомлар изми
Она-Ватан оғушини биз
Чулғагаймиз шуълага, тафтга;
Муҳтож қўшни сўрса, албатта,
Лутф этгаймиз дилдан, ғаразсиз!..
Давримиз шан! Уфқлар иқболи —
Чорлар йўлга мунаввар тонглар.
Илҳақ бўлма, қирғин қуроли,
Олдик бизлар зарур анжомлар.

Қабоҳатга, макрга сира —
Мурасасиз яшаймиз мағрур,
Токи барча қитъалар узра
Порлаб турсин бизнинг эзгу нур!

Аммо илк биз сўқмоқ солган йўл
Дуч этганда синов, машаққат,
Сен дўстингга бўлгин қаттиққўл
Ва ўзингга — ўта бешафқат.

10

Ва ниҳоят, юракда борин
Айтиб бўлдим, азиз ўқувчим.
Ҳикоятим тўқис изҳорин —
Баён этдим, етганча кучим.

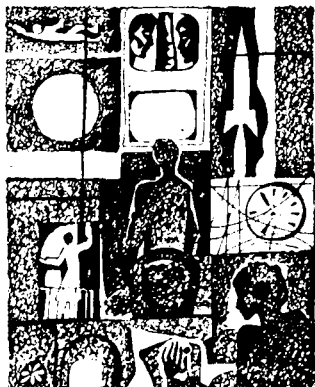
Гарчанд оддий воқеадир
Ва кўзга жўн туюлар дастлаб, —
Қитоблардан олинмади у,
Иншо этдим аслига мослаб.

Лек бу баҳор тошқини мисол —
Уммонсифат кўпириб алҳол,
Зум ўтмайин йўқолган абас
Оний умр ҳақида эмас.
Ё у олис йиллар қўйнидан
Нишон бўлиб кўринмади ҳам,
Балки бизлар жавобгар буткул —
Маҳримизга тушган даврдан
Мўъжаз лавҳа — аксин топди ул.

Мақолани ўқиб чиқ сен ҳам,
Мағзини чақ ҳар битта сўзинг
Ва бўлгин-у энг олий ҳакам,
Холодковга ҳукм айла ўзинг.

Барчага тенг бир қонун бор, ҳа,
Бу қонунга йўқ эрур тараф:
Кучга — меҳнат,
илмга — вазифа
Ва заҳматга яраша — шараф!

ДЕРАЗАДАН БОҚҚАН ЮЛДУЗ

I

Уни кўриб қолдим поездда. Аммо
Қути аллақандай ўчган, пажмурда.
Дераза ортида март туман аро
Ҳаприқиб турарди, ивиб ёмғирда.

Эрта учиб келган захчалар мудроқ—
Тимқора кийинган роҳиб мисоли.
Сўқмоқлар гўёки айқашган ирмоқ,
Гўёки чувалган шоир хаёли.

Шундай бир пайт худди биров бонг урур
Ялқовлик шарпасин ҳайдаган бўлиб,
Нақ парвоз этгудай шайланиб турар
Ҳам барглар, ҳам қалблар мавжланиб, кулиб...

Борлиқ изланишда, интилишдадир —
Кўз илғамас юксак чўққилар сари.
Ҳатто пора кўнгил на нолишдадир,
На ғамгин, на ҳазин, на-да сарсари.

Дарёлар чатнайди, томар томчилар,
Олис-олислардан эсарди шамол —
Жануб шамоли бу—шўх, баҳри камол,
Атрофда кезгандай ҳушёр соқчилар.

Сатанг хотин тугул тўпориси ҳам,
Қоронғи кўнгилга ёққудай чироқ.
На бир Лаурадан, Жокондадан кам,
Йўлингга қўйгудай бўлади тузоқ.

Папирос дудидан гаранг ҳамроҳим
Кузак ўрмонини эсга соларди,
Хомуш кўринарди, совуқ нигоҳи,
Оч бўридай сокин нафас оларди.

Қанча қичқирсанг ҳам етмас акс садо,
Қамишзор чилпарчин, жилғалар оқмас.
Ярим йўл босилган бўлса ҳам аммо
Сухбат қовушмасди — қулоққа ёқмас.

Нонушта қилдигу, хўрсиндик андак,
Тушки иссиқ овқат олдидан коньяк —
Тилга олинганда эътиро этди,
«Ҳа», «йўқ», «сўнг» дедию, масала битди.

Қош қорайиб, офтоб ботганда холос,
Напармон қизарди уфқ таглари,
Гурунг ипин чирмаб тортгандай бехос
Айланарди поезд ғилдираклари.

2

У сўзлар: — Асримиз — ажойиб, гўзал,
Ният ва амали зўр, оғир замон.
Кўп мушкул ишларни қилиб қўйдик ҳал,
Аммо нуқсонлар ҳам барчага аён.

Шудир бир сийқалик анчадан буён:
Соқолини қашлаб баъзи бир ёшлар,
Проводник бекатни қилгандай эълон
Илму шеър бобида бақира бошлар.

Эски гап бўлса-да, индаллоси шу.
Эскимми, янгими, гап — ҳақиқатда.
Урмизнинг жами ташвиши, иши —
Замон заҳматлари бордир қисматда.

Кўп кўргуликларнинг боши ҳам аксар
Ана шу шафқатсиз ихтилоф эрур.

Чўққи ошган саринг шамол кучаяр,
Юлдузга ёндошсанг — урар совуқ нур!

Аёл ишқи билан қуйилар қалбга
Кўзлар ҳарорати, бўсалар мавжи.
Толе муҳрланиб боради лабга —
Шу ўзи ҳаётнинг маъноси, авжи!

Агар шу бўлмаса, ўзлигин хўрлаб,
Инсон қийналади яримжон, ожиз.
Иқбол эшикларин қоқиб ва чорлаб,
Ёшлигимиз ўтди, эмасдир бежиз.

Пайти келганида, ҳар биримиз ҳам
Бир хил аҳду қарор қиламиз шартта
Ва қашиб қоламиз бошларни мулзам
Никоҳ уйида жим хайрлашган пайтда.

Тўхтангиз! Бу ер — энг муҳим муюлиш,
Бир-бирин тушунмоқ — жуда катта гап.
Оғишмасдан юриб кетмоқ — улуғ иш,
Майда, паст ҳисларга шартта қўл силтаб.

Ғамга ғам, севинчга севинч раводир,
Видога алвидо бўладир насиб.
Севилган, севганлар яшашга қодир,
Агар ишқ бўлмаса, ҳечдир барчаси.

3

Шундайин дамлар ҳам бўлади баъзан,
Ядро замониға ёғилар лаънат —
Инсон кашфиёти у чоқ даъфатан
Инсонлик қадридан келади баланд.

Ишдан қочар доим расмиятчилар,
Шанбаю якшанба баҳона тайин.
Ишчанлар меҳнатга банд бўлиб аксар
Сезмас кун, ҳафтанинг ўтиб кетганин.

Вақтингни тежайсан ҳар ён ғизиллаб,
Бу ҳам камдек, баҳслар, мажлис, турфа ваъз:
Чопасан, барингда шамол чийиллар,
Ҳарсиллаб тўхтайсан, ҳаво етишмас.

Дастурхон узра ҳам фикрингда турар
Газета хабари, шов-шув малоли:
Кизенгер ва Никсон бошин қотирар
Ойга учиб чиқмоқ, қайтмоқ хаёли.

Кун тугар, сен эса, ўтган кунга ва
Келгуси кунларга ошно, ҳамзамон.
Хаёлда икки руҳ юзма-юз шунда,
Уларнинг маскани — бир жисму макон.

Таом ҳам, вино ҳам, ўрмон сайри ҳам
Бадантарбия ҳам, ёмғир ҳам сокит
Рангин камалак ҳам беролмас ором —
Барининг ўрнини босар фақат шифт.

Тўртбурчак, оч кулранг. Бир тоштахта
Қаби хаёлни ҳам чеклайди шартта.
Қўникмаслик ҳисси шифтда сузаркан,
Ҳориш, мағлубликка берадирсан тан.

Сўнг ўша руҳ билан бир бўлиб гўё
Кичик бир ёриққа беркинасан жим,
Икковинг ухлайсан бир ўринда жо,
Кино, театрда биргасан доим.

Бари бир айрилиб кетасан бир пайт,
Аввал бир қаричча, сўнг йироқ, йироқ.
Сўнг тамом танҳосан сен фикран ,бироқ,
Айрилиқ дамларин этолмассан қайд.

4

Қалам ё дастгоҳга қилганда қиёс,
Осон ҳам, қийин ҳам эмас амалим.
Рўёбга чиқмаган бўлса-да, кўп соз
Режалар кўп пўлат сандиқда ҳали.

Тонг пайти гуриллаб ер сарҳадидан
Ошиб ўтганида ҳаво кемаси,
Унинг йўналишин, ўрмон ораси
Бўйлаб йўл қургандек, белгилаганман.

Паст-баланд жойларни ўлчаб, ҳар ерга
Қўрсаткич қозиқлар қоқдим ва аммо
Қиприкларим бўкиб қолса-да терга,
Қор, ёмғир ёғса-да, қилмадим парво.

Мен-ку ўз шахсимни қилмасман пеша,
Тўғри, ер, денгиздек чексизмас руҳим,
Аммо мен яшайман фикран ҳамиша
Беҳудуд юлдузлар қаърида муқим.

Қим у юксакликлар қаърини кўргай,
Саъйу ёғдусига кўз солгай агар,
У замин ҳуснига тамом тан бергай,
Хоки туробин ҳам бахшида этар.

Бу не — телбаликми? Ва ё жасорат?
Йўқ, бунда на расм-русм ётади,
Бизни илм йўлига бошлар табиат,
Бу йўлнинг бўлмагай охир-адади.

Майли, азобкордир, сўнгги фожедир,
Зулматдир — барибир олдда йўлимиз,
Яшамоқ, курашмоқ маъноси шудир,
Ўлимдан зўр келса басдир қўлимиз!

5

Ҳаммага ўхшаган одамман мен ҳам,
Ошиқ бўлиб қолдим ёз охирида.
Дераза ёнида, чироқ нурида
Турарди мен уни учратганим дам.

Танаффус пайтида чекаётгандим,
У менга бир бора солдию назар,
Портлатиб юборган каби аллаким,
Қалбим остин-устун бўлиб кетди шарт.

Айбми бир кўриб севиб қолсанг гар?!
Баъзан ёр баҳона мол-мулк топарлар,

Севги деб наҳ уриб ҳар ён чопарлар —
Бу ахир энг тубан айбмасми баттар?

Гуноҳ ва ваҳшийлик эмасми, пинҳон,
Жиловлаб эркаклик ҳаяжон-ҳиссин,
Ёр, хотин танламоқ учун электрон
Машина мурвати буралса сокин?

Мен ҳам техниканинг асос, равнақин
Яхши тушунаман, биламан, лекин
Кўпроқ ишонаман жонли кўзларга,
Қайғуга, севинчга, нозга, сўзларга.

Ҳа, мен ишондим у кўзлардаги нур
Кўзларимга тушган дақиқадаёқ...
Менга ўртадаги масофа бир қур
Туюлди юз йиллик йўлдан ҳам узоқ, —

Беҳад туманликлар ва ёритгичлар,
Юлдуз сайёралар, зангор шуъладор
Номаълум фазовий маконлар қадар.
Гўзалдир бу йиллар, бўлса-да душвор!

Сўнг учдим мен ўша томонга дангал,
Қийналиб бўлса ҳам, вақт кеч бўлса ҳам,
Учқур ракеталар учиб боргаң дам,
Кифтини тутгандир у ҳам қай маҳал...

У кўзлар оташин ёғдулар қуйиб,
Яқинлашган сари, ёндирди не бор.
Замоскваречьедаги никоҳлар уйи
Бу висол нисбатин этди барқарор.

Бахтдан ўрмондаги баргдек пилдираб
Учдим ва унутдим вақт туйғусини.
Бўйдоқлик давримга хотима ясаб,
Ҳаётим шу дедим ва уни севдим.

Ростдан ҳам бўлганда бу олам аро
Қандайдир кўк соқол, нуруний худо,
Шаънига бир шамни ёқар эдим-да,
Қуярдим Спасский минори узра.

Саккиз йил дарёдай оқиб кетди, гоҳ
 Чаманлар ичра, гоҳ сайҳон оралаб.
 Аммо ажралмоққа, ўйласам бундоқ,
 Йўқ эди наздимда ҳеч қандай сабаб.

Иноқ яшаётган бўлсагу ҳаргиз,
 Ажралиш ҳақида ўйлардим қандай?
 Клязьмада дача, бунда уйимиз,
 Топган-тутганимиз дастурхонда шай.

Эринмай чопар у мода кетидан,
 Жамғарма пуллар ҳам емрилиб борар.
 Мен уйга тобора кечроқ қайтаман,
 Остонадан ўтгум кечроқ тобора.

Не-не замонларки, инсоний шуур
 Етмаган маконга бошланди ҳужум,
 Ишқу эҳтирослар, ваҳмалар ҳечдир,
 Жанггоҳда жанг қилмоқ баридан муҳим!

Инсоннинг шуҳрати, иши абадий,
 Мол-давлат беқарор, пул қўлнинг кири.
 Сўнгги парвозин ҳам удда айлади
 Гагарин — курранинг илк фазогири;

Қоронғилик аро ғувиллаган ун,
 Тезлик ҳалокатдан берганда хабар,
 Комаров ишлади сўнгги дам қадар,
 Кейин бошқаларнинг учмоғи учун.

Мен-ку тенг эмасман уларга асло,
 Юксаклардан учмоқ эмас қисматим,
 Улар жасорати қошида аммо
 Гулханда қолгандай, ёнаман доим.

Мен шундай яшадим, кечди вақт тезкор,
Ишладим, еб-ичдим, ухладим такрор.
Ҳеч эплай олмадим қисматим аммо
Жо-бажо қилмоққа икки руҳ аро.

Мен унга самовот ҳақда сўзласам,
У янги фильмдан бошлайди сўзни.
Қифтдан босар бундай муносабат ҳам
Фикрлашимиздаги тафовут вазни.

Тоғлардан ирмоқлар кўлга саф тортиб
Тушганда, кўлда сув ортган мисоли
Унинг гапларида кўпая борди
Ўзгаларнинг сўзи, сийқа мақоли.

Зотан, тилимиз бир, сўз бир маънида,
Фикрлар салмоғи фарқлидир ҳаргиз,
Баргга, соясига кўз тушганида,
Шуур бу ҳолатни қайд этгай сўзсиз.

Унинг хавотирли кўзлари аро
Қандайдир нотаниш шарпа сояси
Гоҳо ҳеч ҳайиқмай бўларди пайдо,
Гоҳо йўқ бўларди бир туман босиб.

У кимдир? У, шундай сўрасам агар,
Бўлардим телбадан, жиннидан батгар;
Бундайин ҳолатда беролмас ёрдам
Райком ҳам, обком ҳам, Олий Совет ҳам.

Ўзгарувчан миқдор каби муҳаббат
Ҳар қандай лаҳзада бўлади пайдо,
Ишқ бир тўлқиндирки, исёнкор қудрат,
Қонунлар бандига бўйсунмас асло.

Қарор билан дилга йўл топиб бўлмас,
Бола ҳам йўл-йўриқ билан туғилмас.

Ишққа бу одамда эркинлик ёрдир,
Унга на хўжайин, на ҳоким бордир.

Ўқиб кўр қадимий ривоятларни,
Илму дониш тўла ҳикоятларни —
Бари бир билмассан ишқ ибтидосин
Ва била олмассан сўнг, интиҳосин.

Мана, ҳозиргина порлаган зиё,
Бошни айлантирган хаёлот, рўё.
Энди йўқ. Туманга кириб йўқолди,
Ундан чағиртошли бир ўзан қолди.

8

Кимни ҳам айбладинг, дўзаху жаннат,
Ўт ва кул бир жойда бўлса барқарор?
Ташлаб кетса ёринг сени бешафқат,
Рақибингми ва ё ўзинг айбдор?

Рақибинг талончи, ўғримас, балки
Сенинг ҳамюртингдир. У ҳам аёлни
Учратганда, сендай довдираб, қалқиб,
Йўқотиб қўяди сўзу мақолни.

Унутмас у ёрни, парвоз, фазони —
Бирала иккисин қилолгай қадр,
Балки унинг сендан устун томони
Ушбу олимақом ҳунаридадир.

Мен ҳал қилолмаган масала икки —
Сўқмоқдай бир йўлга туташармикан?
Асримиз гўзал ва бебошроқдир, ки
Ишу умримизга асосий мезон.

Старт лаҳзаларин оғизда санаб,
Учишни жутмоқ шарт оқил, нозиктаъб.
Кейин-чи, кўкламга каптарлар мисол
«Гув-гув» лаб ҳаракат қиласан беҳол —

Ёнма-ён бўлмоқ-чун юлдуз ва хотин,
Электр машина ва ложувард тун,
Асаблар симларга эмасдир монанд,
Барин бошқармоққа йўл йўқдир гарчанд.

Ҳайҳот, мен чайқалдим. Кема ҳам оғди,
Тўғрилай олмадим. Утди кўп йиллар.
Ажрала олмади лекин кўнгиллар,
Май кечди, булбуллар ҳам кетди боғдан.

Анча вақт қийналдик, туйғулар гаранг,
Соқовдир нигоҳлар, кулгилар, сўзлар.
Севгимиз устуни йиқилди тубдан,
Оҳиста йўқолди жамики излар.

Гапимиз қовушмас, кўнгилга тегар
Совуқ муомала: кўзлар бепарво —
Бошқа-бошқа қуёш доирасига
Мансуб икки жонга ўхшаймиз гўё.

Хоҳ қичқир, хоҳ дод де, хоҳ бошингни ёр,
Ўзгарта олмайсан айрилиқ йўлин.
Бизни боғлаб турган ёғдулар зинҳор
Хиралашиб, сўниб борарди сокин.

Хуллас, шу. Жанубга кетяпман, мана,
Врач маслаҳати — дам олмоқчиман.
Яна шошяпман. Билмайман яна
Мадад берар қай дўст?—Қайси донишманд?

9

Дунёдаги ҳамма поезддай, танҳо
Бизларнинг поезд ҳам учиб борар тез.
Уфқда, сādпора булутлар аро
Ёғду таратмоқда бир яшил юлдуз.

У нури билан шом зулматин ёқиб,
Сон минг юлдуз ичра турибди порлаб.
Шу пайт, гўё аста бир аёл чиқиб,
Қаршимда мўлтираб турди серазоб.

У фироқ дардида ёниб хастаҳол,
Бир жавоб кутарди ночор шу тобда.
Дераза тарақлаб кетди ва шамол
Дарпардани тортиб, эшикни ёпди.

Йўлдошим ўринга чўкди бенаво.
Мен-чи... Мен не дердим? Фикримча, ҳеч пайт
Бундай хасталикка йўқдир на даво,
Ва на муолажа, на обиҳаёт.

МУНДАРИЖА

Дўстга табрик. <i>Рамз Бобожон</i>	3
--	---

УРУШ

Тундаги овозлар. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	5
Биз келамиз. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	7
Окоп дафтаридан. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	9
Тонг манзараси. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	11
Ҳужумкор батальон. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	14
Сўнгги нафасда ҳам. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	16
Сокин дамлардаги ўйлар. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	17
Днепрда. <i>Р. Абдурашид</i> таржимаси	23
Тунги юриш. <i>А. Абдураззоқ</i> таржимаси	24
Соғайгандан сўнг. <i>А. Абдураззоқ</i> таржимаси	25
Кечув. <i>А. Абдураззоқ</i> таржимаси	27
Кичик бекат. <i>Тўлқин</i> таржимаси	30
Галаца бозори. <i>Е. Обидов</i> таржимаси	31
Хайр беринг қизалоққа. <i>Е. Обидов</i> таржимаси	33
Овлоқ. <i>Е. Обидов</i> таржимаси	34
Шипка. <i>Ж. Жабборов</i> таржимаси	36
Довонда. <i>Ж. Жабборов</i> таржимаси	38

МОМАҚАЛДИРОҚДАН СЎНГ

«Табиат...» <i>С. Акбарий</i> таржимаси	40
Сайраб бер, булбулжон! <i>С. Акбарий</i> таржимаси	41
Куз. <i>Е. Обидов</i> таржимаси	42
Йўлда. <i>Е. Обидов</i> таржимаси	44
Олма дарахти. <i>Е. Обидов</i> таржимаси	46
Юрагимга. <i>Ю. Шомансур</i> таржимаси	47
Баҳорга. <i>С. Жаббор</i> таржимаси	49
Яқинлашар қалдироқ. <i>С. Жаббор</i> таржимаси	51
Олислардан қайтаркан. <i>С. Жаббор</i> таржимаси	52

Уралнинг қалпоғи. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	54
Сибирь. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	56
Деснада. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	58
Эман. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	60
Йўлда. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	61
Баҳор олдидан. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	63
Тинч океанга. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	65
Денгиз қаърида. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	69
«Кўпчиган дарёда» <i>М. Жалил</i> таржимаси.	71

«ТУҒРИ НУР» КИТОБИДАН

Поездни кузатгач. <i>Ш. Қурбон</i> таржимаси	72
Меҳмон бўлиб. <i>Ш. Қурбон</i> таржимаси	74
Менсиз. <i>Ш. Қурбон</i> таржимаси	77
Шунда ҳам. <i>Ш. Қурбон</i> таржимаси	79
Ҳаракат. <i>Ҳ. Фулом</i> таржимаси	80
Гулхан. <i>С. Акбарий</i> таржимаси	82
Эски ошнам. <i>С. Акбарий</i> таржимаси	83
Тортишув. <i>С. Акбарий</i> таржимаси	84
Долғадан сўнг. <i>С. Акбарий</i> таржимаси	85
Мажнунтол. <i>С. Акбарий</i> таржимаси	86
Изларман. <i>М. Қўшмоқов</i> таржимаси	87
Учрашув. <i>М. Қўшмоқов</i> таржимаси	88
Ёз даласида. <i>М. Қўшмоқов</i> таржимаси	89
Оқ дала. <i>М. Қўшмоқов</i> таржимаси	90
Океанда. <i>Е. Хўжамбердиев</i> таржимаси	91
«Қари» шайтон. <i>Е. Хўжамбердиев</i> таржимаси	92
Гужум. <i>Т. Норов</i> таржимаси	93

«ПУЛАТ ВА ҚУЯ» КИТОБИДАН

Янги одам. <i>Тўлқин</i> таржимаси	94
Йўлда. <i>Тўлқин</i> таржимаси	96
Момақалдироқ гумбурлаганда. <i>Тўлқин</i> таржимаси	97
Мавж ур. <i>Тўлқин</i> таржимаси	99
Има Сумак қўшиғи. <i>Тўлқин</i> таржимаси	101
Кўзлар. <i>Н. Нарзуллаев</i> таржимаси	102
Йўл. <i>Н. Нарзуллаев</i> таржимаси	103
Йўқ, болалар. <i>Н. Нарзуллаев</i> таржимаси	105
Даладаги камалак. <i>Д. Саидолимова</i> таржимаси	103

«ОҚ — ҚОРА» КИТОБИДАН

Муқаддима. <i>М. Бобоев</i> таржимаси	109
Руҳ. <i>О. Мухтор</i> таржимаси	112
Ой. <i>О. Мухтор</i> таржимаси	114
Узгарилар. <i>О. Мухтор</i> таржимаси	115
Тошқин. <i>О. Мухтор</i> таржимаси	118
Кўча билан суҳбат. <i>Ш. Раҳмон</i> таржимаси	119
«Бошлаган...» <i>Ш. Раҳмон</i> таржимаси	119
Ғилнинг бурилиш пайти. <i>Ш. Раҳмон</i> таржимаси	121
Тезоб дарё бўйидаги ўйлар. <i>Ш. Раҳмон</i> таржимаси	122
Бедана овози. <i>Ш. Раҳмон</i> таржимаси	123

Оқ — қора. Ш. Раҳмон таржимаси	124
Ешлар. Ш. Раҳмон таржимаси	126
Дунё сурони. Ш. Раҳмон таржимаси	127

«ТҮРТ ТОМОНДАН ШАМОЛ» КИТОБИДАН

Юр, юравер. Тўлқин таржимаси	128
Оқшом этюди. Тўлқин таржимаси	132
Ёлғон билан. Тўлқин таржимаси	133
Даҳшат — агар қулоғингда ўз қадаминг. Н. Муҳаммад тар- жимаси	134
Жаннатда ислоҳот. А. Пўлкан таржимаси	135
Улдирмаймиз. А. Пўлкан таржимаси	136
«Америка овози»га. А. Пўлкан таржимаси	137
Бир тажанг портретига эскиз. А. Пўлкан таржимаси	138
Замонавий лирофилософия темасида. А. Пўлкан таржимаси	139
Сафсата. А. Пўлкан таржимаси	140
Норози мушук монологи. А. Пўлкан таржимаси	141
Тўртликлар. А. Пўлкан таржимаси	142

«ҚАЛБНИНГ ТИНСИЗ ИЗЛОВИ» КИТОБИДАН

Сўз. А. Пўлкан таржимаси	143
Ҳаёт ё мамот. А. Пўлкан таржимаси	144
Агар ақл уялтирса. А. Пўлкан таржимаси	145
Айб этмангиз. А. Абдураззоқ таржимаси	146
Хайёмона. А. Орипов таржимаси	147
Севасанми? Р. Бобожон таржимаси	148
Экканингни ўр. Р. Бобожон таржимаси	149
Бошқасини ололмайман тан. Е. Обидов таржимаси	150
Хотиротнинг ҳаётбахш кучи. Е. Обидов таржимаси	152
Аслида. М. Раҳмон таржимаси	153
«Ўтлоқ...» М. Раҳмон таржимаси	154
«Тиниқдир...» М. Раҳмон таржимаси	155
Гина аралаш манзара. М. Раҳмон таржимаси	156
«Сузсанг...» М. Раҳмон таржимаси	157
Турналар. М. Раҳмон таржимаси	158
Насрий романтика. М. Раҳмон таржимаси	159
«Боқ, ўзин...» М. Раҳмон таржимаси	160
«Куз...» М. Раҳмон таржимаси	161
Қарағайлар. М. Раҳмон таржимаси	162
«Ҳорғин...» М. Раҳмон таржимаси	163
Куз, сени қутлайман. М. Раҳмон таржимаси	164
Оқлик манзараси. М. Раҳмон таржимаси	165
«Дала инграр...» М. Раҳмон таржимаси	166
«Айни ёз...» М. Раҳмон таржимаси	167
Мен эса. М. Раҳмон таржимаси	168
Дарё. М. Раҳмон таржимаси	169
Улар ҳам, биз ҳам. М. Раҳмон таржимаси	170
Ухла, қалдирғоч. М. Раҳмон таржимаси	171
Сен ўзингдан нима қўша оласан? М. Раҳмон таржимаси	172
Ишонди. М. Раҳмон таржимаси	173
Одамлар, севингиз! М. Раҳмон таржимаси	174
Кўёш ва тафаккур. М. Али таржимаси	175

БОЛАЛАРГА

Эчки. <i>М. Аъзам</i> таржимаси	176
Емғир. <i>М. Аъзам</i> таржимаси	177
Ойни қутқаринг. <i>М. Аъзам</i> таржимаси	178
Чивин мақтанчоқ. <i>М. Аъзам</i> таржимаси	179
Рассом ғоз. <i>А. Обиджон</i> таржимаси	182

«СЕКУНДОМЕР МИЛИ» КИТОБИДАН

Муҳими — ҳақиқат. <i>Ҳ. Фулом</i> таржимаси	188
Россия. <i>Ҳ. Фулом</i> таржимаси	189
Орамизда йўқ дўстларга. <i>Н. Охундий</i> таржимаси	190
Бедана болалари. <i>Сайёр</i> таржимаси	191
Қўшқанот. <i>Г. Жўраева</i> таржимаси	192
Бир-бирингизни топинг. <i>Г. Жўраева</i> таржимаси	193
Қариндошлик. <i>Сайёр</i> таржимаси	194
Икки қарағай. <i>Сайёр</i> таржимаси	195
Умумийлик. <i>Сайёр</i> таржимаси	196
Эски хатлар. <i>Сайёр</i> таржимаси	198
Арава изи. <i>Сайёр</i> таржимаси	199
Ростин айтсам. <i>М. Жалил</i> таржимаси	201

БАЛЛАДАЛАР

Париждан мактуб. <i>Отаёр</i> таржимаси	204
Ўзингиз севганмисиз? <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	213
Мангу учрашгали. <i>С. Раҳмон</i> таржимаси	218

ДОСТОНЛАР

Бутхона. <i>Ш. Раҳмон</i> таржимаси	221
Қамал. <i>Е. Обидов</i> таржимаси	230
Танишларимиз ҳузурда. <i>М. Мирзаев</i> таржимаси	245
Деразадан боққан юлдуз. <i>Р. Бобожон</i> таржимаси (I)	
<i>Т. Қаҳҳор</i> таржимаси (II — IX)	279

На узбекском языке

Николай Матвеевич Грибачев

РАДУГА В ПОЛЕ

Стихи, баллады, поэмы

Перевод с издания соб. соч. т. I. Изд-во «Художественная литература». М. 1971, «Стихи» изд-во им. Г. Гуляма. Т. 1971. «Стрелка секундомера», изд-во «Советский писатель» М. 1977.

Редакторлар *Ш. Раҳмонов, М. Аъзамов.*
Рассом *А. Холиқов*
Расмлар редактори *А. Бобров.*
Техн. редактор *Э. Саидов*
Корректор *М. Абдусаломова*

ИБ № 1248

Босмахонага берилди 28.05.80. Босишга рухсат этилди 16.09.80. Формати 84×108^{1/32}. Босмахона қоғози № 1. Адабий гарнитур. Юқори босма. Шартли босма л. 15,54. Нашр. л. 10,8+0,05 вкл. Тиражи 5000. Заказ 244. Баҳоси 1 с. 60 т. Гафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат Комитетининг Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2- босмахонаси. Янгийўл, Самарқанд кўчаси, 44.

Грибачев, Николай.

Дала камалаги: Шеърлар. Балладалар. Достонлар/Тузувчи ва сўз боши Р. Бобожонники.—Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1980.—296б.

Таниқли шоир, СССР Давлат мукофоти лауреати Николай Грибачевнинг ўзбек тилида илк бор нашр этилаётган «Дала камалаги» шеърий китобига «Момақалдироқдан сўнг», «Тўғри нур», «Пўлат ва куя», «Оқ—қора» «Тўрт томондан шамол», «Қалбнинг тинсиз изловчи», «Секундомер мили» китобларидан сараланган шеърлари, «Париждан мактуб», «Ўзингиз севганмисиз», «Мангу учрашгали» балладалари ва «Қамал», «Танишларимиз ҳузурида», «Деразадан боққан юлдуз» достонлари киритилди.

Грибачев, Николай. Радуга в поле. Стихи и поэмы.

ББК 84Р7